

Maia Bliadze
Rusudan Axvlediani
Şorena Txemaladze
Teona Şubladze

1

TƏBİƏT

MÜƏLLİM KİTABI

Qrif 2023-cü ildə Gürcüstan Təhsil
və Elm Nazirliyi tərəfindən verilmişdir.

სულაკაურის
განათლების
ნაწარმო

Təbiət 1

Müəllim kitabı

Müəlliflər: **Maia Bliadze, Rusudan Axvlediani, Şorena Txemaladze, Teona Şubladze**

Redaktor **Rusudan Qorqadze**

Dizayner və illüstrator **Tinatin Xutsişvili**

Texniki dizayner **Tinatin Berberaşvili**

Birinci nəşr, 2023

© Sulakauri nəşriyyatı, 2023

Bütün hüquqlar qorunur.

“Sulakauri nəşriyyatı” MMC

Ünvan: Davit Ağmaşenebeli 150, Tbilisi 0112

Tel.: 291 09 54, 291 11 65

El.poçt: info@sulakauri.ge

ISBN 978-9941-37-443-2

Nature Science 1

Teacher's book

© Sulakauri Publishing, 2023

All rights reserved.

Tbilisi, Georgia

www.sulakauri.ge

Mündəricat

1. Giriş.....	5
2. İbtidai pillədə təbiətşünaslıq standartı	11
3. Təbiətşünaslığın tədris strategiyaları	19
4. Xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdlərin təhsil prosesinə cəlb olunması ilə bağlı metodiki tövsiyə.....	39
5. Tematik matrislər	43
6. Qiymətləndirmə formaları və tövsiyələr	83
7. Müəllimlər üçün əlavə tövsiyələr.....	93
8. Şagird kitabında istifadə edilən elektron resursların linkləri	121
9. Müəllimlər üçün əlavə material	123

1 GİRİŞ

Gürcüstanda ümumi təhsilin əsas məqsədi milli və ümumbəşəri dəyərlərə malik azad şəxsiyyətin formalaşması üçün əlverişli şəraitin yaradılmasıdır. Təhsil sistemi uşağın əqli və fiziki bacarıqlarının formalaşmasına, lazımi biliklərə yiyələnməsinə və təcrübədə istifadəsinə kömək etməlidir.

Milli Tədris Planına əsasən, təlim-tədris prosesi aşağıdakı 5 təhsil prinsipinə əsaslanmalıdır.

1. Təlim-tədris şagirdlərin daxili gücünün fəallaşmasına dəstək verməlidir;
2. Təlim-tədris əvvəlki biliklərə əsaslanan biliklərin tədricən qurulmasına dəstək verməlidir;
3. Təlim-tədris biliyin qarşılıqlı əlaqəsini və təşkilini asanlaşdırmalıdır;
4. Təlim-tədris təlim strategiyalarının mənimsənilməsinə təmin etməlidir (təlimin təlimi);
5. Təlim-tədris biliklərin hər üç kateqoriyasını əhatə etməlidir: deklarativ, prosedur və şərti.

Şagird əldə edilmiş bilik və təcrübəyə əsaslanaraq, təbii ekoloji şəraiti qoruyub saxlamağı bacarmalıdır; intellektual nailiyyətlərdən səmərəli istifadə etməli; informasiyanı əldə etməli, onun üzərində işləməli və təhlil etməlidir. Məktəb təhsili yeniyetmənin davamlı inkişafına şərait yaratmalıdır ki, o, həyatı boyu müstəqil şəkildə yeni bilik əldə etmək və istifadə etmək bacarığına sahib olsun, öz qabiliyyətlərini və mənəvi meyllərini adekvat şəkildə müəyyən edə bilsin və buna uyğun olaraq, ictimai həyatda öz yerini bərqərar edə bilsin; şagird gələcək təhsil və əmək fəaliyyəti üçün seçim etməyə hazır olmalıdırlar.

Üçüncü nəsil Milli Tədris Planının tələblərinə uyğun olaraq, təbiətşünaslıq fənləri müəl-

imləri tədris prosesinin planlaşdırılması və aparılmasında dörd əsas məsələyə diqqət yetirməlidirlər:

- “Təbiətşünaslıq” fənnini (təlim-tədris məqsədləri) hansı məqsədlə öyrədirik?
- Biz hansı resurslara (məsələlər, dərs resursları) əsaslanaraq öyrədirik?
- Biz hansı tədris metodlarından və strategiyalarından istifadə edirik (necə öyrədirik)?
- Şagirdin nailiyyətlərini (qiymətləndirməni) necə qiymətləndiririk?

Məhz buna görə də ibtidai siniflərdə təbiət elmləri müəlliminin üzərinə çox şərəfli və məsuliyyətli bir missiya düşür, çünki məhz bu zaman şagirdin ətraf aləmi tanımaq, onun dünyagörüşünü genişləndirmək, tədqiqat, yenilikləri kəşf etmək, öyrənmək marağını inkişaf etdirmək üçün ilk addımlar atılır. Müəllim uşağın açıq şüurunu ətraf mühitə qarşı məsuliyyət hissini formalaşdırmaq, təbiətə qayğı göstərmək vərdişlərinə yiyələnmək, sağlam və təhlükəsiz həyat tərzinə yiyələnmək məqsədinə yönəltməlidir.

Təbiət elmləri müəllimi uşaqlara gələcəkdə coğrafiya, biologiya, fizika və kimya fənlərinin çətin məsələlərini ayırd etməyə kömək edəcək biliklərə yiyələnməyə kömək etməlidir. Bu fundamental elmlərin əsasını onların ibtidai siniflərdə keçdikləri təbiətşünaslıq kursu təşkil edir.

Bunu nəzərə alaraq elə təlim şəraiti yaratmaq lazımdır ki, şagird öz intellektual-mənəvi keyfiyyət və meyllərini üzə çıxarıb inkişaf etdirdsin; Bütün həyatı boyu ehtiyac duyacağı məlumatı əldə etmək və anlamaq bacarıqlarının formalaşması və inkişafı.

Bunu nəzərə alaraq, şagirdin öz intellektual-mənəvi keyfiyyət və meyllərini üzə çıxarıb inkişaf etdirə biləcək; bütün həyatı boyu ona

lazım olacaq məlumatı əldə etmək və anlamaq bacarıqlarını formalaşdırıb inkişaf etdirəcək bir təlim şəraiti yaratmaq lazımdır.

Təbiətşünaslığın tədrisinin ibtidai pilləsində şagirdin dünya, zaman və məkan haqqında düzgün təsəvvürü formalaşdırılmalıdır. O, həyatın mövcudluğu üçün zəruri olan şəraitlə, təbiətdə gedən proseslərlə tanış olmalı, ətrafdakı obyektlər və ya təbiət hadisələri arasında əlaqəni görməlidir. O, cisimlərin hərəkəti, maddələrin əsas xassələri haqqında biliklərə yiyələnməlidir.

Şagird bu yaşdan öyrənməlidir ki, onun yaşadığı dünya rəngarəngdir, bir-biri ilə sıx və dinamik əlaqədə olan canlı və cansız komponentlərdən ibarətdir. Onun üçün, bir tərəfdən, canlı təbiətin rəngarəngliyini dərk etmək, orqanizmlərin quruluşunun və həyatının xüsusiyyətləri ilə tanış olmaq çox vacibdir; digər tərəfdən isə, insan və ətraf mühit arasında əlaqə haqqında düzgün təsəvvürü yaranmalı, insanın ətraf mühidə hansı faydalı və ya zərərli dəyişikliklər edə biləcəyini başa düşməli, ətraf mühitin mühafizəsinin əsas prinsiplərini öyrənməli və insanın ətraf mühidə rolunu başa düşməlidir. Bütün bunların nəticəsində, şagirdə ekoloji şüur və ətraf mühitə qayğı ilə bağlı elementar vərdişlər formalaşmalıdır. Bu rol bütün müəllimlərə aiddir.

Bizim tərtib etdiyimiz “Təbiət” I sinif dərsləri üç komponentdən ibarətdir. Bunlar: Şagird kitabı, Şagird dəftəri və Müəllim kitabıdır. 2 mövzu və 40 məsələni əhatə edir. Milli Tədris Planına uyğun olaraq, il ərzində I sinifdə həftədə 2 saat “Təbiət” fənninə ayrılır.

Dərslərin məzmunu Milli Tədris Planında nəzərdə tutulmuş məzmunla, hədəf anlayışlarına və nəticələrə uyğundur.

Şagirdlərin yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, hər bir məsələ əsasən illüstrasiya və tapşırıqlarla təqdim olunur.

Biliyin fəal şəkildə ötürülməsi prosesində illüstrasiyalar (rəsmlər, fotoşəkillər, diaqramlar

və s. yazıları ilə) təlimatçı rolunu oynayır. Onların əhəmiyyəti xüsusilə birinci sinifdə o qədər böyükdür ki, bəzən illüstrasiyalar kitabda mətndən daha çox yer tutur.

Müəllim uşaqları illüstrasiyaları müşahidə etməyə və üzərində işləməyə, mətnlə illüstrasiyalardan əldə edilən məlumatları birləşdirməyə öyrətməlidir. İllüstrasiyalar üzərində iş verilən materialın şüurlu mənimsənilməsi səviyyəsini yüksəldir, şagirdlərə əşyaları bir-biri ilə müqayisə etməyə kömək edir. Şagirdlər illüstrasiyaya yalnız səthi baxsalar, bir çox vacib detalları qaçıra bilərlər. Materialın səthi qavranılması heç bir fayda vermir, şagirdləri sistemli şəkildə təsviri müşahidə etməyə, şəkli təhlil etməyə, başqa şəkillərlə müqayisə etməyə, məzmununu izah etməyə öyrətmək lazımdır.

Ayındır ki, illüstrasiyalar dərslərdə sadəcə diqqəti cəlb etmək üçün olmamalıdır; onların müəyyən təlim funksiyası var və mətnin bir hissəsini birbaşa təsvir edə və ya şagirdə müstəqil məlumat verə bilər.

Müəllim öz mülahizəsinə görə bəzi şagirdlərə fərdi şəkildə konkret illüstrasiyadan istifadə etməyi təklif edə bilər. Şagird dərslərindəki illüstrasiyalarla əlaqələndirilib ki, onları tam müşahidə etmək və təhlil etmək mümkündür. Eləcə də müəllim bizim hazırladığımız elektron resurslardan, əlavə materialdan da istifadə edə bilər.

Müəllim dərslərdəki illüstrasiyalarla məhdudlaşmaya, jurnallarda, reklam broşuralarında, internetdə, gündəlik məmulatların etiketlərində və s. bir çox illüstrativ materiallar əldə edə bilər. Şagirdlərin özləri də illüstrativ materialın (məsələn, plakatların) hazırlanmasında həvəslə iştirak edirlər ki, bu da onlara materialı şüurlu şəkildə öyrənməyə və yadda saxlamağa kömək edir. Məsələn, müxtəlif bitki yarpaqlarını, quş lələklərini və sairəni illüstrasiya kimi istifadə edə bilərsiniz. Siz tematik plakatlar düzəldə, yazılar yazı və divara ası bilərsiniz. Divara bər-

kidilmiş belə bir əyani vəsait müəllimin tədris prosesində dəfələrlə köməyinə gələcəkdir.

Şagird kitabındakı tapşırıqlar təqdim olunan illüstrasiyalara əsaslanır. Tapşırıqların palitrası müxtəlifdir.

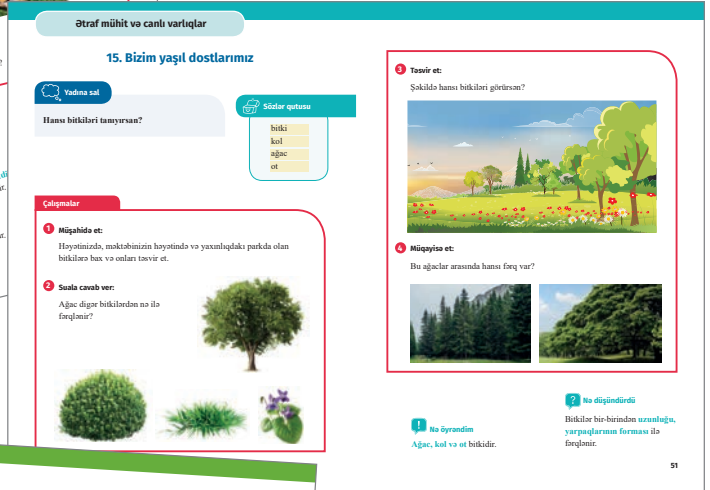
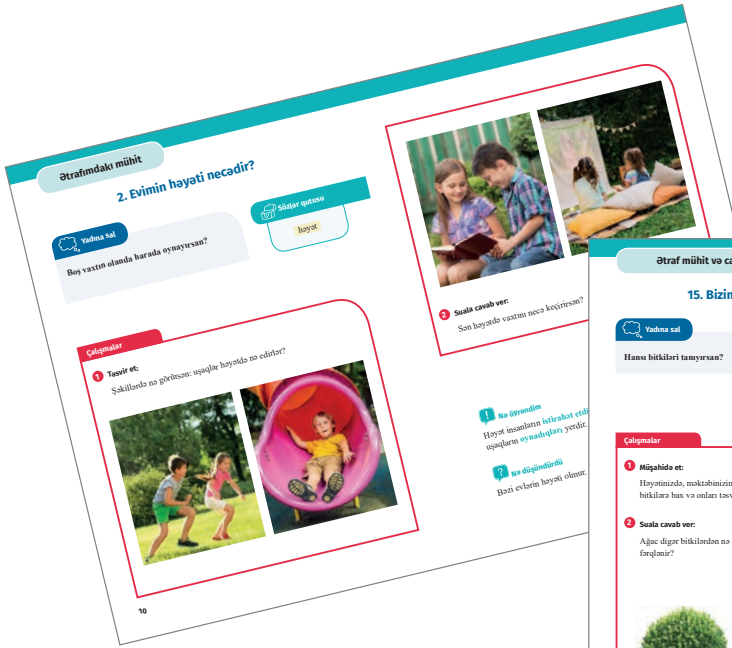
Şagird dəftərində də müxtəlif çalışmaları özündə cəmləşdirən çoxlu illüstrasiyalar var.

Müəllim kitabı müəllimlərin tədris ilinin sonunda fənn standartı ilə müəyyən edilmiş nəticəni əldə etmələrini, tədris/təlim prosesinin maraqlı və əyləncəli şəkildə aparılmasını asanlaşdıracaq.

Sizi Şagird kitabının quruluşu ilə tanış edirik:

Hər bir mövzu başlıq ilə başlayır.

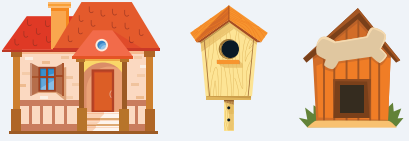
Dərslikdə təqdim olunan hər iki mövzuda standart ilə verilən beş hədəf anlayışının hamısı üzərində işlənir.

Şagird kitabında növbəti rubrikalar təqdim olunur:

 Yadına sal

İnsanlar harada yaşayırlar?

 Sözlər qutusu

ev
otaq
mərtəbə

Çalışmalar

1 Təsvir et:

Şəkillərdə nə görürsən: uşaqlar həyatda nə edirlər?

 Nə öyrəndim

Həyat insanların istirahət etdikləri və uşaqların oynadıqları yerdir.

 Nə düşündürdü

Bəzi evlərin həyəti olmur.

 Daha çox öyrən

“Həyətimiz” mahnısını dinlə.

“**Yadına sal**” rubrikası ilə şagird sözügedən məsələ ilə bağlı ötən biliyini aktivləşdirir.

“**Sözlər qutusu**” – şagird yeni sözlər və terminlərlə tanış olur.

“**Çalışmalar**” – müxtəlif növ tapşırıqları əhatə edir, o cümlədən: müşahidə et, təsvir et, müqayisə et, suala cavab ver və kəşf et. Bunların hər biri məsələnin öyrənilməsinə və başa düşülməsinə və kompleks tapşırıq üzərində işə dəstək verir.

“**Nə öyrəndim**” – bütün məsələnin əsas ideyası rubrikada bir cümlə ilə çatdırılır ki, bu da şagirdin əsas təsəvvürünü formalaşdırmağa kömək edir.

“**Nə düşündürdü**” rubrikası şagirdə problemə global şəkildə baxmağa kömək edir və onu düşündürür.

“**Daha çox öyrən**” – rubrikada əlavə elektron resurslar və məlumatlar verilir.

“**Müəllimi dinlə**” – müəllim şagirdləri əvvəlki biliklərə əsaslanan bir növ həvəsləndirici və eyni zamanda tədris resursu olan Müəllim kitabında verilmiş kompleks tapşırıqların giriş halları ilə tanış edir.

10

Kompleks tapşırıq 5

100

Ətrafı necə hiss edirik?

 Növbəti adı göstərdən dərslərim necə aydınlaşdı
söylən.

Tapşırıq pərti diə tamam di və Şəjod dərslərimə tışın.

Qıvırtı və Nika botanika bəgünə boy çaldı.

Təvəllülərimə kəlləpəş işin əldə ələndəlləşin kışıl, ləpəş
həzəlləmələrdə.

Ləpəş kəllə çibəti, pəncərəsi, qapısı və mütəvəl
həvəvətə dərslən əldə ələndəlləşin kışılə.

Hisslər ləpəş mütəvəllə.

Botanika bəgünə qıvırtı nika bəllə yitəli.

Yadıma sal, mütəm necə hiss orqanı var.

80

100

10

Naliyyatlarım

1. Sözləşmənin hazırlanması

2. Sözləşmənin aparılması

3. Sözləşmənin nəticələndirilməsi

a. Sözləşmənin hazırlanması

Nə qədər?

b. Bu stəkanlar hansı materialdan hazırlanmış?

Həmin material on davamlı olacaqmı?

c. Buntar Naf'at, Nuf'at və Nüf'at evlərdir.

Sənəc, hansı ev daha təhlükəsizdir?

d. Cəstəndə hansı şeylər qeyd etdik? Onun hansı rəngdə olduğunu, hansı ölçüdə və hansı formada olduğunu təsvir et?

34

35

2. İBTİDAİ PİLLƏDƏ TƏBİƏTŞÜNASLIQ STANDARTI

Giriş

İbtidai (I-VI) pillədə təbiətşünaslığın icbari kursu ətrafımızdakı aləmi izah etmək üçün təbiət elmlərinin əsaslarının tətbiqi və şərhini əhatə edən integrativ və holistik yanaşmanı nəzərdə tutur.

Standartda uzunmüddətli (pillələr üzrə) məqsədlər nəticələr və hədəf anlayışları şəklində müəyyən edilir.

Standartda mövzular və altanlayışlar icbari şəkildə müəyyən edilir və bunların əsasında da məktəblər özləri məsələləri konkretləşdirirlər.

Nəticələr hər bir mövzu üzrə işlənir. Mövzular nəticələrin əldə edilməsi indikatorları ilə müşayiət olunur. Onlar təlim-tədris prosesində nəyin qiymətləndirilməli olduğunu müəyyənləşdirirlər.

IV SİNFİN SONUNDA ƏLDƏ EDİLƏCƏK NƏTİCƏLƏR

İbtidai pillədə standartda yazılan hər bir nəticədən əvvəl fənni, tədris mərhələsini və standartın nəticə nömrəsini göstərən indikator verilir; məsələn, **Təb.ibt. (I).1.:**

“**Təb.**” – təbiətşünaslığı bildirir;

“**İbt.**” – ibtidai pilləni göstərir;

“**(I)**” – standartın I-IV sinifləri əhatə etdiyini göstərir;

“**1**” – nəticə nömrəsini göstərir.

TƏBİƏTŞÜNASLIQ STANDARTININ NƏTİCƏLƏRİ (I-IV SİNİFLƏR)		
NƏTİCƏLƏRİN İNDEKSİ:	ŞAGİRD BACARMALIDIR:	HƏDƏF ANLAYIŞLARI:
TƏB.İBT.(I).1	Praktiki fəallıqlardan və elementar vərdiş-bacarıqlardan istifadə edərək, cisimlərin tərkib maddələrinin/materiallarının xassələrini təsvir etməyi və fiziki hadisələrin sadə qanunauyğunluqlarını təyin etməyi;	Cisim (Nəticələr: 1, 2, 3, 4,5)
TƏB.İBT.(I).2	Praktiki fəallıqlardan və elementar vərdiş-bacarıqlardan istifadə edərək, müxtəlif təbii hadisələrini təsvir etməyi və sadə səbəb-nəticə əlaqələrini təyin etməyi.	Hadisə (Nəticələr: 1, 2, 3, 4, 5)
TƏB.İBT.(I).3	Praktiki fəallıqlardan və elementar vərdiş-bacarıqlardan istifadə edərək, orqanizmlərin qruplarını və onların həyat xassələri və həyat mühitlərini təsvir etməyi.	Məkanda istiqamətlənmə (Nəticələr: 1, 2, 3, 4, 5)
TƏB.İBT.(I).4	Praktiki fəallıqlardan və elementar vərdiş-bacarıqlardan istifadə edərək, ətraf mühitin mühafizəsinin əhəmiyyətini sübut etməyi.	Orqanizm, yaşayış mühiti (Nəticələr: 1, 2, 3, 4, 5)
TƏB.İBT.(I).5	Praktiki fəallıqlardan və elementar vərdiş-bacarıqlardan istifadə edərək, sağlamlığın qorunub saxlanılması məqsədilə elementar gigiyena qaydalarına əməl etməyi.	Ətraf mühitin mühafizəsi (Nəticələr: 1, 2, 3, 4, 5)

Hədəf anlayışları və altanlayışlar (I-IV sinif)

HƏDƏF ANLAYIŞLARI	ALTANLAYIŞLAR
CİSİM	Canlı və cansız cisimlər Təbii və süni cisimlər Təbii və süni materiallar Şəffaf, qeyri-şəffaf Sukeçirən və sukeçirməyən materiallar Alova davamlı materiallar Yüngül və ağır cisimlər Bərk, maye və qaz vəziyyəti Gürcüstanın faydalı qazıntılarının fiziki xassələri
HADİSƏ	İşıq və onun yayılması İstiliyin ötürülməsi, istilik keçirmə Səs və onun yayılması Təkan, itələmə, hərəkət, yerləşmə, istiqamət Rəqsi hərəkət Cazibə, itələmə Buxarlanma, qatılma, ərimə, bərkimə Təbiət hadisələri İlin fəsiləri, hava dəyişikliyi
MƏKANDA İSTİQAMƏTLƏNMƏ	Cəqrafi obyektlər (çayın mənbəyi, mənsəbi, qolu, meşəlik, dərə, yatağı, dağ, zirvə, yamac, ovalıq, göl, dəniz, okean, materik) Üfüq, üfüqün tərəfləri Yerin planı, qlobus, xəritə Səma cisimləri (günəş sistemi)
ORQANİZM VƏ YAŞAYIŞ MÜHİTİ	Orqanizmin qrupları Həyat xassələri (qida, hərəkət, uyğunlaşma, tənəffüs, çoxalma, böyümə-inkişaf) Yaşayış mühiti İnsanın yaşayışı Təbii və süni mühit Sağlamlıq və gigiyena Cismin hissələri İnsan, insanın bədən hissələri, insanın hiss orqanları
ƏTRAF MÜHİTİN MÜHAFİZƏSİ	Təmiz ətraf mühit Ətraf mühitin çirkləndirilməsi Tükənən və tükənməyən təbii sərvətlər Bərpa olunan və bərpa olunmayan sərvətlər Sərvətlərdən rəasional istifadə İçməli su Tullantılar (parçalana bilən və parçalanmayan maddələr, təkrar emal, yanan materialların nəticələri) İstilikxana effekti, qlobal istilənmə Ətraf mühitin mühafizə tədbirləri

İcbari/tövsiyə olunan mövzular:

I sinif
Ev və məktəb, mühit kimi
İnsan
II sinif
Quru torpaq, mühit kimi
Su, mühit kimi
Hava, mühit kimi
III sinif
Ölkəmizin təbiəti
Günəş sistemi
IV sinif
Yer kürəsi
Təbiətdəki dövri proseslər

I sinif

MÖVZU 1 – EV VƏ MƏKTƏB, MÜHİT KİMİ
Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları: Cisim – şagird bacarmalıdır: • Evdə və məktəb ərazisində cisimlərin tərkib maddələrinin/materiallarının xüsusiyyətlərini sadə təcrübələr vasitəsilə təyin etməyi, xarakterizə etməyi və müqayisə etməyi. Hadisə – şagird bacarmalıdır: • Müxtəlif hərəkətlər üçün cisimləri hərəkətə gətirən (çəkmə, təkan, itələmə) səbəblərin əhəmiyyətini müzakirə etməyi; • Yerli mühiti müşahidə etməklə, sutka və fəsillərlə bağlı bəzi təbiət hadisələrinin (məsələn, gecə – ay, gündüz – günəş, qış – soyuq, payız – yarpaq tökülməsi) aktuallığını müəyyən etməyi; Məkanda istiqamətlənmə – şagird bacarmalıdır: • Yerli (ev və məktəb) mühiti təsvir etməyi və orada istiqamətlənməyi. • Məktəbin və evin ətraf ərazisində asanlıqla tanınan coğrafi obyektləri təsvir etməyi; • Məktəbdən evə qədər məkanda təhlükəsiz hərəkət qaydalarının əhəmiyyətini izah etməyi. Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır: • Məktəb və ev ərazisində orqanizmlərin (bitki, heyvan, göbələk) yaşayış mühitini təsvir etməyi və modelləşdirməyi (aplikasiya, rəsm, “oynamaqla öyrənirik” və s.) • Gigiyena qaydalarını təsvir etməyi və bu qaydalara riayət etməyin vacibliyini müzakirə etməyi. Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bacarmalıdır: • Yerli ətraf mühitin (ev, məktəb ərazisi) təmizliyinin qorunmasının zəruriliyini müzakirə etməyi; • Təmiz yaşayış mühitinin orqanizmlər üçün əhəmiyyətini müzakirə etməyi.

MÖVZU 2 – İNSAN

Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları:

Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır:

- insan bədəninin xarici quruluşunu təsvir etməyi; insanların (aşağı sinif şagirdi, yuxarı sinif şagirdi, müəllim, valideyn) xarici əlamət-xassələrinin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini təsvir etməyi;
- Sağlamlığı qorumaq üçün elementar gigiyena qaydalarına riayət etməyin zəruriliyini müzakirə etməyi;
- İnsanın hissiyyat orqanları ilə onların funksiyası arasında uyğunluğu müəyyən etməyi (məsələn, gözümüzlə görürük, qulaqlarımızla eşidirik).

Hadisə – şagird bacarmalıdır:

- Təbiət hadisələrinin insan orqanizminə təsirini təhlil etməyi (məsələn, isti, soyuq, ilin fəsillərinin dəyişiklikləri);

Cisim – şagird bacarmalıdır:

- İnsana lazım olan əşyaların tərkib maddələrinin/materiallarının xassələrini müəyyən etməyi, xarakterizə etməyi və müqayisə etməyi.

Məkanda istiqamətlənmə – şagird bacarmalıdır:

- İnsanın məkanda istiqamətlənməsini təsvir edən terminləri sadalamağı.

Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bilməlidir:

- Yerli (ev, məktəb) ətraf mühiti təmiz saxlamağı.

MÖVZU 3 – TORPAQ, MÜHİT KİMİ (II SİNİF)

Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları:

Cisim – şagird bacarmalıdır:

- Qurudakı nəqliyyat vasitələrini təsvir etməyi və müqayisə etməyi;
- Sadə eksperimentlər əsasında materialların xassələri (formanın dəyişməsi, suda həllolma, istilik keçiriciliyi...) haqqında mülahizə yürütməyi;
- Sadə eksperimentlərdən istifadə edərək, torpağın komponentlərini sadalamağı.

Hadisə – şagird bilməlidir:

- Zəlzələ və sürüşmə zamanı təhlükəsiz davranışın vacibliyini müzakirə etməyi.

Məkanda istiqamətlənmə – şagird bacarmalıdır:

- Qurudakı obyektləri təsvir etməyi;

Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır:

- Quruda canlı orqanizmlərin quruluşunu və həyatı xüsusiyyətlərini müzakirə etməyi;
- Quru orqanizmləri üçün ətraf mühitin əhəmiyyəti və onların ətraf mühitə uyğunlaşmasını müzakirə etməyi.

Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bilməlidir:

- Qurunun çirklənməsinə dair nümunələri təsvir etməyi və bu çirklənmənin qarşısının alınması imkanlarını müzakirə etməyi.

MÖVZU 4 – SU, MÜHİT KİMİ (II SİNİF)

Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları:

Cisim – şagird bacarmalıdır:

- Sadə eksperiment vasitəsilə cisimləri su keçiriciliyinə görə müəyyənləşdirməyi və qruplaşdırmağı;
- Su nəqliyyatını təsvir etməyi və xüsusiyyətlərinə görə bir-biri ilə müqayisə etməyi;
- Sadə təcrübələr əsasında suyun fiziki xassələrini (şəffaflıq, qoxu, rəng, axıcılıq) təsvir etməyi və suyun əhəmiyyətini müzakirə etməyi;

Hadisə – şagird bilməlidir:

- Daşqınları, selləri və tufanları təsvir etməyi;
- Daşqınlar və sellər zamanı təhlükəsiz davranışın vacibliyini müzakirə etməyi.

Məkanda səmtləşmə – şagird bacarmalıdır:

- Su obyektlərini (çaylar, göllər, dənizlər, okeanlar) və onların tərkib hissələrini (məsələn, mənbə, sahil, dib, mənsəb) təsvir etməyi;
- Dəniz və çay suyunu müqayisə etməyi və onların arasındakı fərqin səbəblərini müzakirə etməyi.

Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır:

- Suda yaşayan orqanizmlərin quruluşunu və həyatı xüsusiyyətlərini müzakirə etməyi;
- Suda yaşayan orqanizmlər üçün ətraf mühitin əhəmiyyətini və onların ətraf mühitə uyğunlaşmasını müzakirə etmək;
- Suda və quruda yaşayan heyvanların ətraf mühitə uyğunlaşmasını müzakirə etməyi.

Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bilməlidir:

- Suyun çirklənməsinə dair nümunələri təsvir etməyi və bu çirklənmənin qarşısının alınması yollarını müzakirə etməyi.

MÖVZU 5 – HAVA, MÜHİT KİMİ (II SİNİF)

Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları:

Cisim – şagird bacarmalıdır:

- Havanın tərkib maddələrini sadalamağı;
- Hava nəqliyyatını təsvir etməyi və xüsusiyyətlərinə görə bir-biri ilə müqayisə etməyi.

Hadisə – şagird bilməlidir:

- Küləyi, təbiət hadisəsi kimi təsvir etməyi;
- Müxtəlif növ güclü küləklər (qasırğa, çovğun) zamanı təhlükəsiz davranışın vacibliyini müzakirə etməyi.

Məkanda səmtləşmə – şagird bacarmalıdır:

- Havada hərəkət edən obyektlərin istiqamət yollarını xarakterizə etməyi;
- Quşların mövsumi miqrasiyalarını təsvir etməyi.

Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır:

- Quşların və digər uçan orqanizmlərin (kəpənək, yarasə, arı) xarici quruluşunu və həyatı xassələrini müzakirə etməyi;
- Quşlar üçün ətraf mühitin əhəmiyyətini və onların ətraf mühitə uyğunlaşmasını müzakirə etməyi.

Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bilməlidir:

- Havanın çirklənməsinə dair nümunələrin təsviri və bu çirklənmənin qarşısının alınması yollarını müzakirə etməyi.

MÖVZU 6 – ÖLKƏMİZİN TƏBİƏTİ (III SİNİF)

Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları:

Cisim – şagird bacarmalıdır:

- Fiziki xassələrinə görə, Gürcüstanın faydalı qazıntılarının təyinatını müzakirə etməyi.

Hadisə – şagird bilməlidir:

- Gürcüstan üçün xarakterik olan təbii fəlakətlər zamanı təhlükəsizlik qaydalarının vacibliyini müzakirə etməyi.

Məkanda səmtləşmə – şagird bacarmalıdır:

- Gürcüstanın yerləşdiyi yeri təsvir etməyi;
- Gürcüstanın müxtəlif bölgələri üçün fəsillərə görə dəyişkən hava komponentlərini müzakirə etməyi.

Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır:

- Gürcüstanda yayılmış bitki və heyvanları (o cümlədən ictimai həşəratları) xarakterizə etməyi;
- Bitki orqanlarını sadə model vasitəsilə təsvir etməyi və hər bir orqanın əhəmiyyətini əsaslandırmağı;
- Bitkilərin böyüməsi və inkişafı üçün ətraf mühit şəraitinin (ışıq, su) əhəmiyyətini müzakirə etməyi;
- Sağlam qidanın insanlar üçün əhəmiyyətini müzakirə etməyi.

Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bilməlidir:

- Təbii ehtiyatları xarakterizə etməyi (tükənən, tükənməz);
- Gürcüstanın təbii sərvətlərinin qorunub saxlanması və bu ehtiyatlardan səmərəli istifadə edilməsinin zəruriliyini müzakirə etməyi.

MÖVZU 7 – GÜNƏŞ SİSTEMİ (III SİNİF)

Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları:

- Sadə eksperimentlər vasitəsilə işığın yayılmasının sadə qanunauyğunluqlarını təsvir etməyi;
- Sadə eksperimentlər vasitəsilə istilikkeçirici və istilik izolyasiya edən cisimləri müqayisə etməyi;
- Praktiki iş əsasında kölgə ölçülərinin dəyişməsinin səbəblərini müzakirə etməyi.

Hadisə – şagird bilməlidir:

- Günəş sistemində səs yaranması və yayılmasına dair müzakirə aparmağı.

Məkanda səmtləşmə – şagird bacarmalıdır:

- Birbaşa müşahidə olunan göy cisimlərini təsvir etməyi;
- Model vasitəsilə Günəş sistemini təsvir etməyi.

Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır:

- Günəş sistemində həyat üçün zəruri olan ekoloji şərtləri müəyyən etməyi;

Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bilməlidir:

- Yer kürəsi üçün kosmik tullantıların yaratdığı təhlükənin qarşısını almaq üçün mövcud yolları təhlil etməyi.

MÖVZU 8 – YER KÜRƏSİ (IV SİNİF)

Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları:

Cisim – şagird bacarmalıdır:

- Sadə eksperimentlər əsasında maddələrin maqnit xassələrini təsvir etməyi, maqnitin əhəmiyyətini dərk etməyi;
- Yer in sūxurları və onlarda olan minerallarına dair müzakirə aparmağı.

Hadisə – şagird bilməlidir:

- Yer in relyefində dəyişikliklərə səbəb olan təbii hadisələri (vulkan, zəlzələ) müzakirə etməyi.

Məkanda səmtləşmə – şagird bacarmalıdır:

- Xəritə və qlobusdan istifadə edərək vacib coğrafi obyektləri (materikləri, okeanları...) təsvir etməyi və onların qarşılıqlı yerləşməsini müəyyənləşdirməyi;
- Kompası təsvir etməyi və ondan istifadə etməyi;
- Böyük coğrafi kəşflərin əhəmiyyətini müzakirə etməyi.

Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır:

- Yer üzündə həyatın bəzi inkişaf mərhələlərini təsvir etməyi (məsələn, Yura dövrü);
- Qitələrə və okeanlara əsasən, orqanizmlərin Yer üzündə yayılma mənzərəsini təsvir etməyi;
- Qalıq orqanizmləri tanımağı və təsvir etməyi.

Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bilməlidir:

- Parçalana bilən və parçalanmayan maddələrin təsiri nəticəsində yaranan yerli və global ekoloji dəyişiklikləri təsvir etməyi;
- Müxtəlif materialların (məsələn, rezin, plastik) yandırılması nəticəsində ətraf mühitin çirklənməsini müzakirə etməyi.

MÖVZU 9 – TƏBİƏTDƏ DÖVRİ PROSESLƏR (IV SİNİF)

Hədəf anlayışlarına uyğun olaraq mövzu daxilində nəticələrin əldə edilməsi indikatorları:

Cisim – şagird bacarmalıdır:

- Sadə eksperimentlərdən istifadə edərək maddələrin aqreqat hallarını təsvir etməyi;
- Sadə eksperimentlərə əsaslanaraq, suyun aqreqat hallarının qarşılıqlı dəyişmə şərtlərini müzakirə etməyi.

Hadisə – şagird bilməlidir:

- Təbiətdəki su dövrəninə xarakterizə etməyi və onun əhəmiyyətini müzakirə etməyi;
- Gecə-gündüz əvəzəlməsini və mövsümi proseslərin səbəblərini müzakirə etməyi.

Məkanda səmtləşmə- şagird bacarmalıdır:

- Günəş, ay və ulduzların köməyi ilə gecə-gündüz əvəzəlməsinin müxtəlif dövrlərində üfüqün tərəflərini müəyyən etməyi.

Orqanizm, yaşayış mühiti – şagird bacarmalıdır:

- Müxtəlif orqanizmlərin həyat dövrünü təsvir etməyi və onları müqayisə etməyi.

Ətraf mühitin mühafizəsi – şagird bilməlidir:

- İnsan fəaliyyəti ilə Yer kürəsində su dövrəsinə baş verən dəyişikliklər arasında səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyən etməyi.

Pillənin əsas sualları

Pillənin əsas sualları vasitəsilə təlim-tədris prosesinin hansı istiqamətlərə yönəldilməli olduğu ayrılır.

- Nə üçün cisimlər xassələrə və tərkib materiallarına/maddələrinə görə fərqlənirlər? Cismə tərkibi onun xüsusiyyətlərini niyə və necə müəyyənləşdirir? **(hədəf anlayışı – cisim);**
- Hava nə üçün dəyişir? Təbiət hadisələrinə nə səbəb olur? Nə üçün konkret proseslər bu və ya digər mühitdə dəyişikliklərə səbəb olur? **(hədəf anlayışı – hadisə);**
- Yeri və kainatı öyrənmək üçün müxtəlif məlumat mənbələrindən necə istifadə edə bilərəm? Məkanda səmtləşmə üçün bu və ya digər coğrafi obyektə necə istifadə etmək olar? **(hədəf anlayışı – məkanda səmtləşmə);**
- Nə üçün orqanizmlər bir-birindən fərqlənir? Bu və ya digər orqanizmin quruluşu necədir, orqanizmin ayrı-ayrı hissələri ilə onların funksiyaları arasında hansı əlaqə var? Ətraf mühit və onda gedən dəyişikliklər müxtəlif orqanizmlərə necə təsir edir? **(hədəf anlayışı – orqanizm, mühit);**
- Çirklənmiş ətraf mühit orqanizmlərə necə təsir edir? Ətraf mühiti qorumaq nə üçün vacibdir? Cəmiyyətimizi ətraf mühitin qorunması zərurəti barədə necə düşündürə bilirik? **(hədəf anlayışı – ətraf mühitin mühafizəsi).**

3. TƏBİƏTŞÜNASLIĞIN TƏDRİS STRATEGİYALARI

Sözsüz ki, təbiət elmləri təkcə təsvir xarakteri daşımır və mövcud faktiki biliklər hadisələrin uzun illər öyrənilməsi nəticəsində əldə edilir. Odur ki, şagirdin təbiətşünaslığa marağının olmasını istəyiriksə, onu öyrəniləcək mövzunun tədqiqinə və axtarışına fəal şəkildə cəlb etmək və yalnız quru faktiki biliklər və hazır material verməklə məhdudlaşmamaq məqsədəuyğundur. Biz məlumat axtarmaq, əyani vəsaitlər üzərində işləmək və interaktiv tədris yolu ilə uşağın marağını ödəməyə çalışmalıyıq. O, kiçik yaşlarından ətraf mühitin tədqiqi ilə bağlı xüsusi bacarıqları inkişaf etdirməlidir, yəni: ətraf mühiti müşahidə etmək; təbiət hadisələrinin tanınması və sadə proseslərin təsviri; müşahidə, sadə sınaq və eksperiment yolu ilə məlumat mənbələrindən məlumatların toplanması; obyektlərin xüsusiyyətlərinə görə təsnifatını; kəmiyyət məlumatlarının qeydə alınması, onların təşkili və müxtəlif vasitələrlə təqdim edilməsi; ətraf mühitə qayğı və təhlükəsizlik qaydalarına riayət etmək.

Ətraf mühiti tanımaq metodlarına yiyələnmək üçün uşaqlar praktiki olaraq sadə alətlərdən istifadəni, ölçmə-hesablama əməliyyatları ilə tanış olmalı, yerdə oriyentasiya etməyi, plan və xəritələrdən istifadə etməyi və s. öyrənməlidirlər. Bu, onların dünyanı dərk etməyə marağını dərinləşdirir, gündəlik həyatda gördükləri hadisələri nəinki qavramağa, hətta hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqəsini axtarmağa başladığına zəmin yaradır.

Müasir dünya təhsil siyasətinin əsas istiqaməti şagird yönümlü təhsildir. Buna uyğun olaraq, tədris metodunun şagirdyönümlü, yəni interaktiv olması arzuolunandır. Ənənəvi təlim metodları müəllimi təlim prosesinin mərkəzi fiquru kimi nəzərdə tutur; müəllim əsas bilik mənbəyi idi, məlumat verir, suallar verir, problemləri həll edir, nəticə çıxarır və hər şeyi hazır vəziyyətdə şagirdlərə çatdırırdı. İnteraktiv metod isə təlim prosesinin mərkəzi fiquru olan və bütün təlim fəaliyyətlərində fəal iştirak edən şagirdə yönəlib – şagird yeni biliklər əldə edir və ondan istifadə edir. Şagird yönümlü metodologiya uşağın daxili güc və qabiliyyətlərinin maksimum təzahürünə xidmət edir.

Təbiətşünaslıq fənninin tədrisinə xas olan metodlarla tanış olmaq yeniyetmədə bu fənnə maraq oyatmağa kömək edir və fənni səmərəli tədris etməyimizə kömək edir.

SUALLARIN NÖVLƏRİ

Sualın kommunikativ mahiyyəti bu suala müxtəlif alternativ cavabların birləşməsindədir. Belə ki, “yaxşı sual” müxtəlif alternativ cavabları əhatə edən sualdır. Həmçinin sualın bir çox funksiyaları var: yeni informasiya əldə etmək, mövcud məlumatı dəqiqləşdirmək, söhbəti başqa istiqamətdə aparmaq, cavaba işarə vermək, öz fikrini nümayiş etdirmək, qiymətləndirmək, danışanın şüurunu və emosiyalarını idarə etmək.

Müəllim tərəfindən seçilən suallar bizə onlar üçün vacib olan dəyərlər haqqında məlumat

verir. Müvafiq olaraq, uşaqlar müəllim üçün vacib olan dəyərlərə diqqət yetirirlər. Məsələn, müəllim davamlı olaraq fakta əsaslanan suallar verirsə, şagirdlər yaddaş yönümlü biliklərini nümayiş etdirməyə çalışırlar. Onlar başa düşürlər ki, hər hansı başqa cavabın müəllim üçün heç bir dəyəri yoxdur və onlara yüksək qiymət verməyəcək.

Bu cür suallara öyrəşmiş şagirdlər faktiki biliyə digər bilik səviyyələrindən daha çox dəyər verir və daha çox diqqət yetirirlər. Ancaq belə biliklər təfəkkürün inkişafına çox az kömək edir. Demək olar ki, bu, şagirdləri çaşdırır. Əgər şagird onları təhlil etmək, sintez etmək, integrativləşdirmək bacarığına malik deyilsə və onlardan istifadə edə bilmirsə, faktlar haqqında biliklərin heç bir dəyəri yoxdur.

Fakt yönümlü suallara cavab verərkən, şagird yalnız minimum lüğətdən istifadə edir və mənalı söhbət aparmağa imkanı olmur. Bir çox şagirdlər özlərində faktiki məlumatı tez “çağırmaq” qabiliyyətini inkişaf etdirirlər ki, bu da bu məlumatın düşüncədə dərinləşdirilməsini tələb etmir. Belə bir şagird məlumatı əzbərləyə bilər (yadda saxlaya bilər), lakin onun yeni məlumatı başa düşməsi və köhnə təcrübə və biliyi yeniləri ilə doldurması üçün (köhnə və yeninin birləşdirilməsi) mənalı söhbətə cəlb edilməli və öz fikrini öz sözləri ilə ifadə etməlidir. Fakt yönümlü suallar isə buna imkan vermir.

Müəllim anlamalıdır ki, sualların verilməsi müxtəlif səviyyəli və mürəkkəblikdə olan təfəkkürün inkişafı vasitəsi və zəruri şərtidir (Blumun taksonomik səviyyələri ilə bağlı sualları səciyyələndirərkən, biz əsasən “tənqidi təfəkkür” proqramı ilə buraxılan dərslikləri rəhbər tuturuq).

Fakt yönümlü suallar (nə? kim? harada? nə vaxt? nə qədər?) məlumatın xatırlanmasını tələb edir. Belə sualların cavabı adətən mətdə verilir. Hesab edilir ki, təlimdə (əzbərləməklə səhv salmayaq) çətinlik çəkən şagirdlər daha çox faktlara (yaddaş) əsaslanan cavabı bəyənirlər. Lakin bu sualların cavabları adətən “doğru” və ya “səhv” olduğundan, bir çox şagirdlər onları “qorxulu” suallar hesab edirlər.

Anlayış yönümlü suallar materialın mahiyyətinə çatmağı tələb edir və yeni anlayışın və ya mövzunun necə başa düşüldüyünü göstərir. Şagirddən öyrəndiyi vəziyyəti, şəkli və ya hadisəni təsəvvür etmək və onu öz sözləri ilə təsvir etmək tələb olunur; necə başa düşdüyünü, necə gördüyünü, necə şərh etdiyini, necə dəyişdiyini, necə təsdiq etdiyini və s.

Bu səviyyədə iş prosesində müəllim tez-tez fellərdən istifadə edir: izah edin, açıqlayın, əsas fikri çatdırın, əvəz edin, fərqləndirin, izləyin, ifadəni dəyişdirin, təkrarlayın və s.

Tətbiq yönümlü suallar öyrənilən materialı yeni vəziyyətdə tətbiq etmək bacarığını üzə çıxarmağa yönəlib. Sual verərkən aşağıdakı sual sözlərindən istifadə edə bilərik: hansı? necə? birinci (fakt yönümlü) səviyyəli suallarda çaşqınlığa yol verməmək üçün suallarda işlənən fəhlərə çox diqqət yetirmək lazımdır. Bunlar: sübut edin, müəyyən edin, hesablayın, hazırlayın, həll edin, göstərin, əlaqələndirin, kəşf edin, uyğunlaşdırın, tətbiq edin, tapın və s.

Təhlil yönümlü suallar hadisənin məntiqi şəkildə təsvir edilib-edilmədiyini aşkar edir; şagird bütün materialı elementlərə ayıra bilirmi ki, bütövün təşkili strukturu aydın görünsün? Əsas sual budur – niyə? Şagirddən soruşa bilərik ki, qəhrəmanın davranışının səbəbləri nə idi (yəni nə üçün belə davrandı?) yaxud da bu və ya digər nəzəri nə üçün uyğun hesab edir? Şagird səhvləri, fərqləri, əsas xüsusiyyətləri axtarmalıdır.

Sualı formalaşdırdıqda, feillərdən istifadə edirik: təhlil edin, bölün, əsas ayırın, xarakterizə edin, təsnif edin, tapın, qarşılaşdırın, müəyyən edin və s.

Sintez yönümlü suallar müstəqil düşüncədən istifadə edərək problemlərin yaradıcılıqla həllinə təkan verir. Bu suallar şagirdlərin hissələri birləşdirib bütöv yaratmaq bacarığını inkişaf etdirir. Sintez yönümlü suallar şagirdlərdən alternativ şəkil yaratmağı tələb edir, məsələn: sizcə, hekayənin qəhrəmanı bədbəxtliyin qarşısını almaq üçün nə edə bilərdi? Və ya vəziyyəti ölkənin rifahı naminə dəyişən hansı hallar ola bilərdi? Oxşar suallara aşağıdakılar daxildir: Bu baxışı necə yoxlayarsınız? Bu məlumat əsasında cədvəli necə tərtib edərdiniz? Problem başqa necə həll oluna bilərdi? Nə baş verərdi, əgər...?

Sintez yönümlü sualları formalaşdırarkən aşağıdakı fellər köməyimizə gələcək: ümumiləşdirin, tərtib edin, fikirləşin, cəmləşdirin, planlaşdırın, bütövləşdirin, sadələşdirin, yoxlayın, qruplaşdırın və s.

Qiymətləndirmə yönümlü suallar şagirdlərdən nəyin doğru və ya səhv olduğunu düşündükləri barədə nəticə çıxarmağı tələb edir; materialın müəyyən bir məqsəd üçün nə qədər dəyərli olduğunu müzakirə edirlər. Şagirdin yeni dəyəri dərk edib-etmədiyini və yeni dəyəri öz dəyərlər sisteminə inteqrasiya edə biləcəyini öyrənmək üçün qiymətləndirmə yönümlü suallardan istifadə edilməlidir; yəni ki: əldə edilən məlumat şagirdin əhval-ruhiyyəsini və münasibətini dəyişəcək həqiqi biliyə çevrilirmi?

Bu tip sualları tərtib edərkən fellər faydalı olacaq: qiymətləndirin, ölçüb-biçin, müzakirə edin, yekunlaşdırın, tənqid edin, rədd edin və s.

Şagirdlər fakta əsaslanan suallardan daha yüksək səviyyələrə keçməklə, müəllimin onların təfəkkür bacarıqlarının inkişafı ilə maraqlandığını və qiymətləndirdiyini görürlər. Şagirdlər dərk edirlər ki, faktiki məlumatlar haqqında biliklər kifayət deyil, onlar bu bilikləri mənimsəməli, təhlil etməli və istifadə etməlidirlər ki, bu biliklər onların şəxsi inkişafına və yeni biliklər əldə etmələrinə töhfə versin.

SINAQ VƏ EKSPERİMENT

Metodun təsviri:

Təbii obyektlərin xassələri və təbii hadisələrin mahiyyəti ilə tanışlıq zamanı, sınaqların, eksperimentlərin və başqa növdə praktiki işlərin xüsusilə böyük əhəmiyyəti var. Sınaqlar və eksperimentlər imkan verirlər ki, sinif otağı şərtlərində bəzi təbii hadisəni süni olaraq təsəvvür edək, şagirdlər tərəfindən söylənilən ehtimalı, fərziyyəni yoxlayaq. Şagirdlər tərəfindən aparılan sınaqlar və eksperimentlər onlara gələcəkdə, praktiki fəaliyyətlərində alınan bilikdən istifadə etmək imkanını verir.

Sınaqlar və eksperimentlər canlı və cansız təbii obyektlər və hadisələr haqqında şagirdlərin bilavasitə iştirakı ilə və öz təcrübələri əsasında düzgün təsəvvürlərinin yaranmasına dəstək verirlər.

Sınaq və eksperimentlər metodlarının istifadəsi müxtəlif materialla, maddələr və ya cisimlə, faydalı qazıntıların xassələri ilə tanışlıq, filtrləşdirmə yolu ilə suyun təmizlənmə halının, torpağın tərkibi və xassələri ilə tanışlıq və s. kimi məsələləri öyrəndikdə xüsusi önəm əldə edirlər.

Qeyd edilən metodun istifadəsinin məqsədi ondan ibarətdir ki, şagirdin növbəti vərdiş-bacarıqlarını inkişaf etdirdsin:

Təbii obyektlər və hadisələr haqqında real anlayışların formalaşdırılması; məlumatın toplanılması, ümumiləşdirilməsi, müqayisəsi, analiz və nəticə çıxarma bacarığının formalaşdırılması-inkişafı; diqqətin cəmləşdirilməsi, maraq, məsuliyyət, axtarış, müstəqillik, kəşf.

Metod nəzəri biliyin mənimsənilməsi ilə bağlı çətinlikləri dəf etmək, şagirdin mövcud biliyini dəqiqləşdirmək və genişləndirmək imkanını verir.

Metodun istifadəsi:

Sınaq və eksperiment demonstrativ və ya frontal şəkildə keçirilir. Keçirilməsi üçün alovlu və ya uşaqlar üçün istifadəsi mürəkkəb və təhlükəli olan (məsələn, od) materiallar lazım olduqunda, demonstrativ sınaqları/eksperimenti müəllimin özü keçirir. Bu zaman lazımı avadanlıqlar masanın üzərinə düzülür, xüsusi dayaqın üzərinə ki, şagirdlərdən hər biri sınağın/eksperimentin gedişatını görə bilsin. Demonstrativ sınaq/eksperiment zamanı müəllim şagirdlərə laboratoriya avadanlığını (cihazı, aparatı, materialı və s.) göstərir, sınağı və eksperimenti keçirir və onlara hadisəni açıqlamaqda yardım edir.

Frontal sınağı/eksperimenti keçirən zaman şagirdlərin kiçiksaylı qruplarına lazımı avadanlıqlar və materiallar paylanır. Müəllim onları işin təlimatı ilə tanış edir (məs., kitabda sınağın/eksperimentin təsvir edildiyi səhifəni göstərir, lövhədə əvvəlcədən işlənib hazırlanmış göstərişləri yazır və ya yapışdırır) və bunun şagirdlər üçün nə qədər aydın olduğunu araşdırır. Göstərişlərlə tanış olduqdan sonra şagirdlər müəllimin nəzarəti altında sınağı və ya eksperimenti keçirirlər. Onların gedişində şagirdlər nəticələri qeyd edirlər, başa çatdıqda isə alınan nəticələri analiz edir və müvafiq nəticələr çıxarırlar.

Hərəkət planı:

1. Problemin/araşdırılması obyektin müəyyənləşdirilməsi;
2. Ehtimalın (fərziyyənin) söylənilməsi;
3. Sınağın/eksperimentin keçirilməsi üçün lazımı materialların və avadanlıqların hazırlanması;
4. İş təlimatının verilməsi;
5. İş proseduru və onun gedişinə nəzarət edilməsi;
6. Göstəricilərin qeydə alınması;
7. Göstəricilərin analizi və şərh;
8. Ehtimalın yoxlanılması və nəticələrin çıxarılması;
9. Praktiki istifadə imkanlarının müəyyənləşdirilməsi.

Metoddan istifadə etdikdə, nəzərə alınmalıdır:

İşin düzgün təşkili: sınağın və eksperimentin hazırlanması dövründə müəllim lazımı avadanlıqları yoxlayır, lazımı materialı seçir, dərs başlayana qədər onun özü uyğun sınağı və ya eksperimenti keçirməlidir. Eləcə də dərs mühitini uyğun şəkildə təşkil etmək (məsələn, partaların düzülüşü), təhlükəsizlik qaydaları ilə diqqətlə tanış olmaq və onlara riayət etmək lazımdır.

EKSKURSIYA VƏ EKSPEDİSIYA

Metodun təsviri:

İbtidai siniflərdə təbiətşünaslığı öyrəndikdə ekskursiyalara və tematik ekspedisiyalara böyük əhəmiyyət verilir. Bunlar şagirdlərə təbii obyektlərin və hadisələrin müxtəlifliyini daha dərindən və əsaslı öyrənməkdə, onu araşdırmaqda, orqanizmlər və ətraf mühitin şərtləri arasında mövcud əlaqələri təyin etməkdə yardım edirlər. Həmin fakt da çox vacibdir ki, məhz ekskursiyalar və ekspedisiyalar zamanı şagirdlərin ətraf mühitə qarşı emosional müsbət münasibətləri inkişaf edir və onlara dərstdə öyrəndiklərini birbaşa reallıqla əlaqələndirmək imkanı verilir.

Ekskursiyanın və ya ekspedisiyanın məzmunu ötən dərslərdə keçilən və ya növbəti dərslərdə keçiləcək materialla birbaşa əlaqədə olmalıdır. Eyni zamanda ekskursiya və ya ekspedisiya zamanı toplanılan materialdan, alınan təsəvvürlərdən və müşahidə nəticələrindən mütləq dərslər prosesində istifadə etməlidirlər.

Təbiətin öyrənilməsinin tədqiqi və qayğıkeş yanaşması imkan verir ki, ekskursiyalar və ekspedisiyalar zamanı uşaqlara yerindəcə məkanda və vaxtda səmtləşməyi, təbii obyektlərin və hadisələrin müşahidəsini, müqayisəsini və onlar arasında mövcud qarşılıqlı əlaqələrin təyin edilməsini öyrədək və ən əsası da, ətraf mühitə qayğının göstərilməsi və məsuliyyət hissini oyadaq.

Ekskursiya və ekspedisiya şagirdlər tərəfindən öyrənilən və ya öyrəniləcək obyektlərin və hadisələrin təbii və süni (zoopark, botanika bağı, muzey və s.) yaradılmış mühitdə qavranılmasına istinad edir. Ekskursiya və ekspedisiya hər bir komponentinin qarşılıqlı əlaqədə olduğu bir bütövlük kimi, ətraf aləm haqqında şagirdlər arasında real nəzərin formalaşmasına dəstək verir.

Qeyd edilən metodun istifadəsinin məqsədi ondan ibarətdir ki, şagirdin növbəti vərdiş-bacarıqlarını inkişaf etdirdirsin:

Təbii obyektlərin və hadisələrin müşahidəsi, müqayisəsi, tədqiqi, və onlar arasında əlaqələrin təyin edilməsi; ətraf aləmin gerçəkliyinin müstəqil öyrənilməsi, ətraf mühitə qayğının göstərilməsi və məsuliyyət, ekoloji məlumatlandırma.

Ekskursiya və ekspedisiyaların böyük idrak və tərbiyəvi funksiyası var: onlar şagirdlərin biliyini dərinləşdirir və genişləndirirlər, nəzəri biliyin praktiki biliklə birləşməsinə dəstək verirlər; şagirdlər arasında ekoloji və estetik məlumatlanma, müsbət emosiyalar formalaşır.

Metodun istifadəsi:

Ekskursiyalar və ekspedisiyalar bilavasitə təbiətdə, muzeydə, sərgidə, botanika bağında, zooparkda, qoruq ərazilərində, istehsalatda və s. keçirilir.

Ekskursiya və ekspedisiya dərslər (proqramla) və qeyri-dərslər (proqram xaricində), tematik və kompleksli ola bilər. Dərslər ekskursiyası və ekspedisiya həm məsələnin öyrənilməsinə qədər (məs., məktəbin yerləşməsinə öyrənmək üçün ekskursiya), eləcə də onun öyrənilməsindən sonra (məs., havanı, heyvanları və bitkiləri öyrəndikdən sonra) keçirilə bilər.

Bir qayda olaraq, ekskursiya və ekspedisiya üç mərhələdən ibarətdir: hazırlıq (təşkilatçılıq), əsas (ekskursiyanın məqsədinin, məsələsinin, tədqiqatın müəyyənləşdirilməsi) və yekunlaşdırıcı (işlərin təqdimatı).

Çox önəmli bir amildir ki, hazırlıq işini yerinə yetirdikdən sonra şagirdlərə hərəkət azadlığı və müstəqillik verilsin ki, onlar özlərini səyyar tədqiqatçı kimi hiss etsinlər. Məhz ekskursiya və ekspedisiya şagirdlərə şəxsi təcrübələri ilə təbiətdə, sahədə və ya iş yerində materialı toplamaq, toplanılan materialın konservləşdirilməsinin bəzi üsuluna sahib olmaq, eləcə də təbii obyektlər və hadisələrlə şəxsən tanış olmaq imkanını verir.

Ekskursiya və ya ekspedisiyadan sonra şagirdlər keçirdikləri müşahidənin, tədqiqatın yazılı və ya başqa növdə təqdim edilən hesabatını hazırlamalıdır; eləcə də toplanılan materialın hazırlanması, saxlanması və analizi, onların dərslikdəki müvafiq dərslə müqayisəsi, ətraf mühitin müdafiə və ekoloji problemlərinin təhlili, mümkün praktiki tədbirlər haqqında diskussiyanın təşkili, başqa praktiki işin keçirilməsinin təhlili və planlaşdırılması vacibdir (məs., botanika ekspedisiyasının və ya botanika bağına ekspedisiyadan sonra müalicəvi otların toplanılması, məktəbin həyətində dekorativ və ya başqa bitkilərin əkilməsi və kiçik botanika bağının salınması, canlı guşənin yaradılması, toplanılan materialın və keçirilən analizin nəticələrinin istifadəsi ilə köməkçi dərs vəsaitlərinin hazırlanması, herbariumun, akvariumun yaradılması və s.)

Hərəkət planı:

1. Ekskursiyanın və ya ekspedisiyanın planlaşdırılması: müəllim əvvəlcədən ekskursiyanın və ya ekspedisiyanın keçiriləcəyi yerlə tanış olur, ən maraqlı tipik obyektləri tapır, marşrutu, dayanmaq üçün əlverişli yerləri öyrənir, şagirdlər tərəfindən müstəqil müşahidə və ya işlərin keçirilmə xarakterini fikirləşir ki, bu zaman onlar nəyi toplaya bilərlər, ekspedisiya və ya ekskursiyanın keçirilmə planını təşkil edir, yekunlaşdırıcı söhbət üçün əsas məsələləri müəyyənləşdirir.
2. Şagirdlərin hazırlığı: şagirdləri ekskursiya və ya ekspedisiya məsələləri və məzmunu ilə tanış etmək; tapşırıqların və müvafiq təchizatların (məs., kompas, kürək, herbarium üçün qovluqlar, etiketlər, balonlar, sıxma torlar, lupa və s.). şagirdlər qrupları arasında bölgüsü; təbiətdə davranış və təhlükəsizlik qaydaları ilə tanışlıq.
3. Ekskursiya və ya ekspedisiyanın yekunlaşdırılması: ekskursiya və ya ekspedisiya zamanı toplanılmış materialın üzərində işlənilməsi və istifadəsi.

Metoddan istifadə etdikdə nəzərə almaq lazımdır:

Əvvəlcədən planlaşdırma və düzgün təşkilatçılıq, yaşayış məntəqəsi və məktəbin yerləşməsindən irəli gələrək, təbiətdə davranış və təhlükəsizlik qaydalarına əməl etmək.

MÜŞAHİDƏ

Metodun təsviri:

Müşahidə təbiətşünaslığın öyrənilməsinin əsas metodlarından biridir və ibtidai siniflərdə xüsusilə böyük əhəmiyyət və yük daşıyır, çünki məhz bu yaşda şagirdlər arasında təbiəti birbaşa müşahidə etmək və öyrənmək nəticəsində ətraf aləm haqqında bir çox konkret təsəvvür formalaşır. Müşahidədə düzgün təsəvvürlərin, anlayışların, vərdiş-bacarıqların formalaşdırılması

məqsədlə şagirdlər tərəfindən canlı və cansız təbii obyektlərin və hadisələrin birbaşa qavranılması nəzərdə tutulur.

Müşahidələrin təşkilinin əsas tələbi yaxşı düşünülmüş və dərk edilmiş proqramdır. Bunda da nəinki məzmun, müşahidələrin ardıcılığı, onların keçirilmə üsulları, eləcə də nəticələrin praktiki istifadəsi yolları da göstərilir.

Qeyd edilən metodun istifadəsi məqsədi ondan ibarətdir ki, şagirdin növbəti vərdiş bacarıqlarını inkişaf etdirdirsin:

Müşahidə etmə, yadda saxlama, diqqət, məsuliyyət, maraq və hər şeylə maraqlanmaq, axtarış, təşəbbüs və müstəqillik; Ətraf mühitin həqiqəti haqqında real və konkret təsəvvürlərin və anlayışların formalaşması; Təbii hadisələrin daimi dəyişməsi-inkişafı, onların qarşılıqlı əlaqəsinin və təbiətdə baş verən bütün prosesin qanunauyğunluqlarının təyin edilməsi; məntiqi təfəkkürün inkişafı; müvafiq adekvat terminologiya ilə şifahi və yazılı nitq; ekoloji anlayışın inkişafı.

Metodun istifadəsi:

İbtidai siniflərdə müxtəlif müşahidələr keçirmək olar. Məs., havanın, bitkilərin mövsüm dəyişiklikləri, heyvanların həyat qaydası, üfüqdə günəşin hündürlüyünün dəyişməsi və bunun əsasında günün müddəti, gecə ulduzlu səma, müxtəlif cismin hərəkəti və s. üzərində müşahidələr.

1. Birbaşa müəllimin rəhbərliyi ilə müşahidə. Əsasən I sinifdə istifadə olunur ki, bu zaman şagirdlərin hələ ətraf mühitin təbiətini müşahidə etmək vərdisləri və təbiətdə baş verən bu və ya digər dəyişikliyi qeyd etmək bacarıqları olmur.
2. Qısamüddətli müntəzəm müşahidələr. Onu şagirdlər müəllimin tapşırığı ilə yerinə yetirirlər. Məs., meyvənin yetişməsini, yarpaqların rənginin dəyişməsini və s. müşahidə edirlər.
3. Uzunmüddətli müstəqil müşahidələr. Məs., toxumun cücərməsi, quşların müşahidəsi və s.
4. Tədqiqi işlə bağlı müşahidələr.

Hərəkət planı:

1. Müəllim və ya şagird tərəfindən müşahidə obyektinin seçilməsi.
2. Şagirdlərin müşahidə üçün hazırlığı: təhlükəsizlik qaydaları və iş prosesi qaydaları ilə tanışlıq;
3. Müşahidə məqsədinin aydın şəkildə müəyyənəndirilməsi;
4. Tapşırıqların tərtib edilməsi və şagirdlər arasında onun paylaşılması;
5. Müşahidə üçün lazımi cihazların hazırlanması, resursların və avadanlıqların hazırlanması;
6. Müşahidə nəticələrinin qeydə alınması;
7. Müşahidə nəticələrinin üzərində iş və onlardan ilkin nəticələrin çıxarılması;
8. Sadə səbəblərin, nəticələrin, əlaqələrin təyin edilməsi;
9. Müşahidələrin nəticələrinin dərs və praktiki işdə istifadəsi.

Metoddan istifadə etdikdə nəzərə almaq lazımdır:

İşin düzgün təşkili və təhlükəsizlik qaydalarına əməl edilməsi. Hadisələrin yanlış şərhə və subyektivliyin ehtimalı.

DƏRSLİK ÜZƏRİNDƏ İŞ

Strategiyanın təsviri:

Dərslük şagirdlərə biliyin müəyyən minimumunu verir, dərstdə alınan biliklərin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir və alınan biliyin təcrübədə istifadəsini öyrədir.

Şagirdlər təbiətşünaslıq dərsliklərinin vasitəsilə (mətn, müxtəlif növdə tapşırıqlar, illüstrasiyalar) müşahidə ediləsi hadisələrdən əsası ayırmağı, ümumiləşdirməyi və bununla təsəvvürləri aşılamağı və elementar anlayışları, təbiətşünaslıq terminologiyasını mənimsəməyi öyrənirlər. Dərslük şagirdlərə canlı və cansız təbiət, onların qarşılıqlı əlaqələri və onların insanın həyatına və məşğulluğuna göstərdikləri təsir barəsində müəyyən təsəvvürləri mənimsəməkdə yardım edir.

Qeyd edilən metodun istifadəsinin məqsədi ondan ibarətdir ki, şagirdin növbəti vərdiş-bacarıqlarını inkişaf etdirdirsin:

Müstəqil iş, maraq və motivasiya, yaddaş, diqqət, məsuliyyət, müvafiq adekvat terminologiya ilə şifahi və yazılı nitq;

Strategiyanın istifadəsi zamanı nəzərə almaq lazımdır:

Dərsə hazırlıq prosesində oxu və ya üzərində işlənən materialın seçilməsi və müəyyən edilməsi ona əsasən ki, bu mətndən hansı məqsədlə istifadə olunacaq, ona nə qədər vaxt ayrılacaq və hansı əsas izahatlar lazım olacaq.

STRATEGİYA – “SUALLAR VERMƏKLƏ MƏTNİN OXUNULMASI”

Təsviri:

1. Sınıf kiçiksaylı qruplara bölünür və müəllimin göstərişi ilə onlar dərslərdə müvafiq səhifəni açırlar;
2. Qrupda şagirdlər fərdi olaraq mətnin müəyyən hissəsini oxuyurlar (məs., birinci illüstrasiyaya qədər, birinci abzası və s.), fikirlərini bir-biri ilə paylaşırırlar və oxunulan bu hissədən onları çox maraqlandıran bir sual formalaşdırırlar;
3. Sonra mətnin ikinci hissəsini oxuyurlar və yenə də sualı formalaşdırırlar; bu yolla mətni tam oxuyana qədər davam etdirirlər. Qruplar hər bir sualı müxtəlif vərəqlərə yazmalıdırlar;
4. Mətn oxunulduqdan sonra müəllim bir qrupun yazdığı sualları götürür və başqa qrupa verir. Müxtəlif qrupların sualları elə bölünməlidir ki, hər bir qrupa başqaları tərəfindən tərtib edilən üç sual düşsün;
5. Qruplar bu suallara cavab verməlidirlər. Onlar dərslərdəki mətndən istifadə edə bilirlər;
6. Prezentasiya zamanı hər bir qrupun nümayəndəsi əvvəlcə sualı oxuyur, sonra da onlar tərəfindən düşünülmüş cavabı.
7. Cavabların dəqiqliyi sinifdəcə başqa şagirdlərin köməkliyi ilə təyin olunur;
8. Bir və ya bir neçə maraqlı sual ətrafında qısa diskussiya da aparmaq olar.

STRATEGİYA – “CÜTLÜKLƏRƏ BÖLGÜ METODUNDAN İSTİFADƏ ETMƏKLƏ MƏTNİN OXUNULMASI”

Təsviri:

1. Şagirdlər cütlüklərdə oturur və birinci-ikinci sayırlar. Hər bir şagirdin cütlükdə 1 və ya 2 nömrəsi olacaqdır;
2. Dərsin mətni də iki hissəyə bölünür. Mətnin üzərində iş zamanı cütlüklər müxtəlif rolu yerinə yetirirlər. Bununla yanaşı, hər biri rolların ikisini də növbə ilə yerinə yetirməlidir. Rolların dəyişməsi oxu prosesində baş verir;
3. Cütlükdə birinci nömrəli şagirdin rolu məruzəçidir. Onun vəzifəsi mətnin birinci hissəsini diqqətlə dinləmək və cütlük yoldaşına qəbul etdiyi məlumatı nəql etmək, izah etməkdir;
4. Cütlükdə ikinci şagirdin rolu suallar verməkdir. O da mətni oxuyur, sonra diqqətlə məruzəçiyə qulaq asır (yəni cütlük yoldaşına). Məruzəçi nəqlini, açıqlamasını başa vurduqdan sonra, suallar verən şagird verilən məlumatla bağlı məruzəçiyə bir neçə sual verir;
5. Mətnin ikinci hissəsində rollar dəyişir. Birinci nömrə suallar verən olur, ikinci nömrə isə – məruzəçi. Belə ki, birinci hissə oxunulduqda, məruzəçi olan indi suallar verən olur və əksinə.

Təvsiyə:

1. Yaxşı olardı ki, şagirdlər aralarında alçaqdan danışsınlar ki, bir-birlərinə mane olmasınlar. Cütlüklərdən bəziləri otağın müxtəlif hissəsində ola bilərlər, oxu zamanı hər kəsin oturması vacib deyil.
2. Bu metoddan istifadə etdikdə, rolların müəllim və şagirdlər arasında bölüşdürülməsi də mümkündür, yəni müəllim gah məruzəçi olur və şagirdlər də suallar verən və əksinə.

STRATEGİYA – “QARIŞIQ ARDICILLIQ VƏ MƏNƏ DEMƏYƏ SÖZ SAXLAYIN”

Təsviri:

1. Lazımi resursların hazırlanması: ayrı-ayrılıqda mətnin üç-beş cümləsi yazılan kiçik, eyni ölçüdə vərəqlər (bir cümlə bir vərəqdə). Cümlə komplektləri qrupların sayına əsasən hazırlanır;
2. Sinif kiçiksəli qruplara bölünür və cümlə olan vərəqlər qarışıq ardıcılıqla paylanırlar;
3. Şagirdlər cümlələri oxuyur və düzgün ardıcılıqla yerləşdirirlər;
4. Qruplar işlərini başa çatdırdıqdan sonra hər kəs öz variantını oxuyur. Müəllim heç bir şərh etmir. Hər hansı bir ardıcılığın doğru olduğunu şagirdlərin özləri dərslikdə mətnlə tanışlıq zamanı təyin edirlər;
5. Şagirdlər dərslikdə verilən mətnlə fərdi tanış olur və orada verilən cümlələrin ardıcılığını özlərinin tərtib etdikləri ilə müqayisə edirlər. Doğru olmadığında, özləri düzəlişlər edirlər;
6. Dərslikdə verilən mətnlə ilkin tanışlıqdan və cümlələri düzgün yerləşdirdikdən sonra şagirdlər fərdi olaraq yenə də mətnə göz gəzdirirlər. Mətnə onlar üçün ən maraqlı olan cümləni və ya sitatı tapmalı və vərəqə yazmalıdırlar;
7. Şagirdlər seçdikləri sitatları və ya cümlələri oxuyurlar və açıqlayırlar ki, nə üçün bu məlumat onlar üçün maraqlıdır.

STRATEGİYA – “OXUNULANI YOXLA”

Təsviri:

1. Lazımi resursların hazırlanması: mətndə verilən məlumat haqqında suallar və ya cümlələr yazılmış vərəqlər, bunlardan da bəziləri doğrudur və bəziləri – yanlış;
2. Sınıf kiçiksaylı qruplara bölünür və onlara dərslərdə verilən mətnin oxunulması tapşırılır;
3. Mətni oxuduqdan sonra şagirdlərə suallar verilir və bunlara da onlar dərslərin köməyi olmadan cavab verməlidirlər və ya doğru cavabı dairəyə almalı, yanlış cavabın üzərindən xətt çəkməlidirlər;
4. Şagirdlər cavabları oxuyurlar. Müəllim heç bir şərh etmir.
5. Cavabı dinlədikdən sonra şagirdlərin özləri dərslərdə öz cavablarını yoxlayırlar.

STRATEGİYA – “LABİRİNT”

Təsviri:

1. Lazımi resursların hazırlanması: labirint sxemi ilə vərəqlər;
2. Şagirdlər labirintin hər bir xanasında yazılmış mətni, terminin izahatını oxuyurlar, oxların vasitəsilə növbəti xanaya keçirlər: izahatın doğru olduğu halda, onlar “bəli” oxu ətrafında hərəkət edirlər, səhv olduğu halda – “xeyr” oxu ətrafında;
3. Şagirdlər vərəqlərdə keçdikləri xanaların nömrələrini yazırlar;
4. Onların son xanaya keçə bildikləri halda tapşırıq yerinə yetirilmiş hesab ediləcəkdir;
5. Şagirdlər öz yerdəyişmə marşrutlarını müqayisə edir və buraxılan səhvlər üzərində düzəlişlər edirlər.

Təvsiyə:

Oxşar labirentləri müxtəlif terminlərin izahatı ilə şagirdlərin özləri dərslərin vasitəsilə tərtib edə bilməli və bir-biri ilə dəyişdirməlidirlər.

İLLÜSTRASIYALAR, XƏRİTƏLƏR VƏ GÖSTƏRİCİLƏR ÜZƏRİNDƏ İŞ

Metodun təsviri:

Təbiətşünaslıq dərslərində illüstrasiyaların çox böyük rolları var – şəkillərin, fotosəkillərin, rəsmlərin, cizgilərin, düsturların, cədvəllərin, qrafiklərin, xəritələrin və həmçinin müxtəlif növde paylanılacaq material, kinofilmlər, videoçarxlar, natural obyektlərin kolleksiyası və s. kimi əyani tədris vasitələrinin. Bunlar şagirdlər üçün biliyin qazanılmasının önəmli mənbəyini təqdim edir, tədrisin effektivliyini yüksəldir, müstəqil işə dəstək verir, şagirdlərin idraki və yaradıcılıq bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Müxtəlif təsviri vasitələr şagirdlər arasında bilavasitə qavrama üçün əlçatmaz obyektlər və hadisələr haqqında təsəvvürün formalaşdırılması prosesində böyük rolunu yerinə yetirirlər.

Qeyd edilən metodun istifadəsi məqsədi ondan ibarətdir ki, şagirdin növbəti vərdiş-bacarıqlarını inkişaf etdirdirsin:

Müstəqillik, yaradıcılıq, müşahidə, müqayisə, təsnifat, şərh, səbəb-nəticə əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi və analiz.

STRATEGİYA – “MƏSƏLƏNİ HAZIRLA”

Təsviri:

1. Lazımı resursların hazırlanması: mövzu ilə bağlı bir neçə foto (şəkil, cizgi və s.);
2. Şagirdlər kiçiksaylı qruplara bölünürlər və hər bir qrupa fotosəkillərin kompleksi verilir;
3. Qrupda şagirdlər fərdi olaraq hər bir fotosəkillə münasibətdə onun təsvirini yazırlar;
4. Sonra bu fotosəkillərlə bağlı fikirlərini bir-biri ilə paylaşır, ümumi fikir formalaşdırır, fotosəkilləri sıra ilə öz nəzərlərinə əsasən düzür və ümumi qüvvələri ilə öz “paraqraflarını” yaradırlar;
5. Prezntasiya zamanı hər bir qrup lövhədə fotosəkilləri iş prosesində necə istifadə etdikləri ardıcılıqla yapışdırır və öz yaratdıqları paraqrafı danışirlar;
6. Prezntasiya başa çatdıqdan sonra başqa qrupların nümayəndələri təqdimatçı qruplara suallar verirlər;
7. Hər bir qrupun prezntasiyasının sonunda müəllim fəallığı yekunlaşdırır: şəkilləri yerləşdirdikdə hansı ardıcılıq doğru idi, hansı “paraqraf” ən dəqiq, geniş və aydın idi.

METOD – “ŞƏKİLLƏRƏ SUALLAR VER” (“FOTOŞƏKİLLƏRLƏ ÖYRƏNƏK”)

Təsviri:

1. Lazımı resursların hazırlanması: mövzu ilə bağlı illüstrasiyaların hazırlanması;
2. Şagirdlər kiçiksaylı qruplara bölünürlər və hər bir qrupa müxtəlif növdə illüstrasiyalar verilir;
3. Qrupda şagirdlər fərdi olaraq hər bir fotosəkillə münasibətdə suallar yazırlar;
4. Sonra fikirlərini bir-biri ilə paylaşır və ümumi sualları formalaşdırırlar;
5. Qruplar fotosəkilləri və sualları bir-biri ilə dəyişir və onları cavablandırırlar. Sualın düzgün verilmədiyində və ya illüstrasiyanın uyğun olmadığında, onlar cavab vermirlər, amma nə üçün cavab vermədiklərini sübut etməlidirlər;
6. Sonra yenə də qrupların hamısının suala cavab verdiklərinə qədər bir-birinin arasında fotosəkilləri və sualları dəyişirlər;
7. İş başa çatdıqdan sonra eyni zamanda verilən sualların və onların cavabları üzərində düzəlişlər aparılır.

STRATEGİYA – “UYĞUNLUĞU TAP”

Təsvir:

1. Lazımı resursların hazırlanması: mövzu ilə bağlı illüstrasiyaların (fotosəkillər, şəkillər, sxemlər və s.) hazırlığı;

2. Şagirdlər kiçiksaylı qruplara bölünürlər və hər bir qrupa müxtəlif növdə illüstrasiyalar paketi verilir;
3. Onlar bu şəkillər arasında uyğunluğu tapmalıdırlar, məs., heyvanlar və onların yaşayış mühitləri arasında, resurslar və onlardan hazırlanan əşyalar arasında, təbii hadisələr və onların səbəbləri arasında və s.
4. Təqdimat zamanı uyğunluğun nə qədər düzgün təyin edilməsi yoxlanılır və səhvlər üzərində düzəlişlər aparılır.

SİNİF DİSKUSSIYASI

Diskussiya maarifləndirici işin ən önəmli formalarından biridir və bu da şagirdlərin təşəbbüsünə stimül verir, tənqidi təfəkkürü inkişaf etdirir.

Diskussiya zamanı baş verir:

- İştirakçılar arasında məlumat mübadiləsi;
- Eyni məsələyə olan müxtəlif yanaşmaların axtarılması;
- Müxtəlif nöqteyi-nəzərlərin (bir çox hallarda bir-birini istisna edən) birlikdə mövcudluğu;
- Ümumi fikrin və ya qərarın qəbul edilməsi üçün qrupda razılığın axtarılması.

Diskussiya metodu ilə tədris, ənənəvi metodla tədrisdən fərqli olaraq, hər bir sübutun bir çox şübhəli tərəfdən ibarət olduğunu və bir çox yollarla nəticə çıxarmağın mümkün olduğunu görməyə imkan verir.

Sınıfdə açıq diskussiyanın keçirilməsi üçün sınıfdə qarşılıqlı hörmətə və etimada əsaslanan mühit yaradılmalıdır.

“Təhlükəsiz” mühitin yaradılması isə müəllim tərəfindən əvvəlcədən işin keçirilməsini nəzərdə tutur ki, bunun məqsədi də sınıfdə diskussiya əxlaq qaydaları və münasibətlər normalarının formalaşdırılmasıdır.

Bu, xüsusilə ibtidai siniflərdə effektivdir, çünki bu zaman əxlaq standartları formalaşır.

Diskussiya qaydalarının təlimi və bu metodun tez-tez istifadəsi bir sıra vərdiş-bacarıqların formalaşmasına dəstək verirlər, məsələn:

- Başqasını aktiv dinləmək;
- Öz fikrini formalaşdırmaq və onu sübut etmək;
- Müzakirə, tənqidi analiz və başqasının fikrini qiymətləndirmək.

Sonda isə başqasına, hətta fərqli fikrə hörmətlə yanaşma və dözümlü yanaşma formalaşır ki, bu da demokratik cəmiyyətin vətəndaşı üçün vacibdir.

Diskussiya keçirmək üçün lazımdır:

- Sualın verilməsi, problemin təqdim edilməsi və ya konkret halın təsviri;
- Diskussiya qaydalarına əməl edilməsi;
- Şagirdlərin həvəsləndirilməsi, onlara dəstəyin verilməsi.

Dərsliyimiz vasitəsilə keçirilən demək olar ki, hər bir dərs sinif diskussiyasını nəzərdə tutur. Diskussiyanın növbəti formalarından da istifadə oluna bilər:

Diskussiyadan sonra müəllim alınan nəticələri yenə də müqayisə edir və şagirdlərlə birlikdə təkrarlayır. Ən yaxşı halda, nəticələri iştirakçıların özləri qeyd etməlidirlər.

LEPBUK NƏDİR VƏ ONU NECƏ HAZIRLAYAQ?

Lepbuk informasiyanın ötürülməsi və təşkili üçün orijinal və innovativ vasitədir, eyni zamanda gözəl və faydalıdır. Onun populyarlığı həm müəllimlər, həm şagirdlər, həm də valideynlər arasında artır. Artıq kitab mağazalarında müxtəlif növ lepbuklar almaq mümkündür, lakin şagird onu öz əlləri ilə də düzəldə bilər.

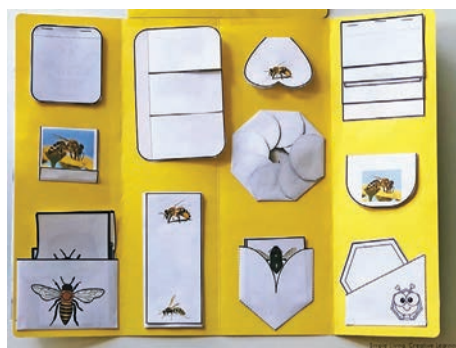
Lepbukun ideya müəllifi amerikalı Temmi Dyub hesab olunur. O, elə də böyük olmayan qovluğa kiçik ciblər yapışdırıb, hər bir “cibə” ad verib, onlarda şəkillər, şeirlər, kiçik komikslər və s. resurslar və ya məlumat mənbələrini saxlayırdı. O, bunlardan uşaqları ilə birlikdə istifadə edirdi, yəni çeşidlənmiş məlumatları saxlamaq üçün “cibli” qovluqdan istifadə edirdi.

Bu gün lepbuklar tədris prosesində bir çox üstünlüklərə malik innovativ texnologiya hesab olunur. Lepbuk (bir çox hallarda interaktiv tematik qovluq adlanır) cibləri, pəncərələri, qapıları və müxtəlif hərəkətli detalları olan əldə düzəldilən kağız kitabdır. Uşaq ondan istifadə edərkən, bu bölmələrdə yığılmış məlumatları çıxara, başqa yerə keçirə, öz istəyinə əsasən yenidən təşkil edə və çeşidləyə bilər. Lepbukda müəyyən bir mövzu ilə bağlı material var. Bundan əlavə, lepbuk şagirdin verilən məsələnin/mövzunun öyrənilməsi və tədqiqi çərçivəsində yerinə yetirdiyi müstəqil tədqiqat işinin yekun mərhələsidir. Bu qovluğu doldurmaq üçün şagird müxtəlif tapşırıqlar yerinə yetirməli, müşahidə aparmalı, sınaq keçirməli, məsələni müxtəlif mənbələrdən ətraflı öyrənməli, müşahidənin nəticələrini qeyd etməli, məlumatları təsnif etməli və s.

Lepbukun yaradılması şagirdə öyrəniləcək mövzu haqqında məlumatı tapıb sistemləşdirməyə kömək edəcək. Daha sonra isə bu qovluqları nəzərdən keçirərkən, məsələni/mövzunu asanlıqla xatırlayacaq və o zaman ona lazım olan və vacib olan konkret materialı asanlıqla tapacaq.

Lepbuk (lapbook) sözü ingilis dilindən “qatlanan kitab”, “dizüstü kitab” kimi tərcümə olunur və hər iki variant məqbuldur, çünki lepbukun ölçüsü böyük deyil. O, qatlanmış A4 formatı ölçüsündədir və şagirdin ələyinə qoyması üçün əlverişlidir. Bundan əlavə, bu heyvətamiz kitab sirlər və tapmacalarla doludur – açılır və cibləri, haşiyələri, bloknotları var ki, bu da öz növbəsində, tematik məlumatlardan ibarətdir və kiçik axtarıcılar və tədqiqatçılar üçün çox maraqlı və cəlbəedicidir.

Lepbuk nümunələri

LEPBUKUN İKİ ƏSAS ÜSTÜNLÜYÜ VAR:

- **İnteraktivlik** – şagird nəinki onu gözdən keçirir, həm də qovluqla qarşılıqlı əlaqə yaradır. Uşağın səmərəli iştirakı onun bu köməkçi dərs resursuna marağını xeyli artırır. Belə münasibət kinestetik təlim üslubu olan şagirdlər üçün xüsusilə vacibdir, çünki müasir tədris prosesində vizual resurslardan (illüstrasiyalar, videolar, slaydlar və s.), həmçinin musiqi və audio yazılardan istifadənin nə qədər böyük rol oynadığını hamı bilir.
- **Tematiklik** – kiçik qovluqda müxtəlif mövzular haqqında məlumat toplamaq o qədər də asan deyil. İbtidai pillədə, birinci və ikinci siniflərdə uşaqlar üçün onu mənimsəmək və başa düşmək çətin olacaq, buna görə də lepbuklar adətən bir konkret mövzuya həsr olunur, məsələn, ibtidai pillədə bu kimi mövzular ola bilər: “Payız”, “Quşlar”, “Ailə”, “Göbələklər”, “Kosmos”, “Hava” və s. Yuxarı siniflərdə (3-6-cı siniflərdə) şagirdlər mövzuları nisbətən dərindən öyrəndikdə, lepbukda daha konkret alt mətnləri əhatə etmək mümkündür, məsələn, “Payız fəslı”, “Köçəri quşlar”, “Ailə bayramları”, “Günəş Sisteminin Planetləri”, “Hava dəyişməsi” və s.

Lepbukların istifadə məqsədləri də müxtəlifdir. Bu, həm layihənin həyata keçirilmə prosesində öyrənilən materialın möhkəmləndirilməsi, həm də məlumatların toplanması və sistemləşdirilməsinin öyrənilməsi, yaradıcılıq və yaradıcılığın inkişafı, məhsula qayğıkeş münasibət, qrup işi zamanı ünsiyyət bacarıqlarının inkişafı və başqalarının əməyinə hörmət ola bilər. Lepbuk vasitəsi ilə şagirdin yaradıcılıq fəaliyyətinin stimullaşdırılması, motivasiyasının yüksəldilməsi, yenilikləri anlamağa, öyrənməyə çalışması da çox vacibdir.

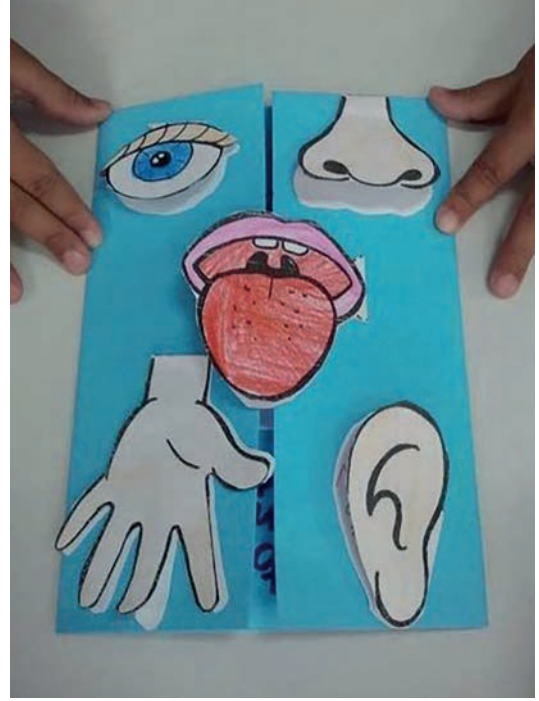
Şagirdlər kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən, lepbuklardan mənbə kimi istifadə edə bilər (məsələn, lepbukun hər bir xanasında qiymətləndirmə indikatorlarının birinə uyğun material saxlamaq) və ya onu kompleks tapşırığın son məhsulu kimi hazırlaya bilərlər.

Təyinatına görə əyləncəli (oyuncaq), təlim, təbrik, bioqrafik və s. lepbuklar ola bilər.

Əyləncəli (oyuncaq) lepbuk qrup və ya müstəqil oyun üçün nəzərdə tutulub, buna görə də əsas diqqət əyləncəyə, məlumatın asan qavranılmasına yönəldilməlidir. Bu tip lepbukda hərəkətli oyun elementləri (pəncərələr, dairələr, açılan ciblər) ilə yanaşı, “Təxmin et, mən kiməm?”, “Nə fikirləşdim” və sairə kimi məntiqi oyunlar üçün kartlar əlavə etmək olar.

Təlim lepbuku mütəşəkkil təlim fəaliyyəti və fərdi iş üçün qeyri-adi bir vasitədir. Bu tip lepbukda təkcə maarifləndirici oyunlar, məlumat kartları, atalar sözləri, statistik materiallar, tematik fotosəkillər və xəritələr deyil, həm də digər maraqlı faktlar, suallar və s. də var.

Lepbuk nümunələri

Beləliklə, əminliklə demək olar ki, lepbuk sistemləşdirilmiş və müxtəlif məlumatları ehtiva edən tematik interaktiv qovluqdur (kitab).

STRATEGİYA – DİORAMANIN HAZIRLANMASI

Diorama əyləncə, elmi və ya təhsil məqsədləri üçün yaradılmış tarixi hadisənin (məsələn, döyüş səhnələrinin), interyerin, mənzərənin, şəhər mənzərəsinin üçölçülü miniatur modelidir. Onlara ən çox muzeylərdə rast gəlinir.

Fəaliyyətin məqsədi:

- Şagirdlər oxunan mətnin məzmununu hərtərəfli başa düşməlidirlər;
- detalları müşahidə etməyi öyrənirlər;
- təxəyyül və yaradıcılıq bacarıqlarını büruzə verirlər;
- əl işləri ilə məşğul olurlar;

Diorama yaratmaq üçün müxtəlif materiallar lazımdır. Belə materiallar, məsələn, ayaqqabı qutuları və ya kiçik qutular, yapışqan, plastilin, rəngli kağızlar, karton parçaları, parçalar, rəngli karandaşlar/flomasterlər, kuklalar, qozalar, mamır, qurudulmuş yarpaqlar, budaqlar, kibrit çöpləri, oyuncaq qablar, kiçik rezin, tematik oyuncaqlar və s. ola bilər.

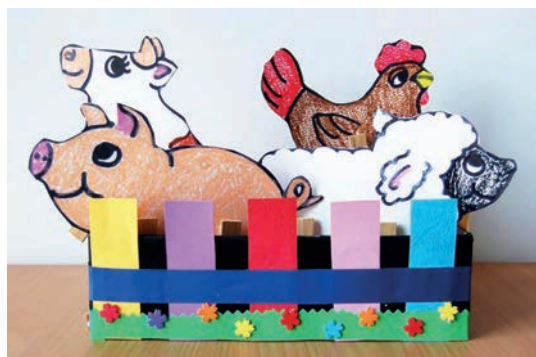
Fəaliyyət bir və ya iki gün əvvəldən planlaşdırılmalıdır. Müəllim mətni oxuyub işlədikdən sonra şagirdlərə tapşırığın nə olduğunu izah edir və onlardan diorama yaratmaq istədikləri əsərdən səhnələri seçməyi xahiş edir. Diorama yaratmaq üçün şagirdlər, məsələn, interyeri (bir personajın otağı), mənzərəni, şəhər/kənd görünüşünü seçə bilərlər. Bir neçə səhnə seçdikdən sonra şagirdlər həmin səhnəni təsvir edən diorama yaratmaq üçün materiallar seçirlər. Material sadə və əlçatan olmalıdır. Seçilmiş materialdan istifadə edərək, şagirdlər diorama yaradırlar. Müəllim bu prosesə nəzarət edir və lazım gəldikdə, bəzi hərəkətləri yerinə yetirməyə kömək edir.

İşi bitirdikdən sonra sinif hər bir işi müzakirə edir. Şagirdlər sinif yoldaşlarının yaratdığı dioramlarla bağlı fikirlərini bildirir, nəyin artıq, nəyin çatışmadığını qiymətləndirirlər.

Şagirdlərin əsərləri sinif otağında və ya məktəb muzeyində sərgilənir.

Ferma dioramasının hazırlanma mərhələləri:

Diorama nümunələri

Dioramaların nümunələri ilə internet səhifədə tanış ola bilərsiniz:

<https://www.firstpalette.com/craft-theme/diorama.html>

KEYSLƏRLƏ TƏDRİS (hadisənin analizi)

Təbiət dərslərinin tərkib hissəsi şagirdlərin müstəqil praktiki fəaliyyətidir – elmi və yaradıcı axtarış, problemlərin formalaşdırılmasını öyrənmək, problemlərin həlli yollarını müəyyənləşdirmək və həll etmək, öz mövqelərini müdafiə etmək və sübut etmək. Bu baxımdan, keys metodundan, belə adlanan case-study-dən uğurla istifadə olunur.

Keysin bir neçə tərifı var: keys – real vəziyyətin təsviridir; keys reallığın ani mənzərəsidir, mövcudluğun, varlığın fotosəkilidir; keys təkcə hadisənin real təsviri deyil, həm də vəziyyətlə tanış olmağa imkan verən vahid informasiya kompleksidir.

Keys metodu praktiki məsələləri yerinə yetirdikdə, nəzəri bilikləri tətbiq etməyə imkan verən bir vasitədir. Metod şagirdlərin müstəqil təfəkkürünü, başqalarının fikirlərini dinləmək və alternativ nöqteyi-nəzəri bölüşmək, öz fikrini sübutlu şəkildə təqdim etmək bacarığını inkişaf etdirir. Bu metodla şagirdlər analitik və qiymətləndirmə bacarıqlarını aşkar etmək və inkişaf etdirmək, qrup işini öyrənmək, problemin həlli üçün rəşional yollar tapmaq imkanı əldə edirlər.

Keys metodunun əsas funksiyası şagirdlərə analitik yolla həlli mümkün olmayan mürəkkəb strukturlaşdırılmamış problemlərin həllini öyrətməkdir. Keys metodu şagirdləri aktivləşdirir, informasiya və kommunikatıv səriştələri inkişaf etdirir.

Keyslər üzərində iş aşağıdakı mərhələləri əhatə edir: məlumatın tənqidi şəkildə dərk edilməsi, problemin müəyyən edilməsi, problemin səbəblərinin təhlili, problemin həlli üçün ideyaların axtarışı və ya fəaliyyət planının hazırlanması.

Dərsdə keyslərlə iş **3 mərhələdə** baş verir:

1-ci mərhələ – tanışlıq mərhələsi – fərdi hazırlıq. Bu mərhələdə keyslə tanışlıq baş verir və şagirdlər real vəziyyətin müzakirəsinə cəlb olunurlar.

2-ci mərhələ – əsas mərhələ – kiçik qruplarda iş. Bu zaman problemin həllinə müxtəlif yanaşmalar formalaşır. Qrup üzvləri sxemlər, tezislər ilə müşayiət oluna bilən ümumi rəy hazırlamalıdırlar. Qeyd etmək lazımdır ki, ümumi fikrin formalaşması müəllim üçün özlüyündə məqsəd deyil. Arzu olunsa da, hər bir şagirdin öz, fərqli fikri ola bilər və bunu müzakirə zamanı, yəni üçüncü mərhələdə ifadə edə bilər. Bu vəziyyətdə keyslərlə tədris kollektiv tədris metodu rolundadır ki, onun mühüm hissəsi qruplarda iş və qarşılıqlı məlumat mübadiləsidir. Qrupların fəaliyyətinin məhsulları müzakirə məsələsidir. Keys tapşırığı ilə bağlı vahid fikrin hazırlanması vacibdir.

3-cü mərhələ – müşayiət olunan müzakirə ilə qrupun müəllif məhsulunun təqdimatı. Hər qrup problemin həllini qısa və aydın şəkildə təqdim edir. Qrupun təqdimatı 3 dəqiqə olmalıdır. Sonra qruplar arasında müzakirə başlayır ki, bu da konkret vəziyyətlə bağlı işi tamamlayır və eyni zamanda böyük inkişaf potensialına malikdir. Müzakirədən sonra müəllim onun yeganə və düzgün olduğunu iddia etməsə də, fikir bildirir, bununla da özünün və şagirdlərin ortaq olduğunu vurğulayır. Eyni mərhələdə şagirdlərin işləri qiymətləndirilir.

DƏRS MÜHİTİ

Dərs prosesində dərs mühitinin təşkilinin olduqca böyük əhəmiyyəti vardır, xüsusilə də ibtidai siniflərdə, onların yaş xüsusiyyətlərindən irəli gələrək. Dərs mühiti elə təşkil edilməlidir ki, dərs prosesinin effektivliyinin yüksəldilməsinə, şagirdlərin müstəqil və yaradıcılıqla işinə, tədrisin təşkilinə və fənnə olan marağın oyanmasına şərait yaransın.

Dərs mühitinin təşkili olduqca mürəkkəb, kompleksli bir sistemdir və həm sinif otağının fiziki xüsusiyyətlərindən (ışığılandırma, temperatur, dərs mebeli və s.), eləcə də təlim üçün lazımı müxtəlif növdə resurslardan (məs., prezentasiya və ekspozisiya materiallarından, avadanlıqlardan, metodiki dərs komplektlərindən, maketlər və modellərdən, kolleksiyalardan və s.) ibarətdir.

Dərs mühiti və düzgün seçilmiş resurslar vasitəsilə müəllim şagirddə fənnə olan marağı, tədqiqat istəyini oyatmalı və onun üçün elə bir cazibədar və praktiki mühit yaratmalıdır ki, şagird burada işləyə və öyrənə bilsin. Sinifdə fərdi və qrup işi üçün, tədqiqat, istirahət və oyun üçün lazımı şərtlər olmalıdır.

Dərs resursları dərs prosesində stimül verməli, sinifdə işi asanlaşdırmalı və dərs prosesini daha dinamik və interaktiv etməlidir. Təbiətşünaslığın tədrisi prosesində resursların diqqətlə seçilməsinin və onların məqsədyönlü istifadəsinin xüsusi əhəmiyyəti vardır.

Müxtəlif növdə dərs resursu həmin kommunikasiya vasitəsidir ki, bunda da şagirdlər təfəkkürü, yaradıcılığı, müşahidəni, tədqiqatı, estetik zövqü və s. inkişaf etdirməlidirlər. Eləcə də şagirdlər arasında məlumatın vizual qəbulu və anlaşılması, öyrənilməsi, analizi, tədqiq edilməsi və sairə bacarıq-vərdişlərin formalaşmasına və inkişafına dəstək verməlidir.

Köməkçi vasitələrin, materialların və resursların lazım gəldiyində istifadəsi onların dərsin məqsədinə nə dərəcədə uyğun olmalarından asılıdır. Buna görə də müəllim dərsi planlaşdırdıqda, ilk növbədə, hansı növdə resursların lazım olduğunu və onlardan məqsədyönlü və effektiv necə istifadə edəcəyini nəzərə almalıdır.

Təhsil resurslarının qiymətləndirilməsi üçün növbəti kriteriləri nəzərə almaq lazımdır: tələbat (dərs prosesini təmin etmək üçün hansı resurslar lazımdır?), əlçatma (sinif otağında, məktəbdə, cəmiyyətdə hansı resurslara əl çatılır), saxlanma təminatı (resurslar necə saxlanılır və sinif otağında, məktəbdə onlar nə dərəcədə mühafizə olunurlar?), onların təhlükəsiz istifadəsi (hansı təhlükəsizlik ölçülərinə əməl etmək lazımdır?) və kömək (hansı növdə kömək lazımdır?).

Nailiyyətli və nəticəyönlü tədris üçün istifadə olunan maarifləndirici resursların effektivliyini yoxlamaq üçün müəllim bir neçə amili nəzərə almalıdır, özəlliklə də, onların vasitəsilə nə dərəcədə mümkündür ki:

1. Şagirdlər arasında oxumaq istəyini oyadaq (resurslar arasında şagirdlərin motivasiyasına, maraqlarına dəstək verən nə vardır?);
2. Şagirdlər etməklə öyrənə bilsinlər (resurslar arasında təcrübə əsasında, əməli təlimə dəstək verən nə vardır);
3. Şagirdlər bir-birini anlaya bilsinlər (bu resurslardan istifadə etdikdə qarşılıqlı anlayış necə olacaqdır, yəni şagirdlər sinifdə dərs prosesinin necə aparıldığını, bir-birindən və müəllimdən nəyi öyrəndiklərini başa düşə biləcəklərmi və ya yox?);
4. Şagirdlər materialı mənimsəyə bilsinlər (bu resurs öyrənilənin daha yaxşı başa düşülməsinə dəstək verəcəkmə və ya yox?).

Dərs mühitinin və resursların yaradılması prosesində şagirdlərin özlərini də cəlb etmək çox önəmlidir.

Təbiətşünaslıq fənninin özünəməxsusluğundan irəli gələrək, şagirdlərin özləri müəllimin rəhbərliyi ilə müxtəlif növdə resurslar yarada bilirlər. Məsələn, canlı guşəni. Guşədə onlar müxtəlif bitkiləri toplaya, akvarium düzəldə bilirlər və ən əsası da, özləri onlara qulluq edə bilirlər. Eləcə də özləri herbarium, natural obyektlərin kolleksiyalarını, modelləri, maketləri və s. köməkçi materialları (jurnal-qəzetdən parçalar, kitablar və s.) yarada bilirlər. Eyni zamanda “qonağın” (dəvət edilmiş alimin, mütəxəssisin və s.) məsləhətlərindən də faydalana bilirlər.

Şagirdlərin, müəllimin və valideynlərin birgə söyləri ilə sinif otağında belə adlanan təbiət elmləri mərkəzi yaradıla bilər ki, burada da fənnin tədrisi üçün lazımi və münasib əşyalar, o cümlədən ikinci dəfə üzərində işləməklə dərstdə təkrar istifadəsi mümkün olan əşyalar (məs., müxtəlif plastikat əşyalar, kağızlar və s.) toplanılacaqdır.

Eyni zamanda, təbiət elmləri mərkəzi kompleksli layihə ola bilər. Mərkəz müxtəlif məktəb fənlərini birləşdirir və şagirdlərin rəngarəng və yaradıcılıq fəaliyyətinə stimula verə bilər. Məsələn, yaxınlıqdakı ətraf mühitin öyrənilməsi, onun fotoaparata şəklinin çəkilməsi və planlaşdırılması, heyvanların skeletlərinin hazırlanması və fitulların hazırlanması, herbariumun tərtib edilməsi; verilən mühitdə sağlamlıq şərtlərinin, bu mühitin çirkləndirilməsi mənbələrinin analizi, praktiki ekoloji işin planlaşdırılması və həyata keçirilməsi; insanın konkret yaşayış mühiti və onda həyat mövzusu üzrə sərgilərin təşkili; ümumi və konkret sadə xəritələrin hazırlanması və s.

Sinif mühitini təşkil edən zaman onun məkanının təşkili olduqca önəmlidir. Müəllim dərslər məqsədindən irəli gələrək, sinif mühitini elə təşkil etməlidir ki, dərslər məqsədinin əldə edilməsinə şərait yaratsın. Məs., dərstdə şagirdlərin birgə əməkdaşlıqla hər hansı bir tədqiqatı keçirmələri lazımdırsa, o zaman onları elə qruplaşdırmaq lazımdır ki, birgə iş onlar üçün əlverişli olsun.

Sinif otağında zəruri mebellə yanaşı, müəllimin dolabları və rəflərinin olması da arzu olunur ki, bunlardan da həm resursların saxlanması üçün, eləcə də bəzi halda hər hansı bir sərginin təşkili məqsədilə istifadə olunsun. Eləcə də dərslər resurslarının saxlanması üçün boş qutulardan da istifadə etmək olar ki, bunlara da üzərinə müvafiq etiket yapışdırılmış və nömrələnmiş materiallar yerləşdiriləcəkdir.

İbtidai siniflərdə, təbiətşünaslıq fənninin tədrisi xüsusiyyətindən irəli gələrək, xüsusi diqqət dərslər resurslarının sistemləşdirilməsinə və istənilən vaxt istifadəsi münasib və asan olan yerdə düzülməsinə yönəldilir.

Resursları vaxtında və məqsədyönlü axtarır tapma bilməsini asanlaşdırmaq üçün müəllimin bu resursların inventarizasiya və rəqəmi olmalıdır. Bu vəzifədə həmin resursların siyahısı, adları, miqdarı və saxlandığı yer təsvir ediləcəkdir. Bununla yanaşı, vaxtaşırı müəllim saxlanılan materialları gözdən keçirməli və istifadəsi artıq mümkün olmayan və ya köhnələn materialları yeniləri ilə əvəz etməlidir.

4. XÜSUSİ TƏHSİLƏ EHTİYACI OLAN ŞAĞİRLƏRİN TƏHSİL PROSESİNƏ CƏLB OLUNMASI İLƏ BAĞLI METODİKİ TÖVSIYƏ

Təlim zamanı bir çox uşaqlar təhsillə bağlı çətinliklərlə üzləşirlər ki, buna da səbəb şagirdin fiziki, intellektual, sosial, emosional, linqvistik və başqa vəziyyəti ola bilər. Hər bir uşağın nailiyyətli tədris yollarını axtarmaq isə ölkənin təhsil sisteminin əsas məsələsini təqdim edir.

İnklüziv təhsil xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdlərin təhsil prosesinə cəlb olunmasını bildirir. Onun məqsədi bu uşaqların təhsilinə dəstək vermək, onları integrasiya etmək, imkanlarını aşkar və inkişaf etdirməkdir. “İnklüziya” sözü cəlb olunmanı bildirir, bir anlayış kimi 20-ci əsrin ikinci yarısında məhdud imkanlı uşaqların hüquqlarının müdafiəsi kontekstində meydana çıxmışdır.

İnklüziv təhsilin məqsədi ondan ibarətdir ki, hər bir uşağa yaşadığı yerə yaxınlıqda həmyaşıdları ilə birlikdə oxumaq və keyfiyyətli təhsil almaq üçün eyni imkanlar verilsin.

İnklüziv təhsil bütövlükdə məktəbdən və fənn müəllimlərindən zəhmət tələb edir ki, xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdin imkanlarını gücləndirsin və inkişaf etdirsin, şagirdin akademik və sosial vərdiş-bacarıqlarını yaxşılaşdırsın, şagirdi müstəqil həyata hazırlasın və şagirdin cəmiyyətə tamdəyərli üzvü kimi formalaşmasına aktiv dəstək versin.

İnklüziv təhsilin beynəlxalq modelinə əsasən, xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagird ümumtəhsil məktəbin və sinfin tamdəyərli bir üzvüdür. O, məktəb və sinif fəallıqlarında tam iştirak etməlidir.

Dərslərdə bir çox tapşırıq və çalışmalar vardır ki, bunlardan da müəllim xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdlər üçün istifadə edə bilər. Məs., şəkil çəkmək, yonmaq, şəkilləri təsvir etmək və ya onlara əsasən hər hansı bir əhvalatı və s. tərtib etmək tələb olunan tapşırıqlar.

Eləcə də əlavə vəsait kimi Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzi tərəfindən nəşr edilən kitablardan istifadə edə bilərsiniz:

1. İnklüziv təhsil – Birlikdə öyrənək

Kitabda xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdlərin təhsili və onların sosial integrasiyası prosesində xüsusi əhəmiyyət kəsb edən məsələlər təqdim edilir. Kitabda inklüziv təhsil prinsipləri və təlim strategiyaları təhlil edilir.

2. İnklüziv təhsil – Müəllimlər üçün məlumat kitabçası

Bu köməkçi dərslər ümumtəhsil və xüsusi məktəb müəlliminin, müdiriyyət və inklüziv təhsil sahəsində çalışan hər bir mütəxəssis üçün nəzərdə tutulmuşdur.

3. Broşura – “Hiperaktivlik və diqqət qıtlığı”

Broşurada hiperaktivliyə və diqqət qıtlığına malik şagirdlərin tədris özünəməxsusluqları nəzərdən keçirilir.

4. Təlim bacarıqlarının pozuntusu olan şagirdlərin tədrisi

Verilən dərslər təlim bacarığının bu və ya digər səviyyəli pozuntusu olan şagirdlərə tədris edən ümumtəhsil və xüsusi məktəbin müəllimləri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Eləcə də dərslər gündüz himayə mərkəzləri və qurumlarında olan uşaqların müəllimləri və tərbiyəçiləri üçün maraqlı olacaqdır.

5. İnküziv təhsil üzrə məlumat kitabçası

Kitablar təlim bacarığının bu və ya digər səviyyəli pozuntusu olan şagirdə tədris edən ümumtəhsil və xüsusi məktəbin müəllimləri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Sınıfdə xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdin oxuduğu halda, müəllimin başlıca məsələsini dərs prosesində hər bir şagirdin eyni şəkildə cəlb olunmasını təmin etmək və hər bir şagird üçün qarşıya qoyulan məqsədin müvafiq biliyini ötürmək təqdim edir. Fərqli şagirdlərlə fərqli strategiya və planla işlədiyinə baxmayaraq, müəllim bunu bacarmalıdır.

Məsələn, müəllimin məqsədi birinci sinif şagirdləri üçün lövhədən sadə cümlələrin köçürülməsi bacarığının inkişaf etdirilməsi; onların həmyaşıdları olan xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagird üçün qarşıya qoyulan məqsəd isə yazını qabaqlayan fiqurların çəkilməsi bacarığının inkişaf etdirilməsi ola bilər. Müəllimin sinfin əksər şagirdləri üçün məqsədə uyğun fəallığı planlaşdırılmasına yol verilmir – lövhədə cümlələri yazsın, şagirdlər də onu dəftərə köçürsünlər; xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagird isə bu zaman boş yerə otursun və heç bir növdə yazı fəallığında iştirak etməsin. Paralel olaraq yaxşı olardı ki, müəllim xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdə həndəsi fiqurları rəngləməyi və ya çəkməyi tapşırınsın. Hətta başqa şagirdlərin yazdıqları müddət ərzində müəllim onun yanında da qala bilər və xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdi tapşırığın yerinə yetirilmə prosesinə həvəsləndirə bilər.

Eyni zamanda, müəllim çalışmalıdır ki, xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagird üçün seçilmiş fəallıqlar dərs kontekstindən və dərs mövzusunun kənar olmasın. Başqa şagirdlərin məqsədlərindən tam fərqli bir məqsədə qulluq etməsinə baxmayaraq.

Məsələn, müəllimin məqsədi ondan ibarətdir ki, ikinci sinif şagirdinin tanış mövzu üzrə yaradılmış kiçik ölçülü təbiətşünaslıq mətnlərini anlamaq və öyrənmək bacarığını inkişaf etdirdin; “Gül” dərs mövzusunda isə, müvafiq olaraq müəllim şagirdlərdən bu mövzunu öyrənməyi və ötürməyi tələb edə bilər. Müəllimin xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdə ondan məlum olan güllərin adını çəkməyi tələb etdiyində (bu fəallıq dərs kontekstinə qulluq edir), özünü doğruldur. Müvafiq olaraq, müəllimin şagirdlərdən qeyd edilən mətn üzrə işi və müxtəlif çalışmaları yerinə yetirməyi tələb etdiyində, xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdə güllərin şəklini çəkmək tələb oluna bilər.

Bu yanaşmadan istifadə etdikdə önəmlidir ki, müəllim hər bir fəallığı xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdin imkanları və qarşıya qoyulan məqsədləri nəzərə almaqla müəyyən etsin və əsas prinsipi unutmamasın ki, fərqli məqsədlərə baxmayaraq, hər bir şagirdin dərs prosesinə və fəallıqlarına bərabər cəlb olunmasını təmin etməlidir.

Yaxşı olardı ki, müəllim xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdin imkanları və məqsədlərini nəzərə ala bilsin və öz dərs prosesini elə planlaşdırsın ki, xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagird məhz həmin dərs fəallıqlarına və başqa sinif yoldaşları kimi eyni vaxt müddəti ilə cəlb oluna bilsin. Məsələn, müəllimin bir konkret günün dərs cədvəli şagirdlərin şifahi sorğusunu nəzərə alarsa, müəllim şifahi sorğu prosesinə xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdi də cəlb etməlidir (amma müvafiq şəkildə seçilmiş metodla); əgər qalmış dərs prosesi sinif yazısı fəallığına və ya çalışmaların yerinə yetirilməsinə həsr olunursa, o zaman xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagird də müvafiq fəallığı yerinə yetirməlidir, hərçənd başqaları yazdıqları halda, ötən misalda müəyyən edildiyi kimi, o da şəkil çəke bilər.

Mövcud həqiqətlərdən irəli gələrək, dərs prosesinin bu cür planlaşdırılması hər zaman alınmır və bir çox hallarda, sinif yoldaşlarının yazı yazdıqları zaman xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdin şifahi sorğu-sual edilməsi özünü doğruldur. Bu yolla müəllim bu şagirdə daha çox diqqət verir; yaxud da əksinə, başqaları ilə şifahi sorğu-sual aparıldıqda, şagird şəkil çəkə bilər.

Bu halda, müəllim tərəfindən seçilmiş strategiyanın əvvəlcədən düşünülməsi və şagirdin imkanlarını, sinfin strukturunu və dərs prosesini nəzərə alması önəmlidir.

Əsas odur ki, digər şagirdlərin dərsdə aktiv iştirak etdikləri zaman, müəllim xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdin boş oturmasına yol verməsin.

Ayrı-ayrı hallarda, şagirdə dərsdə sinfin fəallıqlarından tam fərqli fəallıqların təklif edilməsi lazım gəlir.

Məsələn, sinfin digər şagirdlərinin yoxlama yazı işini yazdıqları halda, müəllim ona lövhəni təmizləməyi tapşıra bilər və ya sinif yoldaşlarının təbiət dərslərində şifahi və yazılı fəallıqları həyata keçirdiklərində, şagird şəkil çəkə və ya rəngləyə bilər.

Bir çox hallarda bu cür fəallıqlar şagirdin dərs prosesinə uyğunlaşdırılması və əxlaq qaydalarının aşılmasını təmin etmək üçün vasitə kimi istifadə olunurlar. Əsas odur ki, hər ayrı bir halda, şagird üçün maraqlı fəallıqlar seçilsin və başqa şagirdlərin tərəfindən həddən çox marağa görə, dərs prosesinin pozulmasına səbəb olmasın. Bu cür fəallıqlardan istifadə etdikdə, şagirdə bu fəallıqların tapşırıq şəklində müəllimdən verilməsi (yəni rəsm çəkməyə öz istəyi ilə deyil, müəllimin tapşırığı ilə başlayır) və dərsin gedişində ona nəzarət edilməsi çox önəmlidir.

XÜSUSİ TƏHSİLƏ EHTİYACI OLAN ŞAGİRD LƏRİN MÜƏLLİMLƏRİNƏ TÖV-SİYƏLƏR

Hər şeyin bir gündə düzələcəyinə cəhd göstərməyin. Bir gündə gözlərinizə baxmalı, adınızı söyləməli, göstərişləri yerinə yetirməlidirlər. Bilin ki, hər bir uşaq və özəlliklə də bu cür uşaqlar yad mühitdə, insanlarla uyğunlaşmaqda çətinlik çəkirlər. Buna görə də ixtiyar verin ki, bir müddət özü üçün olsun, partanın altında gizlənsin və ya rəsm vərəqini pəncərə rəfinə aparsın və orada şəkil çəkməyə başlasın. Vaxt verin və gözləyin!

Dərsi açıqladıqda maksimal olaraq vizual materialdan istifadə edin. Yaxşı olardı ki, materialı diqqətlə seçəsiniz. Sadə şəkillər və təsvirlər anlatmağa çalışdığınızı başa düşməkdə ona çox kömək edəcəkdir;

İdiomlardan, məcazi mənalı sözlər söyləməkdən, metaforalardan istifadə etməyin – onlar bütün bunları başa düşməkdə çətinlik çəkəcəklər;

Tapşırığın təlimatını bir neçə sadə göstərişlərə bölün və bundan sonra verin, göstərişlərin ardıcılığına nəzarət edin, çünki hər hansı birindən yan ötdükdə, şagird çaşa bilər;

Mümkün qədər aydın cümlələrlə danışın;

Dərsin strukturunu pozmayın, onlar sistemi və rutini sevir. Dərsinizdən nəyi gözlədiklərini biləndə sevinirlər;

Sarkazmdan istifadə etməyin, zarafatdan da. Məsələn, pis yerinə yetirilən tapşırıq üçün

deyəndə ki: – Afərin, bunu necə bacardın? Onlar bunu birbaşa başa düşür və təəccüblənə bilirlər ki, tapşırığı pis yerinə yetirdiyi halda, onu nə üçün tərifiyləyirsiniz;

Gördüyünüzdə ki, kətildə otura bilmir, narahatdır, hərəkət edir, ona iş verin – lövhənin təmizlənməsi, dəftərlərin toplanılması və ya hər hansı bir sadə iş tapşırın;

Texnologiyaları cəlb edin – onlar yeni texnologiyaları çox sevir, tədris zamanı müxtəlif kompüter proqramı və ya oyundan yaxud da filmdən istifadə edin;

Çalışın ki, sinif otağının divarlarını rəngli fotosəkillərlə və aplikasiyalarla yükləməyəsiniz. Başa düşürük ki, şagirdlərin yaradıcılığını hamıya göstərmək istəyirlər, amma diqqət yalnız onlara yönəldiləcəkdir;

Sinfə yardım edin ki, məsələn, hər hansı bir məsələni izah etdiyinizdə və onların başa düşmədiklərini görəndə, hər hansı bir şagirdinizdən eyni məsələni izah etməyi xahiş edin və sadə anlaşılan bir qayda alınmayana qədər təkrar edin;

Təkrar və daha bir dəfə təkrar – tənbellik etməyin, yeni mövzunu və ya keçilmiş məsələləri təkrarlayın;

Bu cür uşaqlardan nə işə soruşduqda və onlar diqqət vermədiklərində, ehtiyatla çiyininə toxunun və ona sevgi ilə baxın;

Hər zaman qrup fəallıqlarına cəlb etməyə çalışın, başqa uşaqların ürəklərində onlara yol açdırın;

Heç vaxt onların fərqli olduqlarını, heç nə edə bilmədiklərini və xüsusilə də onların “yazıq” olduqlarını ucadan söyləməyin;

Onların valideynləri və şəxsi psixoloqları ilə əlaqə saxlayın. Onlar sizə öyrədəcəklər ki, böhran zamanı vəziyyəti necə idarə edəsiniz, bu cür uşaqları nə sakitləşdirə bilər, sizə inanacaqlarını və dinləyicəklərini necə əldə edəsiniz. Məktəbdə psixoloqun olduğu halda, onun məsləhəti də köməyinizə gələcəkdir;

İmkan daxilində müxtəlif, rəngarəng resurslardan istifadə edin.

Ən əsası – sakit olun, təbii və şəfqətli olun! Nəticə ilə mütləq qürur duyacaqsınız.

Milli Tədris Planının beş təhsil prinsipi keyfiyyətli təhsili bütün şagirdlər üçün bərabər şəkil-də əlçatan edən inklüziv mühitdə həyata keçirilməlidir.

Müəllimlər yadda saxlamalıdırlar ki, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdlərlə işləyərkən həm qısamüddətli, həm də uzunmüddətli məqsədlər dəyişir. Orta təhsil məqsədinə çatmaq üçün zəruri bir vasitə kimi, kompleks tapşırığı müəllim öz sinfinin şagirdlərinə onların maraqlarına və qabiliyyətlərinə uyğun şəkildə təklif edə bilər və bu tapşırığın ayrı-ayrı şagirdlər üçün uyğunlaşdırılmış variantını hazırlaya bilər (təkcə xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagird deyil, eləcə də sinfin hər hansı bir şagirdi nəzərdə tutulur).

5. TEMATİK MATRİSLƏR

Giriş

İbtidai (I-VI) pillədə icbari təbiətşünaslıq kursu ətrafımızdakı dünyanı izah etmək üçün təbiət elmlərinin əsaslarının təbii və şərhini nəzərdə tutan integrativ və holistik yanaşmanı nəzərdə tutur.

Standartda uzunmüddətli (pilləli) məqsədlər nəticələr və hədəf anlayışları şəklində müəyyən edilir.

Mövzular və alt anlayışlar standartda müəyyən edilir, bunun əsasında məktəblər özləri məsələləri konkretləşdirirlər.

Nəticələr hər bir mövzu üzrə işlənir. Mövzular nəticələrin əldə edilməsi indikatorları ilə müşayiət olunur. Onlar təlim-tədris prosesində nəyin qiymətləndirilməli olduğunu müəyyənləşdirirlər.

Həm Şagird Kitabında, həm də Müəllim Kitabında biz bütün hədəf anlayışlarına uyğunlaşdırılmış bir neçə kompleks tapşırıq təqdim edirik. Kompleks tapşırığın necə və hansı ardıcılıqla icra olunmasına dair tövsiyələr də təklif edirik.

Tematik matrislərdə iş mərhələlərinə uyğun olaraq konkret kompleks tapşırıq artıq təqdim olunur.

KOMPLEKS TAPŞIRIQ ÜZƏRİNDƏ İŞ MƏRHƏLƏLƏRİ (FƏALİYYƏTLƏR, RESURSLAR):

Mərhələ 1.

Kompleks tapşırığın mahiyyəti ilə tanışlıq (hansı məsələyə aiddir, kompleks tapşırıq hansı formada təqdim olunacaq)

Əsas sual: öyrənilən məsələ nəyi nəzərdə tutur? Bu məsələ ilə bağlı öyrəndiklərimi təsdiqləmək üçün hansı yaradıcı nəticədən istifadə etməliyəm?

1. Kompleks tapşırığın şərti ilə tanış olacam. Kompleks tapşırıq üzərində iş nəticəsində hansı konkret məhsulun yaradılmasına diqqət yetirəcəyəm;
2. Hazırladıqları posterdə onlara nə təqdim etməli olduqlarını izah edəcəm. Qeyd edəcəyəm ki, bunlar qiymətləndirmə meyarlarıdır;
3. Tapşırıq üzərində iş zamanı təbiətin araşdırılması mərhələlərini göstərməyin nə demək olduğunu təqdim edəcəyəm və ekoloji tədqiqatın nə demək olduğunu izah edəcəyəm;
4. Onlardan düşünmələrini, tapşırığın şərtlərini yaxşı başa düşmələrini xahiş edəcəyəm, əgər sualları olarsa, yaxud onlara aydın olmayan bir şey olarsa, yenə onlara göstərişlər verəcəyəm.

Mərhələ 2.

Kompleks tapşırıq üzərində iş. Hədəf anlayışı/anlayışları ilə bağlı əsas təsəvvürlərin işlənib hazırlanması. Əsas suallar: Tapşırığı necə yerinə yetirməliyəm?

Fəaliyyət 1. Konkret fəaliyyət yazılır. Məsələn: videoya baxmaq və müzakirə etmək və s.

Fəaliyyət 2. Konkret fəaliyyət yazılır. Məsələn: mətn və ya tematik fotosəkillərin təhlili, səbəb-nəticə əlaqələrinin müəyyən edilməsi və s.

Fəaliyyət 3. Konkret fəaliyyət yazılır. Məsələn: konkret bir məhsul yaratmaq, məsələn, kompleks tapşırıqda verilmiş poster.

Fəaliyyət 4. Konkret fəaliyyət yazılır. məsələn: kompleks tapşırıqların təqdimatı. Əsas sual: kompleks tapşırıq üzərində işin nəticələrini necə təqdim etmək olar ki, dinləyicilər üçün maraqlı və başa düşülən olsun?

Şagirdlər hazırladıqları məhsulu təqdim edir, eləcə də kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən keçdikləri tədqiqat mərhələləri, hansı nəticələr çıxardıqlarını, hansı problem və çətinliklərlə qarşılaşdıqlarını bizimlə bölüşürlər. Bunları isə gələcək kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı nəzərə alacaqlar.

I SİNİF

MÖVZU 1: EV VƏ MƏKTƏB, MÜHİT KİMİ	
Şagird kitabının paraqrafı/məsələ	Vəziyyət
Şagird dərslisi: N1. Evim haradadır? səh. 8-9 N2. Evimin həyatı necədir? səh. 10-11 N3. Evdən məktəbə qədər yol; səh. 14. N4. Təhlükəsiz necə yol getmək olar? səh. 16. Şagird dəftəri: 1. Evim haradadır? səh. 4-5.	N1.1. Toma və Elena qonşudurlar və eyni məktəbdə oxuyurlar. Valideynlər uşaqları növbə ilə məktəbə aparırdılar. Məktəbə gedərkən valideynlər uşaqları yolu başa düşməyə kömək edəcək obyektlərlə tanış edirdilər. Bir gün valideynlər uşaqlara dedilər ki, onlar özləri məktəbdən evə qayıda bilərlər. Dərslər bitdikdən sonra Toma və Elene evə tərəf yollandılar – yol boyu səki ilə getdilər və tezliklə yolaıyırına gəldilər. Amma birdən yolu itirdiklərini, ətrafda naməlum tikililərin olduğunu gördülər. Uşaqlar narahat oldular. Toma və Eleneyə evlərinə qayıtmaq üçün təhlükəsiz yol tapmağa kömək edin.
Şagird dərslisi: N5. Məktəbimlə tanış olun; səh. 18-19. N6. Sınıf otağım; səh. 20-21. N7. Məktəbimin həyatı; səh. 22-23. N8. Evdə və məktəbdə əşyalar; səh. 28 N9. Əşyalar nə ilə fərqlənirlər? səh. 30 N10. Əşyalar nədən hazırlanır? səh. 32	N1.2. Nika və Qvantsa tədris ili başlamamış yeni evə köçdülər. Valideynlər uşaqları alışı-verişə apardılar, onlara dərs və məişət əşyalarının siyahısını verdilər – əşyaların fotosəkillərinin yapışdırıldığı kartları. Uşaqlar mağazaya girəndə iki səbət göturdülər – biri məktəb ləvazimatları, digəri isə ev əşyaları üçün. Mağazada, girişdə oyuncaqlar var idi. Uşaqlar bütün diqqətlərini onlara yönəldərək, ev və məktəb əşyalarının kartlarını qarışdırdılar. Nika və Qvantsa çaş-baş qaldılar. Nə etməli idilər? Nika və Qvantsaya əşyaları düzgün seçməkdə və onları müvafiq səbətlərə qoymaqda kömək edin.
Şagird dərslisi: N13. Gecə və gündüz; səh. 42 N14. İlin fəsilləri, səh. 44	N1.3. Elenenin doğum günü yaydadır. O, ziyafət təşkil etmək qərarına gəldi və dostlarını dəvət etdi. Hədiyyə ilə yanaşı, ən yaxın dostu Demetre Eleneyə özü hazırladığı təbrik kartını da hədiyyə etdi. Elene kartda Şaxta baba və qar dənəciklərinin çəkildiyini görəndə çox təəccübləndi. Demetre Elenenin təəccübünün səbəbini anlaya bilmədi. Demetrəyə səhvini tapmağa kömək edin.
Şagird dərslisi: N15. Mənim yaşıl dostlarım, səh. 50 N16. Yaşayış mühit, səh. 52 N17. Heyvanlar harada yaşayır? səh. 54	N1.4 Maya həyətdə xallı böcək tapıb evə apardı, bankaya qoydu, çörək qırıntıları səpdi və nəlbəkini su ilə doldurdu. Xallı böcək nə qırıntı yemədi, nə də suya toxundu. Maya aclıq səbəbindən xallı böcəyə nəşə olacağından narahat oldu. Ona görə də onu yenidən həyətdə düşürmək qərarına gəldi. Sizcə, Maya düzgün mü hərəkət etdi? Cavabı əsaslandırın.

MÖVZU 2: İNSAN	
Şagird kitabının paraqrafı/məsələ	Vəziyyət
Şagird dərslisi: N20. Məktəbdə kimi görürəm? səh. 66-67 N22. Oxşarlıq və fərqli. səh. 70-71. N24. Mənim bədənəm. səh. 74-75. N25. Sağlam olmağımız üçün. səh. 76-77 N26. Təmizlik qaydalarına əməl edək. səh. 78-79 N27. Hiss orqanları. səh. 82 N28. Görmə. səh. 84 N29. Qoxubilmə və dadbilmə. səh. 86 N30. Nəyi eşidirik? səh. 88 N31. Ləmişə. səh. 90	N2.1. Noe ad gününü əyləncə mərkəzində qeyd etdi və sinif yoldaşlarını dəvət etdi. Mərkəzdə gur musiqi səslənir, pop-korn qoxusu ətrafa yayılmışdı. Təlxək uşaqları əyləndirir və onlarla maraqlı oyun oynayırdı – onların gözlərini bağlayır və təxmin etmək üçün müxtəlif şeylər verir, gizli şeyləri təxmin edən uşaqları dadlı peçenye və limonadla mükafatlandırırdı. Ayrılkən Noe uşaqlara sevimli rəngli şarı özləri ilə aparmağı təklif etdi. Noenin ad günündə olsaydınız, musiqini eşitmək, obyekt tanımaq, şarı seçmək, tortu dadmaq və popkorn iyini hiss etmək üçün hansı hiss orqanlarına və hisslərə ehtiyacınız olardı?
Şagird dərslisi: N32. Soyuq olanda, isti olanda. səh. 96 N33. Qış paltarını nədən hazırlanır? səh. 98 N34. Yay paltarını nədən hazırlanır? səh.100 N35. Bədənimizi necə möhkəmləndirə bilərik? səh. 102-103	N2.2. İsti yay günündə Nini həyətə düşdü. Uşaqlar təəccübləndilər, çünki Nininin başında qalın toxuma papaq, ayağında rezin çəkmə, əynində isə yağış plaşı vardı. Sizcə, uşaqlar Ninini görəndə niyə təəccübləndilər?
Şagird dərslisi: N36. Hansı istiqamətdə hərəkət edirsən? səh. 108 N37. İtməməyimiz üçün. Səh. 110	N2.3. Qış tətildən sonra Toma məktəbə qayıtdı. O, təmir işlərinin başa çatdığını, lakin sinif otağını həmişəki yerində tapa bilmədi. Artıq onun yerində nə kitabxana, nə həkim otağı, nə də yeməxana var idi. Toma narahat oldu. Elə bil məktəbə gedəndə azmışdı. Tomaya məktəbə yol tapmağa kömək edin.
Şagird dərslisi: N38. Mənim otağım. səh. 112-113 N39. Sinif otağına necə qulluq edək? səh. 114-115 N40. Təmiz və çirkəndirilmiş mühit. səh. 118	N2.4. Məktəbin yaxınlığında yeni ev tikilib, həyətinə rəngli zibil urnaları qoyulub. Uşaqlar təəccübləndilər ki, tullantıları bir qutuya atmaq mümkün olduğu halda, bu qədər rəngli qutulara nə ehtiyac var idi? Uşaqlara rəngli urnaların məqsədini müəyyən etməyə kömək edin.

İCBARİ DƏRS MÖVZULARI
I sinif
1. Ev və məktəb, mühit kimi
2. İnsan
II sinif
1. Quru, mühit kimi
2. Su, mühit kimi
3. Hava, mühit kimi
III sinif
1. Ölkəmizin təbiəti
2. Günəş sistemi
IV sinif
Yer kürəsi
Təbiətdə dövrü proseslər

№1

MÖVZU	MƏSƏLƏ	ALTMƏSƏLƏ	ALTANLAYIŞLAR		HƏDƏF ANLAYIŞI
Ev və məktəb, mühit kimi	Yerdə səmtləşmə və təhlükəsiz yerdəyişmə;	Evdən məktəbə qədər yol; Təhlükəsiz necə yol gedək?	Coğrafi obyektlər	Mühitdə yerdəyişmə (ev, məktəb);	Məkanda səmtləşmə

№2

MÖVZU	MƏSƏLƏ	ALTMƏSƏLƏ	ALTANLAYIŞLAR		HƏDƏF ANLAYIŞI
Ev və məktəb, mühit kimi	Evdə və məktəbdə əşyalar; Materiallara əsasən əşyaların fərqləndirilməsi:	Ətrafımda əşyalar (evdə və məktəbdə) Əşyalar nə ilə fərqlənirlər? Əşyalar nədən hazırlanır?	Cismin fiziki xassəsi; (materialların müxtəlifliyi)	Yüngül və ağır cisimlər; böyük və kiçik;	Cisim

№3

MÖVZU	MƏSƏLƏ	ALTMƏSƏLƏ	ALTANLAYIŞLAR		HƏDƏF ANLAYIŞI
Ev və məktəb, mühit kimi	Təbii hadisələr	İlin fəsilləri; gecə-gündüz;	İlin fəsilləri	Yaz; Yay; Payız; Qış	Hadisə

№4

MÖVZU	MƏSƏLƏ	ALTMƏSƏLƏ	ALTANLAYIŞLAR		HƏDƏF ANLAYIŞI
Ev və məktəb, mühit kimi	Canlı orqanizmlər	Mənim yaşıl dostlarım; Yaşayış mühiti; Heyvanlar harada yaşayırlar?	Orqanizm	Bitkilər (ot, kol, ağac) və heyvanlar (quşlar)	Orqanizm, yaşayış mühiti Ətraf mühitin mühafizəsi

Sınıf: I Mövzunun adı: Ev və məktəb, mühit kimi Ehtimal saatlar: 16-18 saat Əsas resurs: Qrif verilmiş dərslik				
HƏDƏF ANLAYIŞ	MƏSƏLƏ 1 Evdən məktəbə qədər yol; Təhlükəsiz yolçuluq;	MƏSƏLƏ 2 Evdə və məktəbdə əşyalar; Materiallara əsasən əşyaların fərqləndirilməsi:	MƏSƏLƏ 3 Təbii hadisələr	MƏSƏLƏ 4 Canlı orqanizmlər
Məkanda səmtləşmə	Altməsələ: Evdən məktəbə qədər yol; Təhlükəsiz necə yol gedək? Ümumi altanlayış: Coğrafi obyektlər Özəl altanlayış: Mühitdə yerdəyişmə (ev, məktəb);			
Cisim		Altanlayış: Ətrafımda əşyalar (evdə və məktəbdə) Əşyalar nə ilə fərqlənir? Əşyalar nədən hazırlanır? Ümumi altanlayış: cismin fiziki xassəsi; (materialların müxtəlifliyi) Özəl altanlayış: yüngül və ağır cisimlər; böyük və kiçik;		
Hadisə			Altməsələ: İlin fəsilləri; Gecə-gündüz; Ümumi altanlayış: ilin fəsilləri; Özəl altanlayış: yaz; yay; payız; qış;	
Orqanizm, yaşayış mühiti Ətraf mühitin mühafizəsi				Altməsələ: Mənim yaşıl dostlarım; Yaşayış mühiti; Heyvanlar harada yaşayırlar? Ümumi altanlayış: orqanizm Özəl altanlayış: Bitkilər (ot, kol, ağac) və heyvanlar (quşlar)

KOMPLEKS TAPŞIRIQ	KOMPLEKS TAPŞIRIQ 1 Yol məketinin hazırlanması Ehtimal saatlar: 3-4 saat	KOMPLEKS TAPŞIRIQ 2 Ev və məktəb əşyalarının cədvəlinin hazırlanması Ehtimal saatlar: 3-4 saat	KOMPLEKS TAPŞIRIQ 3 İlin fəsillərinin şəkillər albomunun hazırlanması Ehtimal saatlar: 3-4 saat	KOMPLEKS TAPŞIRIQ 4 Məktəb mühitinin müşahidə cədvəlinin hazırlanması Ehtimal saatlar: 4-5 saat
Kompleks tapşırıqların yerinə yetirilməsi üçün resurslar	Dərsləyin paraqrafları: N3 Evdən məktəbə qədər yol. səh. 14. N4 Təhlükəsiz necə yol gedək? səh. 16. Teleməktəb: „Küçədə təhlükəsiz hərəkət qaydaları” https://www. youtube.com/ watch?v=Q4bhWokj_ Pw	Dərsləyin paraqrafları: N8. Ətrafımdakı əşyalar (Evdə və məktəbdə). Səh. 28 N9. Əşyalar nə ilə fərqlənir? səh. 30 N10. Əşyalar nədən hazırlanır? səh. 32.	Dərsləyin paraqrafları: N13. Gecə və gündüz səh. 42 N14. İlin fəsilləri səh. 44 Teleməktəb: ilin fəsilləri https://www. youtube.com/ watch?v=csTwDZHjI bU&t=1s	Dərsləyin paraqrafları: N15. Bizim yaşıl dostlarımız səh. 50; N16. Yaşayış mühiti səh. 52; N17. Heyvanlar harada yaşayır? səh. 54; N19. Ətraf mühiti necə qoruyaq? səh. 60 Teleməktəb “Heyvanlar aləmi” https://www.you- tube.com/watch?time_ continue=1&v=_ nkbBVfUKeg&feature= emb_logo

Müəllimlərə tövsiyə:

Kompleks tapşırıqların tematik matrisində müxtəlif və kifayət qədər çox fəaliyyət var. Müəllim sinifin ehtiyaclarından asılı olaraq, verilən fəaliyyətləri dəyişdirə, əlavə edə və ya çıxara bilər.

KOMPLEKS TAPŞIRIQ 1

Aralıq məqsədi 1

ƏSAS MƏSƏLƏ	MƏHSUL	TƏHLİL EDİLƏSİ HAL/NÜMUNƏ	ƏSAS SUAL	DƏRSLİK/KÖMƏKÇİ RESURLAR
Yerdə səmtləşmə və təhlükəsiz yerdəyişmə	Yol maketi	Vəziyyət 1.1. Toma və Elenenin yolu tapmaları haqqında əhvalat;	Yolu necə tapaq? Təhlükəsiz necə yol gedə bilərik?	Şagirdin dərsliyi: N3 Evdən məktəbə qədər yol səh. 14. N4 Təhlükəsiz necə yol gedə bilərik? səh. 16. Şagird dəftəri: 1. səh. 19-29. Teleməktəb: “Küçədə təhlükəsiz hərəkət qaydaları” https://www.youtube.com/watch?v=Q4bhWokj_Pw

HƏDƏF ANLAYIŞI İLƏ BAĞLI ƏSAS TƏSƏVVÜRLƏR	QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	KOMPLEKS TAPŞIRIQLA BAĞLI KONKRETLƏŞDİRİLMİŞ
Şagird dərk etməlidir ki:	Şagird bacarır:	İşdə/işin təqdimatında xüsusilə göstərin:
Məkanda səmtləşmə 1. Coğrafi obyekt (dağ, meşə, dərə, düzənlik, çay, göl, dəniz, okean) yerin təbii formalaşmasıdır; 2. Məkanda düzgün və məqsədyönlü hərəkət üçün coğrafi obyektin yerini müəyyən etmək lazımdır; 3. Qlobus, xəritə, yerin xəritəsi vasitəsilə biz başqa coğrafi obyekt arasındakı əlaqəni müəyyən edə bilərik.	- Yerli (ev və məktəb) mühiti təsvir etməyi və onda səmtləşməyi. - Məktəbin və evin yaxınlığındakı ərazidə asanlıqla tanınan coğrafi obyektləri təsvir etməyi; - Məktəbdən evə məkanda təhlükəsiz hərəkət qaydalarının vacibliyini əsaslandırmağı.	- Evdən məktəbə qədər gedən yolda hansı obyektlər qarşına çıxır; (məkanda səmtləşmə, əs.təs. 1) - Yolu necə gedirsən və obyektlərin yerləşməsinə təyin etməkdə sənə nə yardım edir; (məkanda səmtləşmə, əs.təs. 1); - Təhlükəsiz yolçuluqda yol nişanları necə yardım edir (məkanda səmtləşmə, əs.təs.2).

KOMPLEKS TAPŞIRIĞIN ŞƏRTİ:

Küçədə gedərkən, yəqin ki, ətrafınızdakı hər şeyə, xüsusən də evinizdən məktəbə gedən yola çox diqqət yetirirsiniz. Evdən məktəbə gedən yolda hansı obyektlərlə qarşılaşdığınızı – ev, mağaza, uşaq bağçası, meydan, xəstəxana, park, aptek və s. və hansı ardıcılıqla yerləşdiyini düşünün və xatırlayın.

Plastilindən, kartondan, rəngli kağızlardan, qayçıdan və yapışqandan istifadə edin, müxtəlif fiqurları, bu binalara bənzər təsvirləri kəsin və ya düzəldin və evinizdən məktəbə gedən yolun maketini quraşdırın. Modeldə yolda rastlaşdığınız yol nişanlarını da düzün.

Maketdə/maketin təqdimatında xüsusilə göstərin:

- Evdən məktəbə qədər yolda hansı obyektlər qarşına çıxır; (**məkanda səmtləşmə, əs.təs. 1**)
- Yolu necə gedirsən və obyektlərin yerləşməsinə təyin etməkdə nə yardım edir; (**məkanda səmtləşmə, əs.təs. 1**);
- Təhlükəsiz yolçuluqda yol nişanları necə yardım edir (**məkanda səmtləşmə, əs.təs.2**).

Kompleks tapşırığın həyata keçirilmə mərhələləri (fəaliyyətlər, resurslar, suallar)

Mərhələ I – Kompleks tapşırığın şərti ilə tanışlıq

Resurslar/təhlil ediləsi vəziyyətlər:

Resurs 1. Şagird dərsliyi. səh. 14-17-ə qədər;

Resurs 2. Şagird dəftəri. səh. 9-19-ə qədər;

Resurs 3. Vəziyyət 1.1. və ya tövsiyə edilən vəziyyət– illüstrasiya;

Resurs 4. Teleməktəb “Küçədə təhlükəsiz hərəkət qaydaları” https://www.youtube.com/watch?v=Q4bhWokj_Pw

Fəaliyyət 2: Ötən biliyin aktivləşdirilməsi – məişət gerçəkliyi ilə əlaqə. Sual-cavab;

- Məktəbin evə yaxındır, yoxsa uzaqdır?
- Məktəbə getmək üçün sənə nəqliyyat lazımdır mı?
- Evdən məktəbə gedən yolda hansı obyektlərlə qarşılaşırsan?
- Evdən məktəbə necə yol tapa biləcəyini düşün?
- Tanış obyektlər sənə evini və ya məktəbini tapmağa kömək edə bilərmə?
- Nə üçün bu obyektləri yadda saxladın?

Fəaliyyət 3: Şagirdlər maketin əsas xüsusiyyətlərini ayırırlar.

- Maketin nə olduğunu bilirsənmi? Maket hazırlamısan mı?
- Nəyinsə oxşar təsvirini (surətini) yaratmısan mı?
- Yol maketini yaratmaq üçün sənə hansı resurslar lazımdır?
- Evdən məktəbə qədər obyektlərin müxtəlifliyini maketdə necə təsvir etmək olar?
- Sənə nə mane ola bilər və kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən nəyi nəzərə almalısan?
- Məhsuluma başqalarını diqqətini necə cəlb edə bilərəm?

Kompleks tapşırıq

- Öz sözlərlə formalaşdır ki, bir neçə dərs ərzində üzərində işləməli olduğun bugünkü tapşırıq haqqında nə demək olar?
- Bənzər forma və ya məzmunlu tapşırığı başqa vaxt yerinə yetirmisənmi? Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istədinmi? Niyə?

II mərhələ – kompleks tapşırıq üzərində iş

Hədəf anlayışı – məkanda səmtləşmə;

Ümumi altanlayış – coğrafi obyektlər;

Özəl altanlayış – ətraf mühitdə hərəkət (ev, məktəb);

Alt məsələ – evdən məktəbə gedən yol; təhlükəsiz necə yol gedə bilərik?

Addım 1. Evdən məktəbə qədər gedən yolda hansı obyektlər qarşına çıxır; (**məkanda səmtləşmə, əs.təs. 1**)

Fəaliyyət 4: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 19-20 (tanış obyektləri qeyd et və tanış obyektlərin şəklini çək – evdən məktəbə gedən yolda) **Resurs 2.**

Fəaliyyət 5: Suallara cavab ver:

- Hər gün məktəbə gedərkən, həyatınızda gördüyün əşyaları müəyyən edə bilərsənmi?
- Evinizdən məktəbə gedən yolda aşağıdakı obyektlərdən hansı ilə qarşılaşırsan: market, aptek, skver, xəstəxana, bank, polis, yanğınsöndürmə məntəqəsi, stadion, kafe, çay, göl, meşə, körpü?
- Hansı nəqliyyat vasitələrini tanıyırsan?
- Məktəbinizdə şagirdləri daşıyan avtobus varmı?
- İnsanlar nə ilə yol gedirlər?

- Məktəbə necə gedirsən?
- Maşınlar harada hərəkət edir? Resurs 1. Şagird kitabı. səh. 14-15.

Addım 2. Yolu necə gedirsən və obyektlərin yerləşməsini təyin etməkdə sənə nə yardım edir; (**məkanda səmtləşmə, əs.təs. 1**);

Fəaliyyət 6: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 20-22 (əlaqələndir – Qvantsa və Nikaya məktəbə getməyə kömək et; rənglə – evdən məktəbə qədər tanış olan əşyaları) **Resurs 2.**

Fəaliyyət: Videoçarxın müzakirəsi – nəqliyyat növləri. Şagird kitabı. səh. 15. **Resurs 1.**

- Məktəbə ən yaxın obyekt hansıdır?
- Ən uzaq obyekt hansıdır?
- Hansı obyektlər məktəb və ev arasında yerləşir?
- Evinizdən məktəbə qədər eyni obyektlə bir neçə dəfə qarşılaşırsanmı?
- Evdən məktəbə qədər hansı obyektlərə daxil olmaq istərdin və nə üçün?

Addım 3. Təhlükəsiz yolçuluqda yol nişanları necə yardım edir (**məkanda səmtləşmə, əs.təs.2**).

Fəaliyyət 7: Videoçarxın müzakirəsi. Şagirdlərə fasilələrlə videoya baxmaq təklif oluna bilər. Bukipediya “Küçədə təhlükəsiz hərəkət qaydaları” səh 17. **Resurs 2**

Fəaliyyət 8: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 23-26 (əlaqələndir – işıqforun rənglərini; rənglə – yol nişanlarını; xətt çək – pozulmuş təhlükəsizlik qaydalarının üzərindən; əlaqələndir –yol nişanlarının illüstrasiyalarını) **Resurs 2.**

- Yolu keçəndə, işıqforda hansı rəng yanır?
- Əgər avtomobillə yol gedirsənsə, avtomobillər işıqforun hansı rəngində dayanır?
- Hansı yol nişanlarını tanıyırsan?
- Hər bir yol nişanının sənə nə dediyini izah et?
- Yolda səhv hərəkət etmək nə deməkdir?
- Təhlükəsiz yol getmək üçün nələri bilməliyik?

Tapşırıq üzərində iş prosesinin necə getdiyini təsvir et:

- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesini necə planlaşdırırsan? Planlaşdırarkən nələri nəzərə aldın?
- İlkin plan sənə iş prosesində kömək etdimi?
- **Yolun maketini** hazırlamaq üçün hansı detallara diqqət yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesi plana uyğun getdimi?
- Əvvəlcə hazırlanmış planlara dəyişikliklər etmək lazım idimi?
- Tapşırığın ilkin variantını yaratmaq nəyə görə lazımdır?
- Yerinə yetirilmiş tapşırığın ilkin variantı son variantdan nə ilə fərqlənir?
- Hansı amillər ilkin nəticələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olub/ ola bilər?
- Kompleks tapşırıq olaraq hansı məhsulu yaratdınız?
- Nə üçün yaratdığın məhsulun **yol maketi** olduğunu düşünürsən?

Kompleks tapşırıq vasitəsilə hansı məsələ haqqında bilik nümayiş etdirdin?

- Kompleks tapşırığı nə üçün yerinə yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı uzunmüddətli və qısamüddətli məqsədləri qarşına qoymuşdun?
- Bu məhsul kimin üçün və nə üçün faydalı və maraqlıdır?
- Öyrənilən mövzu haqqında nə bildirdin? Hansı yeniliyi öyrəndin? Başqa nə öyrənmək istərdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı nəticələrə gəldin? Nəticələrinin etibarlılığı/ardıcılığı nə ilə sübut edilir?
- Dərs materialını daha yaxşı başa düşmək üçün hansı üsullardan istifadə etdin?/ Kompleks tapşırığı daha yaxşı yerinə yetirmək üçün?

Tapşırıq üzərində işləyərkən hansı maneələrlə qarşılaşdın? Sənə nə kömək etdi?

- İş prosesində kimin (müəllimin, sinif yoldaşlarının, məhəllə icmasının) qarşısında hesabat verirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində sənə kim müəlliminin ümumi məqsədi nə idi?
- Sinif yoldaşlarının ümumi məqsədlərin var idimi? Kompleks tapşırıq üzərində iş sənə üçün maraqlı və xoş oldumu?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində müstəqil olaraq nə etdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı sənə kim və necə kömək etdi? Kiminlə əməkdaşlıq etdin? Sinif yoldaşlarına/məhəllə icmasının üzvlərinə/müəllimə hansı köməyi göstərdin? Onlardan hansı köməyi aldın).

KOMPLEKS TAPŞIRIQ 2.

Aralıq məqsədi 2.

Aralıq məqsədinin strukturu

ƏSAS MƏSƏLƏ	MƏHSUL	TƏHLİL EDİLƏSİ HAL/ NÜMUNƏ	ƏSAS SUAL	DƏRSLİK/KÖMƏKÇİ RESURLAR
Evdə və məktəbdə əşyalar; materiallara əsasən əşyaların fərqləndirilməsi;	Ev və məktəb əşyalarının cədvəlinin hazırlanması	Vəziyyət 1.2. Əşyaların düzgün seçilməsinə dair Nika və Qvantsa haqqında əhvalat; Tövsiyə edilən vəziyyət: Şagird dəftəri N8 səh. 44 ("Nika və Qvantsaya çantanı yığışdırmaqda yardım et" illüstrasiyası).	Məktəbdə hansı əşyalardan istifadə edirəm? Ətrafımda hansı əşyalar var? Onlar bir-birindən nə ilə fərqlənirlər?	Şagird dərslisi: N8. Ətrafımdakı əşyalar (Evdə və məktəbdə). səh. 28 N9. Əşyalar nə ilə fərqlənir? səh. 30 N10. Əşyalar nədən hazırlanır? səh. 32. Şagird dəftəri: səh. 41-51.

HƏDƏF ANLAYIŞI İLƏ BAĞLI ƏSAS TƏSƏVVÜRLƏR	QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	KOMPLEKS TAPŞIRIQLA BAĞLI KONKRETLƏŞDİRİLMİŞ
Şagird dərk etməlidir ki:	Şagird bacarır:	İşdə/işin təqdimatında xüsusilə göstərin:
1. Bizi əhatə edən hər şey cisimdir; 2. Hər bir cisim bir-birindən xassələrinə (istilik, işıq, cərəyan keçirmə qabiliyyəti, aqrekat halı, rəng, qoxu, dad, suda həll olma qabiliyyəti və s.) görə fərqlənən bir və ya bir neçə material/maddədən ibarətdir; 3. Cisimlər bir-biri ilə əlaqəli hissəciklərdən ibarətdir, bunlardan hər birinin öz funksiyası var; 4. İnsan tərəfindən yaradılmış cismin təyinatı onun tərkibində olan materialların/ maddələrin xüsusiyyətləri ilə müəyyən edilir.	Evdə və məktəb ərazisində cisimləri təşkil edən maddələrin/materialların xassələrini sadə təcrübələr vasitəsilə təyin etməyi, təsvir etməyi və müqayisə etməyi.	- Hansı məktəb əşyaları və hansı ev əşyalarıdır; (Cisim əs.təs. 1) - Hər bir əşyanı müxtəlif əlamətlərə görə təsvir et – rəngi, forması, ölçüsü. (Cisim əs.təs. 2) - Hər bir əşyanın hansı materialdan hazırlandığını tap (Cisim əs.təs.3)

Kompleks tapşırığın şərti:

Qvantsa və Nikanın ev və sinif əşyaları ilə tanış ol. Ev və məktəb əşyaları arasında 2-2 əşya seç. Onları öyrən və cədvəli doldur. Sinif yoldaşlarına hər bir əşyanın məqsədini və bu əşyaların nədən hazırlandığını izah et.

ƏŞYANIN RƏSMİ	RƏNGİ	ÖLÇÜSÜ	FORMASI

Ev və məktəb əşyaları

Cədvəli təqdim etdikdə, xüsusilə göstərməlisən:

- Hansı məktəb əşyaları və hansı ev əşyalarıdır; (**Cisim əs.təs. 1**)
- Hər bir əşyanı müxtəlif əlamətlərə görə təsvir et – rəngi, forması, ölçüsü. (**Cisim əs.təs. 2**)
- Hər bir əşyanın hansı materialdan hazırlandığını tap (**Cisim əs.təs.3**)

Kompleks tapşırığın həyata keçirilmə mərhələləri (fəaliyyətlər, resurslar, suallar)

Mərhələ I – Kompleks tapşırığın şərti ilə tanışlıq

Resurslar/təhlil ediləsi vəziyyətlər:

Resurs 1. Şagird dərsliyi. səh. 28-33-ə qədər;

Resurs 2. Şagird dəftəri. səh. 41-51-ə qədər;

Resurs 3. Vəziyyət 1.2. və ya tövsiyə edilən vəziyyət;

Kompleks tapşırığın şərtinin dərk edilməsinə yönəlmiş suallar:

Fəaliyyət 1: Vəziyyət 1.2.-nin təhlili;

- Nika və Qvantsa hansı problemlə üzləşdilər?
- Uşaqlar hansı əşyaları almalıdırlar?
- Nikanın və Qvantsanın məktəbdə hansı əşyalara ehtiyacı olacaq? Evdə?
- Uşaqlar nə üçün çəş-baş qaldılar?
- Məktəbə girərkən niyə diqqətli olmalıdırlar?
- Nika və Qvantsaya necə kömək edə bilərik?

Fəaliyyət 2: öncəki bilikləri aktivləşdirmək – məişət reallığı ilə əlaqə. Sual-cavab;

- Dərs hazırlayarkən bizə hansı əşyalar lazımdır?
- Kitabları və digər dərs əşyalarını məktəbə nə ilə aparırsan?
- Çantanda hansı əşyalar ola bilər?
- Çantan ağırdır, yoxsa yüngül? Nə üçün?
- Çantanda daha çox böyük əşyalar var, yoxsa kiçik? Onları sadə və təsvir et.
- Çantandakı əşyalar arasında hansı oxşarlıqlar və fərqlər var?
- Sevimli məktəb əşyası hansıdır və nə üçün? Ev əşyası və nə üçün?

Fəaliyyət 3: Şagirdlər cədvəlin əsas xüsusiyyətlərini təsvir edirlər.

ƏŞYANIN RƏSMİ	RƏNGİ	ÖLÇÜSÜ	HANSI MATERIALDAN HAZIRLANIB

- Qruplaşdırma nə deməkdir?
- Dərs əşyalarını hansı əlamətə görə qruplaşdırmaq olar?
- Cədvəlin nə olduğunu bilirsənmi? Cədvəli doldurmusanmı?
- Cədvəl qurmaq üçün sənə hansı resurslar lazımdır?
- Sənə nə mane ola bilər və kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən nələri nəzərə almalısan?
- Məhsuluma başqalarının diqqətini necə çəkə bilərəm?

Kompleks tapşırıq

- Öz sözlərlə formalaşdır ki, bir neçə dərs ərzində üzərində işləməli olduğun bugünkü tapşırıq haqqında nə demək olar?
- Bənzər forma və ya məzmunlu tapşırığı başqa vaxt yerinə yetirmisənmi? Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istədinmi? Niyə?

Mərhələ II – kompleks tapşırıq üzərində iş

Hədəf anlayışı – cisim;

Ümumi altanlayış – cismin fiziki xassəsi (materialların müxtəlifliyi);

Özəl altanlayış – yüngül və ağır əşyalar; böyük və kiçik;

Alt məsələ – ətrafında əşyalar (evdə və məktəbdə). Əşyalar nə ilə fərqlənirlər? Əşyalar nədən hazırlanır?

Addım 1. Hansı məktəb əşyaları və hansı ev əşyalarıdır; (**Cisim əs.təs. 1**)

Fəaliyyət 4: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 41-44 (Evini təşkil et – ev əşyalarının düzgün seçilməsi; əlaqələndir-məktəb əşyalarının düzgün seçilməsi). **Resurs 2.**

- Ətrafında hansı əşyaları görürsən?
- Hər gün hansı əşyalardan istifadə edirsən?
- Evdə hansı əşyalardan istifadə edirsən?
- Məktəbdə hansı əşyalardan istifadə edirsən?
- Məktəbdə və evdə istifadə etdiyən əşyaları tapa bilərsənmi?
- Vanna otağında hansı əşyaların var?
- Mətbəxdə hansı əşyaların var?
- Yataq otağında hansı əşyaların var?

- Bu əşyalar arasında hansı oxşarlıqlar var?
- Bu əşyalar arasında hansı fərq var? (**Mənbə 1: Şagird dəftəri səh. 45).**

Addım 2. Hər bir elementi müxtəlif əlamətlərə görə təsvir et – rəng, forma, ölçü. (**Cisim, əs.təs. 2**)

Fəaliyyət 5: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 46 (dairəyə al – formanın müəyyənləşdirilməsi; rənglə – rəngin müəyyənləşdirilməsi). **Resurs 2.**

- Ətrafındakı əşyalar bir-birindən nə ilə fərqlənir və onların ortaq cəhətləri nədir?
- Sevimli oyuncağını yadına sal?
- Oyuncağın rəngi?
- Onun forması necədir?
- Onun ölçüsü necədir – böyük və ya kiçik? Ağır yoxsa yüngül?
- Dərs əşyalarını sadal və onların hansı rəng və ölçüdə olduğunu təsvir et?
- Necə düşünürsən, onlar fərqli rəngdə, forma və ya ölçüdə ola bilərmə?
- Ətrafına bax və dairəvi formada olan bütün əşyaları adlandır? (**Resurs 1: Şagird kitabı – Ətrafımdakı əşyalar**)

Addım 3. Hər bir əşyanın hansı materialdan hazırlandığını tap; (**Cisim əs.təs. 3**)

Fəaliyyət 6: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 47-51 (əlaqələndir – materialın təyin edilməsi) **Resurs 2**

- Sevimli oyuncağının nədən hazırlandığını yadına sal?
- Kitablarnın və dəftərlərin nədən hazırlanır? Xətkeşin?
- Səncə, sinifinizdəki bütün əşyalar eyni materialdan hazırlanır?
- Səncə, nə üçün əşyalar müxtəlif materiallardan hazırlanır? məs., nə üçün pəncərə ağacdan deyil, şüşədən?
- Ətrafındakı ən ağır və ən yüngül əşyaların birini seç.
- Sinif əşyalarından birini seç və onları aşağıdakı sözlərlə təsvir et: ağır, yumşaq, yüngül, parça, rezin, dəyirmi, parlaq, ağac, qırmızı, şüşə, uzun.
- Fikirlə razısanmı: müxtəlif əşyalar müxtəlif materiallardan ibarətdir?
- Stəkan şokoladdan olarsa, onda isti çay içə bilərsənmi?
- Stəkan hansı materialdan hazırlanmalıdır?
- Səncə, hansı materialdan hazırlanan stəkan ən davamlı olacaq? (**Resurs 1: Şagird dərsliyi, səh. 30-31**)

Kompleks tapşırıqın yerinə yetirilməsi və təqdimat prosesində konkret şagird ilə fərdi iş üçün müəllim tərəfindən verilən suallar

Tapşırıq üzərində iş prosesinin necə getdiyini təsvir et:

- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesini necə planlaşdırırsan? Planlaşdırarkən nələri nəzərə aldın?
- İlkin plan sənə iş prosesində kömək etdimi?
- **Cədvəli** hazırlamaq üçün hansı detallara diqqət yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesi plana uyğun getdimi?
- Əvvəlcə hazırlanmış planlara dəyişikliklər etmək lazım idi?
- Tapşırıqın ilkin variantını yaratmaq nəyə görə lazımdır?
- Yerinə yetirilmiş tapşırıqın ilkin variantı son variantdan nə ilə fərqlənir?
- Hansı amillər ilkin nəticələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olub/ ola bilər?
- Kompleks tapşırıq olaraq hansı məhsulu yaratdınız?
- Nə üçün yaratdığın məhsulun **cədvəl** olduğunu düşünürsən?

Kompleks tapşırıq vasitəsilə hansı məsələ haqqında bilik nümayiş etdirdin?

- Kompleks tapşırığı nə üçün yerinə yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı uzunmüddətli və qısamüddətli məqsədləri qarşına qoymuşdun?
- Bu məhsul kimin üçün və nə üçün faydalı və maraqlıdır?
- Öyrənilən mövzu haqqında nə bildirdin? Hansı yeniliyi öyrəndin? Başqa nə öyrənmək istədin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı nəticəyə gəldin? Nəticələrinin etibarlılığı/ardıcılığı nə ilə sübut edilir?
- Dərs materialını daha yaxşı başa düşmək üçün hansı üsullardan istifadə etdin?/ Kompleks tapşırığı daha yaxşı yerinə yetirmək üçün?

Tapşırıq üzərində işləyərkən hansı maneələrlə qarşılaşdın? Sənə nə kömək etdi?

- İş prosesində kimin (müəllimin, sinif yoldaşlarının, məhəllə icmasının) qarşısında hesabat verirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində sənənin müəlliminin ümumi məqsədi nə idi?
- Sinif yoldaşlarınla ümumi məqsədlərin var idi? Kompleks tapşırıq üzərində iş sənənin üçün maraqlı və xoş oldumu?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində müstəqil olaraq nə etdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı nəyi yaxşı bacardın?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı sənə kim və necə kömək etdi? Kiminlə əməkdaşlıq etdin? Sinif yoldaşlarına/məhəllə icmasının üzvlərinə/müəllimə hansı köməyi göstərdin? Onlardan hansı köməyi aldın).

KOMPLEKS TAPŞIRIQ 3.

Aralıq məqsədi 3.

Aralıq məqsədinin strukturu

ƏSAS MƏSƏLƏ	MƏHSUL	TƏHLİL EDİLƏSİ HAL/NÜMUNƏ	ƏSAS SUAL	DƏRSLİK/KÖMƏKÇİ RESURLAR
Təbii hadisələr	İlin fəsilləri üzrə rəsm albomunun hazırlanması	Vəziyyət 1.3. Elenenin ad günü əhvalatı.	İlin fəsillərinə əsasən təbiət nə üçün və necə dəyişir?	Şagird dərsliyi: N13. Gecə və gündüz səh. 42 N14. İlin fəsilləri səh. 44 Teleməktəb: İlin fəsilləri https://www.youtube.com/watch?v=csTwDZHjIbU&t=1s Şagird dəftəri: səh. 62-79.

HƏDƏF ANLAYIŞI İLƏ BAĞLI ƏSAS TƏSƏVVÜRLƏR	QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	KOMPLEKS TAPŞIRIQLA BAĞLI KONKRETLƏŞDİRİLMİŞ
Şagird dərk etməlidir ki:	Şagird bacarır:	İşdə/işin təqdimatında xüsusilə göstərin:
Hadisə 1. Təbiətdə baş verən hər bir dəyişikliyin, yəni hadisənin öz səbəbi, nəticəsi, müxtəlif müddəti var və əsasən dövrü xarakter daşıyır. Təbii hadisə fəlakətə çevrilə bilər; 2. Müxtəlif hadisələr nəticəsində cismin yeri, forması, rəngi, temperaturu, maddənin aqrekat vəziyyəti və s. dəyişə bilər; 3. Cismlər müəyyən qüvvələrlə bir-birinə təsir edir. Bəzi qüvvələrin hərəkəti üçün səthlər bir-birinə toxunmalı/əlaqə yaratmalıdır. Bəzi qüvvələr müəyyən bir məsafədə – cisimlə əlaqədə olmadan hərəkət edir. 4. Süni və təbii işıq mənbələri var. Eyni mühitdə işıq düz xətt üzrə yayılır; 5. Yırğalanan cisim səs mənbəyidir. Səsin yayılması ətraf mühitdən asılıdır.	Yerli mühiti müşahidə etməklə, gecə-gündüz və fəsillərlə bağlı bəzi təbiət hadisələrinin (məsələn, gecə – ay, gündüz – günəş, qış – soyuq, payız – xəzan) uyğunluğunu müəyyən etməyi;	- Hər fəsildə təbiətdə hansı dəyişikliklər baş verir? (Hadisə əs.təs.1) - Hansı təbiət hadisələri ilin müxtəlif vaxtlarında təkrarlanır; (Hadisə əs.təs.2) - Hər fəsildə kənddə nə edirsiniz? (Hadisə əs.təs. 1.2.) - Quşların və heyvanların davranışları fəsillərə görə dəyişirmi? (Hadisə əs.təs. 1.2.)

Kompleks tapşırığın şərti:

Əcnəbi dostun ilin dörd fəslinin hər zaman isti olduğu bir yerdə yaşayır. Ölkəndə ilin dörd fəslində təbiətdə müxtəlif dəyişikliklərin olduğunu öyrənib, səndən bu dəyişiklikləri təsvir etməyini xahiş etdi. Fotoalbom yarat. Ona ilin müxtəlif fəsillərində ətraf mühitin necə dəyişdiyini izah et.

Rəsmlər albomunda /albomun təqdimatında xüsusilə göstərməlisən:

- Hər fəsildə təbiətdə hansı dəyişikliklər baş verir; (**Hadisə əs.təs.1**)
- Hansı təbiət hadisələri ilin müxtəlif vaxtlarında təkrarlanır; (**Hadisə əs.təs.2**)
- Hər fəsildə kənddə nə edirsiniz? (**Hadisə əs.təs. 1.2.**)
- Quşların və heyvanların davranışları fəsillərə görə dəyişirmi? (**Hadisə əs.təs. 1.2.**)

Kompleks tapşırığın həyata keçirilmə mərhələləri (fəaliyyətlər, resurslar, suallar)

Mərhələ I – Kompleks tapşırığın şərti ilə tanışlıq

Resurslar/təhlil ediləsi vəziyyətlər:

Resurs 1. Şagird dərsliyi. səh. 42-45-ə qədər;

Resurs 2. Şagird dəftəri. səh. 62-79-a qədər;

Resurs 3. Vəziyyət 1.3. və ya tövsiyə edilən vəziyyət;

Resurs 4. Teleməktəb: ilin fəsilləri <https://www.youtube.com/watch?v=csTwDZHjlbU&t=1s>

Kompleks tapşırığın şərtinin dərk edilməsinə yönəlmiş suallar:

Fəaliyyət 1: Vəziyyət 1.3.-ün təhlili;

- Elenenin ad günü ilin hansı fəslində idi?
- Yay fəslə necədir?
- Demetre Eleneyə nə hədiyyə etdi?
- Elene niyə təəccübləndi?
- Demetre təbrik kartında hansı fəslin şəklini çəkməli idi?
- Demetreyə necə yardım edə bilərik?

Fəaliyyət 2: Əncəki bilikləri aktivləşdirmək – məişət reallığı ilə əlaqə. Sual-cavab;

- Fikirləş, nə vaxt yatırsan və nə vaxt oyanırsan?
- Məktəbə günün hansı hissəsində gedirsən?

Fəaliyyət 3: Şagirdlər rəsm albomunun əsas xüsusiyyətlərini ayırırlar.

- Rəsm albomunun nə olduğunu bilirənmə? Albom yaratmısanmı?
- Albom nə üçün yaradıla bilər?
- Sənin rəsm albomun varmı?
- Rəsm albomu hazırlamaq üçün hansı resurslara ehtiyacın olacaq?
- Sənə nə mane ola bilər və kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən nələrə diqqət etməlisən?
- Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istəyirsənmi? Nə üçün?
- Məhsulunuzla başqalarını necə heyran etmək olar?

Kompleks tapşırıq

- Öz sözlərlə formalaşdır ki, bir neçə dərs ərzində üzərində işləməli olduğun bugünkü tapşırıq haqqında nə demək olar?
- Bənzər forma və ya məzmunlu tapşırığı başqa vaxt yerinə yetirmisənmi? Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istədinmi? Niyə?

II mərhələ – kompleks tapşırıq üzərində iş

Hədəf anlayışı – Hadisə;

Ümumi altanlayış – ilin fəsilləri;

Özəl altanlayış – yaz, yay, payız, qış;

Alt məsələ – ilin fəsilləri; gecə-gündüz;

Addım 1. hər bir fəsildə təbiətdə nə kimi dəyişikliklər baş verir (**Hadisə əs.təs.1.**)

Addım 2. İlin müxtəlif fəsillərində hansı təbiət hadisələri təkrarlanır (**Hadisə əs.təs.2.**)

Addım 4: Animasiya videosunun müzakirəsi – Gecə və gündüz necə dəyişir. Şagird kitabı səh. 43. **Resurs 1.**

Addım 5: Gündüz və gecə illüstrasiyalarının təsviri; Şagird kitabı. səh. 42. **Resurs 1**

Addım 6: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 62-69. (Sxemin doldurulması; rənglə – gecə və gündüz illüstrasiyalarını) **Resurs 2.**

- Gün ərzində nə etməli olduğunuzu yadına sal?
- Günün hansı hissəsini həyatda oynayırısan? Nə üçün?
- Günün Günəşin parlادığı hissəsi necə adlanır?
- Günün yalnız Ayı gördüyümüz hissəsi necə adlanır?

- Günün yatdığımız hissəsi necə adlanır?
- Gecə ilə gündüzün fərqi nədir?
- Gündüz və gecə arasında hansı oxşarlıqlar var?
- İlin fəsilələrini yadına sal.
- Fikirləş və ilin müxtəlif fəsilələrində baş verən hadisələri təsvir et.
- Meyvə ilin hansı vaxtında yetişir?
- İlin hansı vaxtı çox soyuqdur?
- Bənövşə və nergizgülü nə vaxt çiçək açır?
- Dənizdə və ya çayda nə vaxt üzürsən?
- Qar nə vaxt yağır?
- Ağaclardan yarpaqlar nə vaxt düşür?
- Təsəvvür et ki, indi məktəb həyətinin fotosunu çəkmişən. Fotoda ilin hansı vaxtı olacağını təsvir et? (**Resurs 1: Şagird dərsliyi – əşyalar nə ilə fərqlənirlər**).

Fəaliyyət 7: Fəsilələrin illüstrasiyalarını tapmaq – Şagird kitabı səh. 44. **Resurs 1.**

Addım 3. Hər bir mövsümdə nə edirsən? (**Hadisə əs.təs. 1.2.**)

Addım 4. Quşların və heyvanların davranışları fəsilələrə görə dəyişirmi? (**Hadisə əs.təs. 1.2**)

Fəaliyyət 8: Praktiki iş. Şagird dəftərində ilin fəsilələri üzrə cədvəl və sxemlərin doldurulması. səh. 71-72. **Resurs 2.**

Fəaliyyət 9: Şagird dəftərində praktiki iş – rənglə. Şagird dəftəri. səh. 74. **Resurs 2.**

- Ad günün ilin hansı fəsilindədir? Bu fəsildə təbiətin necə olduğunu təsvir et?
- Məktəbdə tətiliniz nə vaxtdır?
- Ailənlə birlikdə tətili harada keçirirsən? İlin hansı fəsilində?
- İlin hansı fəsilini daha çox sevirsən və niyə?
- Yeni ili ilin hansı fəsilində və hansı ayda qeyd edirik?
- Bu vaxt ətraf mühitin necə olduğunu və nə geyindiğini yadına sal?
- İlin fəsilələrinə hansı rəngləri uyğunlaşdırardın?
- Bu rənglərin nə üçün hər bir fəslə uyğun olduğunu izah et?
- Səncə, yaşıl rəng qışa daha uyğundur, yoxsa yaya? Nə üçün? (**Resurs 1: Şagird kitabı. Animasiya videosunun müzakirəsi – İlin fəsilələri. səh. 45**)

Fəaliyyət 10: Praktiki iş. Öz əllərinlə düzəlt. Şagird dəftəri. səh. 75-79. **Resurs 2.**

Tapşırıq üzərində iş prosesinin necə getdiyini təsvir et:

- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesini necə planlaşdırırsan? Planlaşdırarkən nələri nəzərə aldın?
- İlk plan sənə iş prosesində kömək etdimi?
- **Rəsm albomunu** hazırlamaq üçün hansı detallara diqqət yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesi plana uyğun getdimi?
- Əvvəlcə hazırlanmış planlara dəyişikliklər etmək lazım idimi?
- Tapşırığın ilkin variantını yaratmaq nəyə görə lazımdır?
- Yerinə yetirilmiş tapşırığın ilkin variantı son variantdan nə ilə fərqlənir?
- Hansı amillər ilkin nəticələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olub/ ola bilər?
- Kompleks tapşırıq olaraq hansı məhsulu yaratdınız?
- Nə üçün yaratdığın məhsulun **rəsm albomu** olduğunu düşünürsən?

Kompleks tapşırıq vasitəsilə hansı məsələ haqqında bilik nümayiş etdirdin?

- Kompleks tapşırığı nə üçün yerinə yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı uzunmüddətli və qısamüddətli məqsədləri qarşına qoymuşdun?
- Bu məhsul kimin üçün və nə üçün faydalı və maraqlıdır?
- Öyrənilən mövzu haqqında nə bildirdin? Hansı yeniliyi öyrəndin? Başqa nə öyrənmək istərdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı nəticəyə gəldin? Nəticələrinin etibarlılığı/ardıcılığı nə ilə sübut edilir?
- Dərs materialını daha yaxşı başa düşmək üçün hansı üsullardan istifadə etdin? Kompleks tapşırığı daha yaxşı yerinə yetirmək üçün?

Tapşırıq üzərində işləyərkən hansı maneələrlə qarşılaşdın? Sənə nə kömək etdi?

- İş prosesində kimin (müəllimin, sinif yoldaşlarının, məhəllə icmasının) qarşısında hesabat verirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində sənənin müəlliminin ümumi məqsədi nə idi?
- Sinif yoldaşlarının ümumi məqsədlərin var idimi? Kompleks tapşırıq üzərində iş sənə üçün maraqlı və xoş oldumu?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində müstəqil olaraq nə etdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı nəyi yaxşı bacardın?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı sənə kim və necə kömək etdi? Kiminlə əməkdaşlıq etdin? Sinif yoldaşlarına/məhəllə icmasının üzvlərinə/müəllimə hansı köməyi göstərdin? Onlardan hansı köməyi aldın).

KOMPLEKS TAPŞIRIQ 4.

Aralıq məqsədi 4.

Aralıq məqsədinin strukturu

ƏSAS MƏSƏLƏ	MƏHSUL	TƏHLİL EDİLƏSİ HAL/NÜMUNƏ	ƏSAS SUAL	DƏRSLİK/KÖMƏKÇİ RESURLAR
Canlı orqanizmlər	Müşahidə cədvəlinin hazırlanması	Vəziyyət 1.4. Mayanın və xallı böcəyin əhvalatı;	Heyvanlar və bitkilər harada və hansı mühitdə yaşayırlar? Çıklandırılmış mühit canlı orqanizmlərə necə təsir edir?	Şagird dərsləri: N15. Bizim yaşıl dostlarımız səh. 50; N16. Yaşayış mühiti səh. 52; N17. Heyvanlar harada yaşayır? səh. 54; N19. Ətraf mühiti necə qoruyaq? səh. 60. Teleməktəb “Heyvanlar aləmi” https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=nkbBVfUKeg&feature=emb_logo Şagird dəftəri: səh. 81-93

HƏDƏF ANLAYIŞI İLƏ BAĞLI ƏSAS TƏSƏVVÜRLƏR	QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	KOMPLEKS TAPŞIRIQLA BAĞLI KONKRETLƏŞDİRİLMİŞ
Şagird dərk etməlidir ki:	Şagird bacarır:	işdə/işin təqdimatında xüsusilə göstərin:
Orqanizm, yaşayış mühiti - Canlılar aləmi müxtəlifdir və bütün orqanizmlər onda birləşir: müxtəlif orqanizmlər qrupları var və onlar oxşar əlamətlərə görə qruplaşdırılır; - İstənilən orqanizm öz quruluşu ilə səciyyələnir və hər biri müəyyən funksiyaya malik olan hissələrdən ibarətdir; - Həyatı xüsusiyyətlər bütün orqanizmlər üçün xarakterikdir – qidalanma, nəfəs alma, böyümə və inkişaf, çoxalma, hərəkət; - Hər bir orqanizmin öz yaşayış mühitinə ehtiyacı var. Ətraf mühitin mühafizəsi - İnsanlara və digər orqanizmlərə həyat və sağlamlıq üçün təmiz və təhlükəsiz mühit lazımdır; dəyişmiş, ziyan yetirilmiş mühit onda yaşayan orqanizmlər üçün əlverişsiz olur, bu da onların sayının azalması və ya nəslinin kəsilməsi ilə nəticələnir; - İnsan öz fəaliyyəti ilə istə-istəməz ətraf mühitə təsir edir (meşələrin qırılması, nəzarətsiz ov, faydalı qazıntıların həddindən artıq istifadəsi, çirkləndirilmə) və ona ziyan vurur. Bəzən təbii fəlakətlər (yanğınlar, zəlzələlər, vulkanlar, daşqınlar) ətraf mühitə ziyan yetirir. - İnsan ətraf mühitə və onun biomüxtəlifliyinə qayğı göstərməyə, ondan rəşional istifadə etməyə və eyni zamanda bütün təbii sərvətləri mümkün qədər qorumağa borcludur.	Məktəb və ev ərazisində orqanizmlərin (bitkilərin, heyvanların, göbələklərin) yaşayış mühitinin təsviri və modelləşdirilməsi (aplikasiya, rəsm, “oyunla öyrənirik” və s.)	- Məktəbinizin ərazisində hansı orqanizmlər yaşayır? (Orqanizm, yaşayış mühiti, əs.təs.1) - Canlı orqanizmlər hansı yaşayış mühitində yaşayırlar? (Orqanizm, yaşayış mühiti əs.təs. 1.4. Ətraf mühitin mühafizəsi əs.təs.1.)) - Məktəbinizin ərazisində yaşayan orqanizmlərin yaşayış mühitinə necə qayğı göstərirsen? (Orqanizm, yaşayış mühiti əs.təs. 4. Ətraf mühitin mühafizəsi əs.təs. 2.3.))

Kompleks tapşırığın şərti:

Şagirdlər tez-tez öz məktəb həyatlarını öyrənirlər. Yəqin sənə də maraqlıdır ki, məktəbinizin həyatında nə baş verir, orada hansı canlı orqanizmlər yaşayır? Məktəbin həyatına baxsan, müxtəlif bitki və heyvan görə bilərsən. Məktəbin həyatının sakinlərini – bitki və heyvanları öyrən. **Müşahidə cədvəlini** hazırla və cavabları + işarəsi ilə qeyd et. Cədvəl əsasında nəticə çıxar: məktəbinizin həyatında hansı canlı orqanizmlər yaşayır?

Məktəbimizin həyatında...	Bəli	Xeyr
Məktəbin həyatında ağac-bitkilər varmı?		
Məktəb həyatında kollar varmı?		
Məktəb həyatında güllər varmı?		
Quşlar yaşayırmı?		
Heyvanlar yaşayırmı?		
Göbələklər varmı?		
Məktəb həyatında ot varmı?		

Cədvəli təqdim etdikdə, xüsusilə göstərməlisən:

- Məktəbinizin ərazisində hansı orqanizmlər yaşayır? (**Orqanizm, yaşayış mühiti, əs.təs.1**)
- Canlı orqanizmlər hansı yaşayış mühitində yaşayırlar? (**Orqanizm, yaşayış mühiti əs.təs. 1.4. Ətraf mühitin mühafizəsi əs.təs.1.**)
- Məktəbinizin ərazisində yaşayan orqanizmlərin yaşayış mühitinə necə qayğı göstərirsən? (**Orqanizm, yaşayış mühiti əs.təs. 4. Ətraf mühitin mühafizəsi əs.təs. 2.3.**)

Kompleks tapşırığın həyata keçirilmə mərhələləri (fəaliyyətlər, resurslar, suallar)

Mərhələ I – Kompleks tapşırığın şərti ilə tanışlıq

Resurslar/təhlil ediləsi vəziyyətlər:

Resurs 1. Şagird dərsliyi. səh. 50-60-ə qədər;

Resurs 2. Şagird dəftəri. səh. 81-93-ə qədər;

Resurs 3. Vəziyyət 1.4.

Resurs 4. Teleməktəb “Heyvanlar aləmi” https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=_nkbBVfUKeg&feature=emb_logo

Kompleks tapşırığın şərtinin dərk edilməsinə yönəlmiş suallar:

Fəaliyyət 1: Vəziyyət 1.4.-ün təhlili;

- Maya həyatda nə tapdı?
- Nə üçün onu evə apardı?
- Evə aparanda xallı böcək nə üçün kefsizləşdi?
- Nə üçün xallı böcək çörək qırıntılarını yemədi?
- Maya nə qərar verdi?
- Maya düzgünmü hərəkət etdi?
- Sən necə edərdin və nə üçün?
- Xallı böcəyə və Mayaya necə kömək edə bilərik?

Fəaliyyət 2: öncəki bilikləri aktivləşdirmək – məişət reallığı ilə əlaqə. Sual və cavab;

- Bitkiləri və heyvanları harada görmüsən?
- Bitkilər haqqında nə bilirən?
- Heyvanlar haqqında nə bilirən?
- Məktəbinizin həyatında bitkilər və heyvanlar varmı?

Fəaliyyət 3: Şagirdlər müşahidə cədvəlinin əsas xüsusiyyətlərini ayırırlar.

- Cədvəl görmüsənmi?
- Cədvəli nə üçün tərtib edirlər?
- Cədvələ nə yazmaq olar?
- Cədvəl necə ola bilər?
- İndiyə qədər müşahidə cədvəlini doldurmusanmı?
- Müşahidə cədvəlini doldurmaq üçün hansı resurslar sənə lazım olacaq?

Kompleks tapşırıq

- Öz sözlərlə formalaşdır ki, bir neçə dərs ərzində üzərində işləməli olduğun bugünkü tapşırıq haqqında nə demək olar?
- Bənzər forma və ya məzmunlu tapşırığı başqa vaxt yerinə yetirmisənmi? Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istərdinmi? Niyə?

Mərhələ II – kompleks tapşırıq üzərində iş

Hədəf anlayışı – Orqanizm, yaşayış mühiti;

Hədəf anlayışı – Ətraf mühitin mühafizəsi;

Ümumi altanlayış – Orqanizm;

Özəl altanlayış – Bitkilər (ot, kol, ağac) və heyvanlar (quşlar);

Alt məsələ – Mənim yaşıl dostlarım; yaşayış mühiti; heyvanlar harada yaşayır?

Addım 1. Məktəbinizin ərazisində hansı orqanizmlər yaşayır? (**Orqanizm, yaşayış mühiti, əs.təs.1**)

Fəaliyyət 4: Şagird dəftərində praktiki iş. Səh. 81. səh. 84. (otu-kolu-ağacı əlaqələndir. Müşahidə et və şərhivələrdə çək).

Resurs 2.

Ev tapşırığı: sınağın keçirilməsi – müşahidə et – bitkilərin böyüməsi üçün nə lazımdır? Şagird dəftəri, səh.82

- Evinin və ya məktəbinin həyatında hansı bitkilər yetişir?
- Bu bitkilər bir-birindən nə ilə fərqlənir?
- Evində və ya sinifində bitkilər varmı?
- Ətrafında hansı canlı orqanizmlər görmüsən?
- Onları zahirən təsvir et – aralarında nə kimi oxşarlıqlar və fərqlər var?
- Zooparkda hansı heyvanları görə bilərsiniz? Məsədə?
- İnsan evdə hansı heyvanlara qulluq edir? Bu heyvanlar necə adlanır?
- Məsədə hansı heyvanları görmək olar və bu heyvanlar necə adlanır?
- Fikirləş, yadına sal və məktəb həyatını öyrən.
- Məktəbin həyatındakı ot, kol necə görünür?
- Ağac digər bitkilərdən nə ilə fərqlənir? (**Resurs 1: Şagird dərsliyi, səh. 50-60**)

Addım 2. Canlı orqanizmlər hansı yaşayış mühitində yaşayırlar? (**Orqanizm, Yaşayış mühiti əs. təs. 1.4. Ətraf mühitin mühafizəsi 1.**)

Fəaliyyət 5: Şagird dəftərində praktiki iş. səh.86-89 (öz əllərlə yaşayış mühitini hazırla; yaşayış mühitinin aplikasiyasını kəs-hazırla; heyvanları müvafiq yaşayış mühiti ilə əlaqələndir) **Resurs 2.**

Fəaliyyət 6: “Biz birlikdə böyük fermada yaşayırıq” mahnısını dinləmək və müzakirə etmək (**Resurs 1: Şagird kitabı, səh. 55**)

- Canlı orqanizmlərin mövcud olması üçün hansı yaşayış mühiti lazımdır?
- Onların təhlükəsizliyini nə poza bilər?
- Heyvanlar harada yaşaya bilər?
- Ev heyvanları ilə vəhşi heyvanlar arasında hansı oxşarlıqlar var?
- Ev heyvanları ilə vəhşi heyvanlar arasında fərq nədir?
- Vəhşi heyvanların daha arzuolunan mühiti harada olardı? Nə üçün?
- Ev heyvanları üçün daha arzuolunan mühit harada olmalıdır və nə üçün?
- Səncə, qartalın, ağ ayının, dəvənin, delfin və maralın, ağacdələnin yaşayış mühiti necədir? (**Resurs 1: Şagird kitabı – səh. 57**).

Addım 3. Məktəbinizin ərazisində canlı orqanizmlərin yaşayış mühitinin qayğısına necə qalırsan? (**Orqanizm, yaşayış mühiti, əs.təs. 4. Ətraf mühitin mühafizəsi 2.3.**)

Fəaliyyət 6: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 89-91 (yaşayış mühitini və onun sakinlərini birləşdir; ev heyvanları və vəhşi heyvanları rənglə) **Resurs 2.**

- Səncə, məktəbinizin həyatındakı canlı orqanizmlərin yaşayış mühitinə qayğı göstərməlisənmi?
- Bunun üçün nə edəcəksən?
- Canlı orqanizmlərin yaşayış mühitini qorumaq və saxlamaq nə üçün vacibdir?
- Həmyaşdlarınızı bu barədə nə etməyə çağırırdın? (**Resurs 1: Şagird kitabı səh. 53-55**)

Tapşırıq üzərində iş prosesinin necə getdiyini təsvir et:

- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesini necə planlaşdırırsan? Planlaşdırarkən nələri nəzərə aldın?
- İlkin plan sənə iş prosesində kömək etdimi?
- **Müşahidə cədvəlini** hazırlamaq üçün hansı detallara diqqət yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesi plana uyğun getdimi?
- Əvvəlcə hazırlanmış planlara dəyişikliklər etmək lazım idi mi?
- Tapşırığın ilkin variantını yaratmaq nəyə görə lazımdır?
- Yerinə yetirilmiş tapşırığın ilkin variantı son variantdan nə ilə fərqlənir?
- Hansı amillər ilkin nəticələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olub/ ola bilər?

- Kompleks tapşırıq olaraq hansı məhsulu yaratdınız?
- Nə üçün yaratdığın məhsulun **müşahidə cədvəli** olduğunu düşünürsən?

Kompleks tapşırıq vasitəsilə hansı məsələ haqqında bilik nümayiş etdirdin?

- Kompleks tapşırığı nə üçün yerinə yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı uzunmüddətli və qısamüddətli məqsədləri qarşına qoymuşdun?
- Bu məhsul kimin üçün və nə üçün faydalı və maraqlıdır?
- Öyrənilən mövzu haqqında nə bildirdin? Hansı yeniliyi öyrəndin? Başqa nə öyrənmək istərdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı nəticəyə gəldin? Nəticələrinin etibarlılığı/ardıcılığı nə ilə sübut edilir?
- Dərs materialını daha yaxşı başa düşmək üçün hansı üsullardan istifadə etdin?/ Kompleks tapşırığı daha yaxşı yerinə yetirmək üçün?

Tapşırıq üzərində işləyərkən hansı maneələrlə qarşılaşdın? Sənə nə kömək etdi?

- İş prosesində kimin (müəllimin, sinif yoldaşlarının, məhəllə icmasının) qarşısında hesabat verirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində səninlə müəlliminin ümumi məqsədi nə idi?
- Sinif yoldaşlarınla ümumi məqsədlərin var idimi? Kompleks tapşırıq üzərində iş sənin üçün maraqlı və xoş oldumu?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində müstəqil olaraq nə etdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı nəyi yaxşı bacardın?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı sənə kim və necə kömək etdi? Kiminlə əməkdaşlıq etdin? Sinif yoldaşlarına/ məhəllə icmasının üzvlərinə/müəllimə hansı köməyi göstərdin? Onlardan hansı köməyi aldın).

MÖVZU 2. İNSAN

№1

MÖVZU	MƏSƏLƏ	ALTMƏSƏLƏ	ALTANLAYIŞLAR		HƏDƏF ANLAYIŞI
İnsan	Orqanizm	Hiss orqanları, görmə, qoxubilmə və dadbilmə, nə eşidirik? Lamisə.	İnsan orqanizmi	İnsanın hiss orqanları (göz, qulaq, burun, dil, dəri)	Orqanizm, yaşayış mühiti

№2

MÖVZU	MƏSƏLƏ	ALTMƏSƏLƏ	ALTANLAYIŞLAR		HƏDƏF ANLAYIŞI
İnsan	Təbiətdə dövrü proseslər;	İsti olanda, soyuq olanda. Qış paltarını nədən hazırlanır? Yay paltarını nədən hazırlanır?	İlin fəsilləri; Havanın dəyişkənliyi;	İsti və soyuq; mövsüm geyimi;	Cisim Hadisə

№3

MÖVZU	MƏSƏLƏ	ALTMƏSƏLƏ	ALTANLAYIŞLAR		HƏDƏF ANLAYIŞI
İnsan	Məktəb mühitində səmtləşmə; Təmizliyə qayğı göstərmək	Hansı istiqamətdə hərəkət edirsən? İtməməyimiz üçün.	Məktəb mühitində hərəkət;	Məktəb mühitində obyektlərin yerləşməsi	Məkanda səmtləşmə Ətraf mühitin mühafizəsi

№4

MÖVZU	MƏSƏLƏ	ALTMƏSƏLƏ	ALTANLAYIŞLAR		HƏDƏF ANLAYIŞI
İnsan	Təmiz mühitin qorunub saxlanması	Təmiz və çirkləndirilmiş mühit.	Ətraf mühitin çirkləndirilməsi	Təmiz mühit	Ətraf mühitin mühafizəsi

Sınıf: I Mövzunun adı: İnsan Ehtimal saatlar: 18-20 saat Əsas resurs: Qrif verilmiş dərslik				
HƏDƏF ANLAYIŞ	MƏSƏLƏ 1 Orqanizm	MƏSƏLƏ 2 Təbiətdə dövrü proseslər	MƏSƏLƏ 3 Məktəb mühitində səmtləşmə; Təmizliyə qayğı göstərmək	MƏSƏLƏ 4 Təmiz mühitin qorunub saxlanması
Orqanizm, yaşayış mühiti	Altməsələ: Hiss orqanları, görmə, qoxubilmə və dadbilmə, nə eşidirik? Lamisə. Ümumi altanlayış: İnsan orqanizmi Özəl altanlayış: İnsanın hiss orqanları (göz, qulaq, burun, dil, dəri)			
Cisim Hadisə		Altanlayış: İsti olanda, soyuq olanda. Qış paltarı nədən hazırlanır? Yay paltarı nədən hazırlanır? Ümumi altanlayış: Təbii və süni materiallar; Özəl altanlayış: yun; yun parça, quş tükü. Ümumi altanlayış: İlin fəsilləri; havanın dəyişkənliyi; Özəl altanlayış: isti və soyuq; mövsüm geyimi.		
Məkanda səmtləşmə Ətraf mühitin mühafizəsi			Altməsələ: Hansı istiqamətdə hərəkət edirsən? İtməməyimiz üçün. Ümumi altanlayış: məktəb mühitində hərəkət; Özəl altanlayış: məktəb mühitində obyektlərin yeri Ümumi altanlayış: ətraf mühitin çirklənməsi; Özəl altanlayış: təmiz mühit;	
Orqanizm, yaşayış mühiti Ətraf mühitin mühafizəsi				Altməsələ: Təmiz və çirkli mühit. Ümumi altanlayış: ətraf mühitin çirkləndirilməsi Özəl altanlayış: təmiz mühit

KOMPLEKS TAPŞIRIQ	KOMPLEKS TAPŞIRIQ 1	KOMPLEKS TAPŞIRIQ 2	KOMPLEKS TAPŞIRIQ 3	KOMPLEKS TAPŞIRIQ 4
	Lepbuk Ehtimal saatlar: 5-6 saat	Model Ehtimal saatlar: 4-5 saat	Məktəbin planı Ehtimal saatlar: 3-4 saat	Model Ehtimal saatlar: 4-5 saat
Kompleks tapşırıqların yerinə yetirilməsi üçün resurslar	Dərsləyin paraqrafları: N27. Hiss orqanları səh. 82. N28. Görmə səh. 84. N29. Dadbilmə və qoxubilmə səh. 856. N30. Nəyi eşidirik? səh. 88. N31. Lamisə səh. 90. Teleməktəb “Hisslər” https://www.youtube.com/watch?v=v2jj_6qwG1g&t=1s	Dərsləyin paraqrafları: N32. Soyuq olanda, isti olanda. səh. 96. N34. Qış paltarını nədən hazırlanır? səh. 98. N35. Yay paltarını nədən hazırlanır? səh. 100 Teleməktəb: İlin fəsilləri https://www.youtube.com/watch?v=csTwDZHjIbU&t=1s	Dərsləyin paraqrafları: N36. Hansı istiqamətdə hərəkət edirsən? səh. 108 N37. İtməməyimiz üçün. səh. 110 N38. Mənim otağım; səh. 112 N39. Sınıf otağına necə qulluq edək? səh. 114 Teleməktəb: https://www.youtube.com/watch?v=xVwkET-sy6U	Dərsləyin paraqrafları: Şagird dərsləyi: N40. Təmiz və çirkləndirilmiş mühit. səh. 116. Teleməktəb: İnsan mühiti necə dəyişir? https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=_nkbBVfUKeg&feature=emb_logo

KOMPLEKS TAPŞIRIQ 5.

Aralıq məqsədi 1.

Aralıq məqsədinin strukturu

ƏSAS MƏSƏLƏ	MƏHSUL	TƏHLİL EDİLƏSİ HAL/NÜMUNƏ	ƏSAS SUAL	DƏRSLİK/KÖMƏKÇİ RESURLAR
Orqanizm	Lepbuk	Vəziyyət 2.1. Tomanın ad günü əhvalatı	Hiss orqanları insana nə üçün lazımdır?	Şagird dərsləri: N27. Hiss orqanları səh. 82. N28. Görmə səh. 84. N29. Qoxubilmə və dadbilmə səh. 86. N30. Nə eşidirik? səh. 88. N31. Ləmişə səh. 90. Teleməktəb “Hisslər” https://www.youtube.com/watch?v=v2jj_6qwG1g&t=1s Şagird dəftəri: səh. 123-137

HƏDƏF ANLAYIŞI İLƏ BAĞLI ƏSAS TƏSƏVVÜRLƏR	QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	KOMPLEKS TAPŞIRIQLA BAĞLI KONKRETLƏŞDİRİLMİŞ
Şagird dərk etməlidir ki:	Şagird bacarır:	İşdə/işin təqdimatında xüsusilə göstərin:
Orqanizm, yaşayış mühiti 1. Canlılar aləmi müxtəlifdir və bütün orqanizmlər onda birləşir: müxtəlif orqanizmlər qrupları var və onlar oxşar əlamətlərə görə qruplaşdırılır; 2. İstənilən orqanizm öz quruluşu ilə səciyyələnir və hər biri müəyyən funksiyaya malik olan hissələrdən ibarətdir; 3. Həyatı xüsusiyyətlər bütün orqanizmlər üçün xarakterikdir – qidalanma, nəfəs alma, böyümə və inkişaf, çoxalma, hərəkət; 4. Hər bir orqanizmin öz yaşayış mühitinə ehtiyacı var.	- İnsan orqanizminin xarici quruluşunu təsvir etməyi; insanların zahiri əlamətlərinin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini təsvir etməyi (aşağı sinif şagirdi, yuxarı sinif şagirdi, müəllim, valideyn); - Sağlamlığı qorumaq üçün elementar gigiyena qaydalarına riayət etməyin zəruriliyini müzakirə etməyi; - İnsanın hiss orqanları ilə onların funksiyaları arasında uyğunluğu müəyyən etməyi (məsələn, gözümüzü görəlik, qulaqlarımızla eşidirik).	- İnsanın hansı hiss orqanları var? (Orqanizm əs.təs.1) - Hiss orqanları insanlar üçün hansı rolu oynayır? (Orqanizm əs.təs. 2) - İnsan sağlam olmaq üçün hiss orqanlarına necə qulluq etməlidir? (Orqanizm əs.təs. 4)

Kompleks tapşırığın şərti:

Bir yaz günündə Qvantsa və Nika Botanika Bağına getdilər. Çiçəklərin xoş ətri ətrafa yayılmışdı. Bağda quşların cickiltisi eşidildi. Uşaqlar müxtəlif rəngli çiçəklərə baxırdılar. Birdən Qvantsanı gicikdən daladı. Gözməkdən yorulanda, uşaqlar kafedə limonad və popkorn aldılar. Təəssürlərini bölüşmək üçün Qvantsa və Nika lepbuk hazırlamalıdılar. Kitabın hər bir cibinə botanika bağına getdikləri zaman yadda saxladıkları hiss orqanlarını və hissələri yerləşdirməlidirlər.

İşdə/işi təqdim etdikdə, xüsusilə göstərməlisən:

- İnsanın hansı hiss orqanları var? (Orqanizm əs.təs.1)
- Hiss orqanları insanlar üçün hansı rolu oynayır? (Orqanizm əs.təs. 2)
- İnsan sağlam olmaq üçün hiss orqanlarına necə qulluq etməlidir? (Orqanizm əs.təs. 4)

Lepbuk nümunəsi:

Kompleks tapşırığın həyata keçirilmə mərhələləri (fəaliyyətlər, resurslar, suallar)

Mərhələ I – Kompleks tapşırığın şərti ilə tanışlıq

Resurslar/təhlil ediləsi vəziyyətlər:

Resurs 1. Şagird dərsliyi. səh. 82-91ə qədər;

Resurs 2. Şagird dəftəri. səh. 123-137-yə qədər;

Resurs 3. Vəziyyət 2.1;

Resurs 4. Teleməktəb “Hisslər” https://www.youtube.com/watch?v=v2jj_6qwG1g&t=1s

Kompleks tapşırığın şərtinin dərk edilməsinə yönəlmiş suallar:

Fəaliyyət 1: Vəziyyət 2.1.-in təhlili;

- Nə ad gününü harada keçirdi?
- Əyləncə mərkəzində nə baş verirdi?
- Musiqiyə qulaq asmaq, əşyanı tanımaq, şar seçmək, şirniyyatın dadına baxmaq və popkornun ətrini hiss etmək üçün sənə hansı hiss orqanları və hissələr lazım olacaq?
- Nöyərək öz hissələrini tanımağa necə kömək edə bilərik?

Fəaliyyət 2: Öncəki bilikləri aktivləşdirmək – məişət reallığı ilə əlaqə. Sual-cavab;

- Yanında, ətrafında baş verənləri hiss etməyə hansı hiss orqanları kömək edir?
- Nənən və baban oxuyarkən eynəkdən istifadə edirmi?
- Məktəbinizin bufetindəki yeməklər dadlıdır?
- Çiçəyin qoxusunu görə bilərsinizmi?
- Hansı hiss orqanı ətrinin qoxusunu anlamağa kömək edir?
- Yeməyin dadlı olub olmadığını gözünlə başa düşə bilərsinizmi?
- Sənin üçün ən dadlı yeməyin hansı olduğunu yadına sal?

Fəaliyyət 3: Şagirdlər lepbukun əsas xüsusiyyətlərini ayırırlar.

- Cəlbəli olan kitab-lepbuk hazırlamısan?
- Bunu hazırlamaq üçün hansı materiallar lazım olacaq?
- Sənə hansı məhsulu xatırladı? İndiyə qədər etdiyin işlərdən hansına bənzərdədin?

- Lepbukun ciblərinə nə yaza, çəkə, yapışdırı bilərik?
- Səncə, lepbukun necə görünə bilər?

Kompleks tapşırıq

- Öz sözlərinlə formalaşdır ki, bir neçə dərs ərzində üzərində işləməli olduğun bugünkü tapşırıq haqqında nə demək olar?
- Bənzər forma və ya məzmunlu tapşırığı başqa vaxt yerinə yetirmisənmi? Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istədinmi? Niyə?

II mərhələ – kompleks tapşırıq üzərində iş

Hədəf anlayışı – orqanizm, yaşayış mühiti;

Ümumi altanlayış – insan orqanizmi;

Özəl altanlayış – insanın hiss orqanları (göz, qulaq, burun, dil, dəri)

Alt məsələ – Hiss orqanları, görmə, qoxubilmə və dadbilmə, nə eşidirik? Ləmisə.

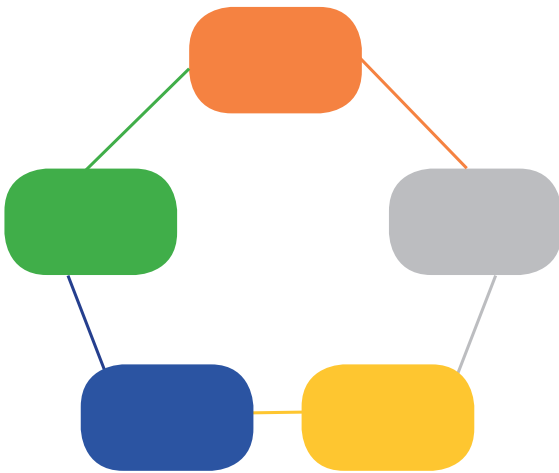
Addım 1. İnsanın hansı hiss orqanları var? (**Orqanizm əs.təs.1**)

Addım 2. Hiss orqanları insanlar üçün hansı rol oynayır? (**Orqanizm əs.təs. 2**)

Fəaliyyət 4: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 123-124; səh. 128-129; səh. 130. s. 132. (Kəs və yapışdır – hiss orqanları.

Əlaqələndir – hiss orqanlarına şəkilləri; dairəyə al – görmə, qoxubilmə və dadbilməni; dairəyə al – nə eşidirik?) **Resurs 2.**

Fəaliyyət 5: Şagird dərsliyində verilmiş (səh. 83. Resurs 1.) videonu nəzərdən keçir – Hiss orqanları ilə tanışlıq və cədvəlin doldurulması.

Fəaliyyət 6: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 134-135. Dairəyə al – ləmisə; düzgün sözləri tap – ləmisə;

Ev tapşırığı: yarat və kəşf et – cədvəli doldur – səs-küylü və səssiz əşyalar; Şagird dəftəri səh. 133. **Resurs 2.**

- İnsanda hansı hiss orqanlarının olduğunu sadala?
- Bədənin hansı hissəsi şirin, turş və duzu ayırd etməyə kömək edir?
- Güclü külək əsəndə nə eşidirsən?
- Yeməyin dadlı olub-olmadığını gözlərinlə başa düşə bilərsənmi?
- Çiçəyin qoxusunu görə bilərsənmi?
- Anan mətbəxdə tort bişirəndə, hansı hiss orqanı sənə ananın nə bişirdiyini tapmağa kömək edəcək?
- Hansı orqan sənə təhlükəsiz şəkildə evdən məktəbə yol getməkdə kömək edir?
- Harada daha çox səs-küy olur – kənddə, yoxsa şəhərdə? Nə üçün?
- Bu anda hansı səsləri eşidirsən?
- Küçə səs-küyünü təsvir et?
- Kaktusa barmağınla toxunsan, nə hiss edəcəyini düşün?
- Barmağını isti ütüyə vursan, nə olacaq?
- Cismnin yumşaq və ya möhkəm olduğunu necə bilərsən? (**Resurs 1: Şagird kitabı səh. 91**).

Fəaliyyət 7. Görmə qabiliyyətinizi yoxlamaq üçün ayləncəli test. Şagird kitabı, səh. 85.

Addım 2. İnsan sağlam olmaq üçün hiss orqanlarına necə qulluq etməlidir? (**Orqanizm əs.təs. 4**).

Fəaliyyət 8: “Bədən hissələrinin məhnisini” dinləmək və müzakirə etmək. **Resurs 1: Şagird kitabı səh. 89.**

Fəaliyyət 9: Suallara cavab ver.

- Sənə, hiss orqanlarının qayğısına qalmaq lazımdır və ya yox?
- İsti, iti və soyuq cisimlərlə hansı təhlükəsizlik qaydalarına riayət edilməlidir?
- Qatığın turş olub-olmadığını bilməyə hansı hiss orqanı kömək edəcək? Turş qatıq sənə nə kimi zərər verə bilər?
- Qulaq göplərindən istifadə edərkən təhlükəsizliyə əməl edirsənmi?
- Dırnaqlarını kəsərkən hansı təhlükəsizlik ölçülərinə əməl etməlisən? Bu işdə sənə hansı alət kömək edir?
- Parlaq işıq görmə qabiliyyəti üçün təhlükəlidirmi?
- Sənə, görmə qabiliyyətinə zərər verməmək üçün telefon və kompüterlə bağlı hansı təhlükəsizlik tədbirlərinə əməl etməliyik?
- Gur səsle musiqi dinləmək hansı hiss orqanına zərər verəcək (**Resurs 1: Şagird kitabı, səh. 89**)

Tapşırıq üzərində iş prosesinin necə getdiyini təsvir et:

- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesini necə planlaşdırırsan? Planlaşdırarkən nələri nəzərə aldın?
- İlkin plan sənə iş prosesində kömək etdimi?
- **Lepbuk** hazırlamaq üçün hansı detallara diqqət yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesi plana uyğun getdimi?
- Əvvəlcə hazırlanmış planlara dəyişikliklər etmək lazım idi?
- Tapşırığın ilkin variantını yaratmaq nəyə görə lazımdır?
- Yerinə yetirilmiş tapşırığın ilkin variantı son variantdan nə ilə fərqlənir?
- Hansı amillər ilkin nəticələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olub/ ola bilər?
- Kompleks tapşırıq olaraq hansı məhsulu yaratdınız?
- Nə üçün yaratdığın məhsulun **lepbuk** olduğunu düşünürsən?

Kompleks tapşırıq vasitəsilə hansı məsələ haqqında bilik nümayiş etdirdin?

- Kompleks tapşırığı nə üçün yerinə yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı uzunmüddətli və qısamüddətli məqsədləri qarşına qoymuşdun?
- Bu məhsul kimin üçün və nə üçün faydalı və maraqlıdır?
- Öyrənilən mövzu haqqında nə bildirdin? Hansı yeniliyi öyrəndin? Başqa nə öyrənmək istərdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı nəticəyə gəldin? Nəticələrinin etibarlılığı/ardıcılığı nə ilə sübut edilir?
- Dərs materialını daha yaxşı başa düşmək üçün hansı üsullardan istifadə etdin? Kompleks tapşırığı daha yaxşı yerinə yetirmək üçün?

Tapşırıq üzərində işləyərkən hansı maneələrlə qarşılaşdın? Sənə nə kömək etdi?

- İş prosesində kimin (müəllimin, sinif yoldaşlarının, məhəllə icmasının) qarşısında hesabat verirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində sənənin müəlliminin ümumi məqsədi nə idi?
- Sinif yoldaşlarınla ümumi məqsədlərin var idi? Kompleks tapşırıq üzərində iş sənə üçün maraqlı və xoş oldumu?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində müstəqil olaraq nə etdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı nəyi yaxşı bacardın?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı sənə kim və necə kömək etdi? Kiminlə əməkdaşlıq etdin? Sinif yoldaşlarına/ məhəllə icmasının üzvlərinə/müəllimə hansı köməyi göstərdin? Onlardan hansı köməyi aldın).

KOMPLEKS TAPŞIRIQ 6.

Aralıq məqsədi 2.

Aralıq məqsədinin strukturu

ƏSAS MƏSƏLƏ	MƏHSUL	TƏHLİL EDİLƏSİ HAL/NÜMUNƏ	ƏSAS SUAL	DƏRSLİK/KÖMƏKÇİ RESURLAR
Təbiətdə dövrü proseslər	Model	Vəziyyət 2.2. Nininin yay geyimi əhvalatı;	Nə üçün mövsümlərə uyğun olaraq, paltarı düzgün seçmək və istifadə etmək lazımdır?	Şagird dərsliyi: N32. Soyuq olanda, isti olanda. səh. 96. N33. Qış paltarını nədən hazırlanır? səh. 98. N34. Yay paltarını nədən hazırlanır? səh. 100 Teleməktəb: İlin fəsilləri https://www.youtube.com/watch?v=csTwDZHjIbU&t=1s Şagird dəftəri: səh. 141-147

HƏDƏF ANLAYIŞI İLƏ BAĞLI ƏSAS TƏSƏVVÜRLƏR	QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	KOMPLEKS TAPŞIRIQLA BAĞLI KONKRETLƏŞDİRİLMİŞ
Şagird dərk etməlidir ki:	Şagird bacarır:	İşdə/işin təqdimatında xüsusilə göstərin:
Hadisə 1. Təbiətdə baş verən hər bir dəyişikliyin, yəni hadisənin öz səbəbi, nəticəsi, müxtəlif müddəti var və əsasən dövrü xarakter daşıyır. Təbii hadisə fəlakətə çevrilə bilər; 2. Müxtəlif hadisələr nəticəsində cismin yeri, forması, rəngi, temperaturu, maddənin aqrekat vəziyyəti və s. dəyişə bilər. 3. Cismlər müəyyən qüvvələrlə bir-birinə təsir edir. Bəzi qüvvələr səthlərə toxunmağı/təmas etməyi tələb edir. Bəzi qüvvələr müəyyən bir məsafədə – cisimlə əlaqədə olmadan hərəkət edirlər. 4. Süni və təbii işıq mənbələri var. Eyni mühitdə işıq düz xətt üzrə yayılır; 5. Yırğalanan cisim səs mənbəyidir. Səsin yayılması Cisim 1. Ətrafımızda olan hər şey cisimdir; 2. Bütün cisimlər bir-birindən xassələrinə görə fərqlənən bir və ya bir neçə material/maddədən ibarətdir: (istilik, işıq, cərəyan keçirmə qabiliyyəti, aqrekat hal, rəng, qoxu, dad, suda həll olma qabiliyyəti və s.); 3. Cisimlər bir-biri ilə əlaqəli hissələrdən ibarətdir, hər biri öz funksiyasını yerinə yetirir; 4. İnsan tərəfindən yaradılmış orqanizmin təyinatı ona daxil olan materialların/maddələrin xassələri ilə müəyyən edilir.	- Təbiət hadisələrinin insan orqanizminə təsirini təhlil etməyi (məsələn, istilik, soyuq, ilin fəsillərinin dəyişikliyi); - İnsanlara lazım olan əşyaları təşkil edən maddələrin/materialların xassələrini müəyyən etməyi, xarakterizə və müqayisə etməyi.	- Uşaqlara nə üçün paltar seçmək/çəşidləmək lazım idi? (Hadisə. əs.təs. 1.2.) - Qvantsa və Nika hansı və necə bir geyimləri seçdilər? (Cisim. əs.təs. 1.4.) - Qış mövsümü paltarları hansı materialdan hazırlanır? (Cisim. əs.təs. 1.2.)

Kompleks tapşırığın şərti:

Nika və Qvantsa qış tətilində Bakurianiyə getməyə hazırlaşırlar. Uşaqların qış və yay paltarları şafada bir yerdədir. Anaları xahiş etdi ki, lazım olan paltarları çamdana qoysunlar. Qvantsa və Nikaya mövsümə uyğun paltarları çamdana düzgün yığıdırmağa kömək edin.

Model vasitəsilə çamdanı kəs və uyğun paltarları ona yapışdır.

- Uşaqlara nə üçün paltar seçmək/çəşidləmək lazım idi? (**Hadisə. əs.təs. 1.2.**)
- Qvantsa və Nika hansı və hansı geyimləri seçdilər? (**Cisim. əs.təs. 1.4.**)
- Qış mövsümü paltarları hansı materialdan hazırlanır? (**Cisim. əs.təs. 1.2.**)

Kompleks tapşırığın həyata keçirilmə mərhələləri (fəaliyyətlər, resurslar, suallar)

Mərhələ I – Kompleks tapşırığın şərti ilə tanışlıq

Resurslar/təhlil ediləsi vəziyyətlər:

Resurs 1. Şagird dərslisi. səh. 96-100-ə qədər;

Resurs 2. Şagird dəftəri. səh. 141-147-ə qədər;

Resurs 3. Vəziyyət 2.2;

Resurs 4. Teleməktəb: İlin fəsilləri <https://www.youtube.com/watch?v=csTwDZHjIbU&t=1s>

Kompleks tapşırığın şərtinin dərk edilməsinə yönəlmiş suallar:

Fəaliyyət 1: Vəziyyət 2.2.-nin təhlili;

- Nini həyatə düşəndə, ilin hansı fəsli idi?
- Nini həyatə düşməzdən əvvəl nə geyinmişdi?
- Həyatdəki uşaqları nə təəccübləndirdi?
- Nini düzgünmə etmişdi? Nə üçün belə düşünürsən?
- Adi qaydada, Nini nə geyinməli idi və nə üçün?
- Yay fəsli necə keçir?
- Səncə, Nini nə geyinməli idi və niyə?
- Yayda necə geyinirsən? Qış paltarları ilə müqayisə et. Nə fərqi görürsən?
- Niniyə necə kömək edə bilərik?

Fəaliyyət 2: Öncəki bilikləri aktivləşdirmək – məişət reallığı ilə əlaqə. Sual və cavab;

- Uşaqlar ilin müxtəlif fəsillərində necə geyinirlər?
- Müxtəlif fəsillərdə necə geyinirsən?
- Nə geyinəcəyini özün seçirsən? Düzgün qərar verməyə nə kömək edir?
- Nə üçün qışda və yayda fərqli geyinirlər?

Fəaliyyət 3: Şagirdlər aplikasiya-modelin əsas xüsusiyyətlərini ayırırlar.

- Kompleks tapşırıq üçün hansı məhsulu yaratmalısən?
- Çamadan görmüsənmi?
- Hansı əşyaları saxlamaq üçün çamadanından istifadə olunur?
- Çamadanı təsvir et, o necədir?
- Kompleks tapşırığın son məhsulunu yaratmaq üçün hansı resurslar lazım olacaq?
- Nə mane ola bilər və kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən nəyi nəzərə almalıyam?
- Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istəyirsənmi? Nə üçün?
- Məhsulumla başqalarının diqqətini necə çəkmə bilərəm?

Kompleks tapşırıq

- Öz sözlərinlə formalaşdır ki, bir neçə dərs ərzində üzərində işləməli olduğun bugünkü tapşırıq haqqında nə demək olar?
- Bənzər forma və ya məzmunlu tapşırığı başqa vaxt yerinə yetirmisənmi? Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istərdinmi? Niyə?

II mərhələ – kompleks tapşırıq üzərində iş

Hədəf anlayışı – Hadisə;

Ümumi altanlayış – İlin fəsilləri; havanın dəyişkənliyi;

Özəl altanlayış – İsti və soyuq; mövsüm geyimi;

Hədəf anlayışı – Cisim;

Ümumi altanlayış – Təbii və süni materiallar;

Özəl altanlayış – yun; yun parça, quş tükü.

Alt məsələ – soyuq olanda, isti olanda. Qış paltarları nədən hazırlanır? Yay paltarları nədən hazırlanır?

Addım 1. Uşaqlara nə üçün paltar seçmək/çəşidləmək lazım idi? (**Hadisə. əs.təs. 1.2.**)

Addım 2. Qvantsa və Nika hansı və hansı geyimləri seçdilər; (**Cisim. əs.təs. 1.4.**)

Fəaliyyət 4: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 141. (əlaqələndir – mövsümi geyimi ilin fəsillərinə) **Resurs 2.**

Fəaliyyət 5: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 142. (dairəyə al – yayda, qışda əlavə paltar hansıdır) **Resurs 1**

- Şkafdakı paltarların fəsillərə görə dəyişirmi?
- İndi ilin hansı fəslidir?
- Nə geyinirsən?
- İlin müxtəlif fəsillərində necə geyindiğini yadına sal?
- Paltarın necədir? Nika və Qvantsanın geyimlərinə bənzəyirmi? Hansı xüsusiyyətləri ilə?
- Geyimin necədir: isti, qalın, zərif və ya nazik, yumşaq?
- Nə üçün fərqli geyinmisən?

Fəaliyyət 6: Animasiya videosunun müzakirəsi – Hansı paltar geyinməlisən və niyə? Şagird dərsliyi səh. 95. **Resurs 1.**

Addım 3. Qış mövsümü paltarları hansı materialdan hazırlanır? (**Cisim. əs.təs. 1.2.**)

Fəaliyyət 7: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 143 (Qeyd et – qış paltarları nədən hazırlanır?) **Resurs 2.**

Fəaliyyət 8: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 145. (Öz əlinlə hazırla – yay və qış paltarlarının eskizlərini yaratmaq) **Resurs 2.**

Şagird dərsliyi səh. 99 – Video müzakirə – Öz əllərinlə qış papağı və əlcəklər hazırla. **Resurs 1.**

- Qışda hansı paltarları daha çox istifadə etdiyini yadına sal? Nə üçün?
- Qış paltarları nazik ola bilərmi? Nə üçün?
- Qış paltarının nədən hazırlandığını yadına sal?
- Səncə, qış paltarlarını toxumaq üçün niyə yun sapdan istifadə olunur?
- Çamadanı yığmaq üçün seçdiyən paltarları təsvir et.

Tapşırıq üzərində iş prosesinin necə getdiyini təsvir et:

- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesini necə planlaşdırırsan? Planlaşdırarkən nələri nəzərə aldın?
- İlk plan sənə iş prosesində kömək etdimi?
- **Çamadan modeli** hazırlamaq üçün hansı detallara diqqət yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesi plana uyğun getdimi?
- Əvvəlcə hazırlanmış planlara dəyişikliklər etmək lazım idimi?
- Tapşırığın ilkin variantını yaratmaq nəyə görə lazımdır?
- Yerinə yetirilmiş tapşırığın ilkin variantı son variantdan nə ilə fərqlənir?
- Hansı amillər ilkin nəticələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olub/ ola bilər?
- Kompleks tapşırıq olaraq hansı məhsulu yaratdın?
- Nə üçün yaratdığın məhsulun **çamadan modelinin** olduğunu düşünürsən?

Kompleks tapşırıq vasitəsilə hansı məsələ haqqında bilik nümayiş etdirdin?

- Kompleks tapşırığı nə üçün yerinə yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı uzunmüddətli və qısamüddətli məqsədləri qarşına qoymuşdun?
- Bu məhsul kimin üçün və nə üçün faydalı və maraqlıdır?
- Öyrənilən mövzu haqqında nə bilirdin? Hansı yeniliyi öyrəndin? Başqa nə öyrənmək istərdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı nəticəyə gəldin? Nəticələrinin etibarlılığı/ardıcılığı nə ilə sübut edilir?
- Dərs materialını daha yaxşı başa düşmək üçün hansı üsullardan istifadə etdin? Kompleks tapşırığı daha yaxşı yerinə yetirmək üçün?

Tapşırıq üzərində işləyərkən hansı maneələrlə qarşılaşdın? Sənə nə kömək etdi?

- İş prosesində kimin (müəllimin, sinif yoldaşlarının, məhəllə icmasının) qarşısında hesabat verirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində səninlə müəlliminin ümumi məqsədi nə idi?
- Sinif yoldaşlarınla ümumi məqsədlərin var idimi? Kompleks tapşırıq üzərində iş sənin üçün maraqlı və xoş oldumu?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində müstəqil olaraq nə etdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı nəyi yaxşı bacardın?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı sənə kim və necə kömək etdi? Kiminlə əməkdaşlıq etdin? Sinif yoldaşlarına/məhəllə icmasının üzvlərinə/müəllimə hansı köməyi göstərdin? Onlardan hansı köməyi aldın).

KOMPLEKS TAPŞIRIQ 7.

Aralıq məqsədi 3.

Aralıq məqsədinin strukturu

ƏSAS MƏSƏLƏ	MƏHSUL	TƏHLİL EDİLƏSİ HAL/NÜMUNƏ	ƏSAS SUAL	DƏRSLİK/KÖMƏKÇİ RESURLAR
Məktəb mühitində istiqamətlənmə; Təmizliyin qayğısına qalmaq	Məktəbin planı	Vəziyyət 2.3. Məktəb yolunu tapan Tomanın əhvalatı;	Məktəb binasında yolu necə tapa bilərəm? Nə üçün sinif otağının təmizliyinin qayğısına qalmalıyıq?	Şagird dərsləri: N36. Hansı istiqamətdə hərəkət edirsən? səh. 108 N37. İtməmək üçün. səh. 110 N38. Mənim otağım; səh. 112 N39. Sinif otağına necə qulluq edək? səh. 114 Teleməktəb: https://www.youtube.com/watch?v=xVwkET-sy6U Şagird dəftəri: səh. 152-163

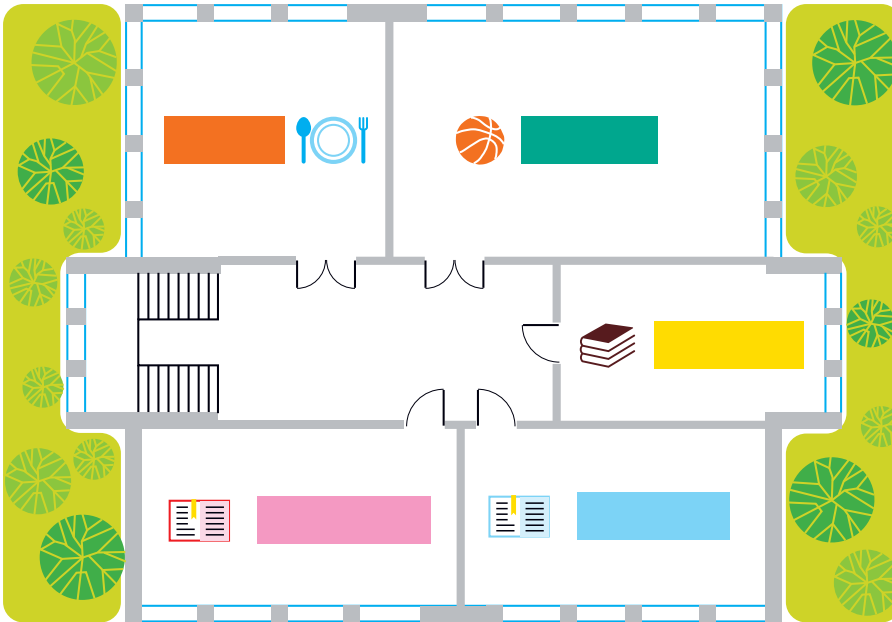
HƏDƏF ANLAYIŞI İLƏ BAĞLI ƏSAS TƏSƏVVÜRLƏR	QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	KOMPLEKS TAPŞIRIQLA BAĞLI KONKRETLƏŞDİRİLMİŞ
Şagird dərk etməlidir ki:	Şagird bacarır:	İşdə/işin təqdimatında xüsusilə göstərin:
Məkanda səmtləşmə - Coğrafi obyekt (dağ, meşə, dərə, düzənlik, çay, göl, dəniz, okean) yerin təbii törəməsidir; məkanda düzgün və məqsədyönlü hərəkət üçün coğrafi obyektin yerini müəyyən etmək lazımdır; - Qlobus, xəritə, yerin planı vasitəsilə müxtəlif obyektlər/coğrafi obyekt arasında əlaqəni müəyyən edə bilərik. Ətraf mühitin mühafizəsi - İnsanlara və digər orqanizmlərə həyat və sağlamlıq üçün təmiz və təhlükəsiz mühit lazımdır; dəyişmiş, ziyan yetirilmiş mühit onda yaşayan orqanizmlər üçün əlverişsiz olur, bu da onların sayının azalması və ya nəslinin kəsilməsi ilə nəticələnir; - İnsan öz fəaliyyəti ilə istər-istəməz ətraf mühitə təsir edir (meşələrin qırılması, nəzarətsiz ov, faydalı qazıntıların həddindən artıq istifadəsi, çirkəndirilmə) və ona ziyan vurur. Bəzən təbii fəlakətlər (yanğınlar, zəlzələlər, vulkanlar, daşqınlar) ətraf mühitə ziyan yetirir. - İnsan ətraf mühitə və onun biomüxtəlifliyinə qayğı göstərməyə, ondan rəşional istifadə etməyə və eyni zamanda bütün təbii sərvətləri mümkün qədər qorumağa borcludur.	İnsanın məkanda səmtləşməyini təsvir edən terminləri sadalamağı.	- Çəkdiyin məktəb planında neçə otaq var. (məkanda səmtləşmə əs.təs. 2) - Hansı otaqlar sənin dərş otağının sağında və solunda yerləşir. (məkanda səmtləşmə əs.təs. 2) - Sinif otağının təmizliyinə necə və nə üçün diqqət yetirməliyik. (Ətraf mühitin mühafizəsi əs.təs.1.2)

Kompleks tapşırığın şərti:

Sinifinizə yeni şagird gəlib. O, hələ məktəbi tanımır və heç dostları da yoxdur. Səndən ona bələdçilik etməyini və məktəblə tanış etməyini xahiş etdi.

Yeni sinif yoldaşını məktəblə tanış et. **Məktəbin** birinci mərtəbəsinin **planını** yarat.

Tualetin, yeməxananın, həkim otağının, kitabxananın və idman zalının planda harada yerləşdiyini oxlarla göstər. Hər otaq üçün müvafiq simvolları çək. Məsələn: kitabxana üçün kitab, yeməxana üçün bıçaq və çəngəl, həkim otağı üçün qırmızı xaç; idman zalı üçün top.

İşində/işi təqdim etdikdə, xüsusilə göstərməlisən:

- Çəkdiyin məktəb planında neçə otaq var. (**məkanda səmtləşmə əs.təs. 2**)
- Hansı otaqlar sənin dərs otağının sağında və solunda yerləşir. (**məkanda səmtləşmə əs.təs. 2**)
- Sinif otağının təmizliyinə necə və nə üçün diqqət yetirməliyik. (**Ətraf mühitin mühafizəsi əs.təs.1.2**)

Kompleks tapşırığın həyata keçirilmə mərhələləri (fəaliyyətlər, resurslar, suallar)

Mərhələ I – Kompleks tapşırığın şərti ilə tanışlıq

Resurslar/təhlil ediləsi vəziyyətlər:

Resurs 1. Şagird dərsliyi. səh. 108-114;

Resurs 2. Şagird dəftəri. səh. 152-163;

Resurs 3. Vəziyyət 2.3;

Resurs 4. Teleməktəb: <https://www.youtube.com/watch?v=xVwkET-sy6U>

Kompleks tapşırığın şərtinin dərk edilməsinə yönəlmiş suallar:

Fəaliyyət 1: Vəziyyət 2.3-ün təhlili;

- Toma hansı problemlə üzləşdi?
- Nə üçün Tomanın məktəbdə problemləri yarandı?
- Toma məktəbdə hansı otaqları tapa bilmədi?
- Toma sinif otağına necə getməlidir?
- Tomanın yerində necə hərəkət edərdin və nə üçün?
- Tomaya məktəbə yol tapmağa kömək edin.

Fəaliyyət 2: öncəki bilikləri aktivləşdirmək – məişət reallığı ilə əlaqə. Sual-cavab;

- “Yolunu itirib” ifadəsi nə deməkdir?
- Sən də belə bir vəziyyətdə olmusanmı?
- Problemi necə həll etdin?
- Məktəbdə sinif otağını necə tapırsan? Kitabxananı? Bufeti?

Fəaliyyət 3: Şagirdlər plan-çertyojun əsas xüsusiyyətlərini ayırırlar.

- Hər hansı obyektin və ya binanın planını görmüsənmi?
- Səncə, planı nə üçün qururlar?
- Plana nə daxil edilə bilər?
- Məktəb planı necə ola bilər?
- İndiyə qədər plan qurmusanmı?
- Məktəbin planını qurmaq üçün hansı resurslar lazım olacaq?

Kompleks tapşırıq

- Öz sözlərinlə formalaşdır ki, bir neçə dərs ərzində üzərində işləməli olduğun bugünkü tapşırıq haqqında nə demək olar?
- Bənzər forma və ya məzmunlu tapşırığı başqa vaxt yerinə yetirmisənmi? Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istədinmi? Niyə?

Mərhələ II – kompleks tapşırıq üzərində iş**Hədəf anlayışı** – məkanda səmtləşmə;**Ümumi altanlayış** – məktəb mühitində hərəkət;**Özəl altanlayış** – məktəb mühitində obyektlərin yeri;**Hədəf anlayışı** – ətraf mühitin mühafizəsi;**Ümumi altanlayış** – ətraf mühitin çirkləndirilməsi;**Özəl altanlayış** – təmiz mühit;**Alt məsələ** – Hansı istiqamətdə hərəkət edirsən? İtməməyimiz üçün. Mənim otağım; Sınıf otağına necə qulluq edək?**Addım 1.** Çəkdiyin məktəb planında neçə otaq var. (**məkanda səmtləşmə əs.təs. 2**)**Addım 2.** Hansı otaqlar sənin dərs otağının sağında və solunda yerləşir. (**məkanda səmtləşmə əs.təs. 2**)**Fəaliyyət 4:** Şagird dəftərində praktiki iş. Səh. 152-153 (sağ-sol istiqamətləri rənglə) **Resurs 2.****Fəaliyyət 5:** Müşahidə cədvəlinin doldurulması – məktəbin birinci mərtəbəsinin öyrənilməsi;

Məktəb neçə mərtəbəlidir?	
Birinci mərtəbədə neçə otaq var?	
Birinci mərtəbədə hansı otaqlardır?	
Sənin sınıf otağının sağında və solunda hansı otaqlardır?	

Fəaliyyət 6: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 156-157-158 (Əlaqələndir – istiqamət işarələrini – “İtməməyimiz üçün”;dairəyə al- sınıf otağım necədir; rənglə – məktəbini; ilbizə yolunu tapmağa kömək et) **Resurs 2****Ev tapşırığı:** Öz əlinlə düzəlt – sağ və sol əllərinin izini. Şagird dəftəri səh. 154.

- Məktəbin neçə mərtəbədə ibarətdir?
- Sınıf otağınız hansı mərtəbədədir?
- Həkim otağı sənin sınıf otağının yuxarısında, yoxsa aşağıda yerləşir? Sağda yoxsa solda?
- Tualetə getmək üçün hansı istiqamətdə getməlisən?
- Bufetə getmək üçün hansı istiqamətdə getməlisən?
- Sınıf otağında kitab şkafı/taxta/stol/saat/pəncərələr/qapılar sənin hansı istiqamətindədir?
- Dostuna sınıf otağının yerini izah etmək istədiyin zaman hansı sözlərdən, terminlərdən istifadə edərdin?
- Məktəbinizin birinci mərtəbəsində neçə otaq var? **Resurs 1: Şagird kitabı səh. 108-111.**

Addım 3. Sınıf otağının təmizliyinə necə və niyə diqqət yetirməliyik. (Ətraf mühitin mühafizəsi əs.təs.1.2)**Fəaliyyət 5:** Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 162 (səliqəli və çirkli sınıf otağını müvafiq təsvirlərlə əlaqələndir) **Resurs 2.****Fəaliyyət 6:** Cədvəlın doldurulması – Şagird dəftəri səh. 163.

Şagirdlər sınıf otağının təmizliyinin qayğısına qalırlar	Şagirdlər sınıf otağının təmizliyinin qayğısına qalmırlar

- Təmiz mühiti harada görmüsən? Çirklənmiş mühiti?
- Sınıf otağınızın təmizliyini necə qiymətləndirərdin?
- Sınıf otağına necə qulluq etməliyik?
- Nə üçün sınıf otağını təmiz saxlamaq vacib və lazımlıdır?
- Sınıf otağında təmizliyə riayət etməsək, nə baş verər?

- Sən və sinif yoldaşların sinfi necə təmiz saxlayırsınız?
- Yerdə kağızlar olanda, nə edirsiniz?
- Sinif yoldaşlarının hamısı sinif otağının təmizliyinin qayğısına qalırmı?
- Sinif otağını təmizlədikdən sonra yığılan tullantıları hara qoyursan?
- Nə üçün sinif otağını zibilləmək olmaz?
- Nə üçün plastilini, yapışqanı yerə atmaq olmaz?

Tapşırıq üzərində iş prosesinin necə getdiyini təsvir et:

- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesini necə planlaşdırırsan? Planlaşdırarkən nələri nəzərə aldın?
- İlk plan sənə iş prosesində kömək etdimi?
- **Məktəbin planını** hazırlamaq üçün hansı detallara diqqət yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesi plana uyğun getdimi?
- Əvvəlcə hazırlanmış planlara dəyişikliklər etmək lazım idi mi?
- Tapşırığın ilkin variantını yaratmaq nəyə görə lazımdır?
- Yerinə yetirilmiş tapşırığın ilkin variantı son variantdan nə ilə fərqlənir?
- Hansı amillər ilkin nəticələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olub/ ola bilər?
- Kompleks tapşırıq olaraq hansı məhsulu yaratdınız?
- Nə üçün yaratdığın məhsulun **məktəbin planı** olduğunu düşünürsən?

Kompleks tapşırıq vasitəsilə hansı məsələ haqqında bilik nümayiş etdirdin?

- Kompleks tapşırığı nə üçün yerinə yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı uzunmüddətli və qısamüddətli məqsədləri qarşına qoymuşdun?
- Bu məhsul kimin üçün və nə üçün faydalı və maraqlıdır?
- Öyrənilən mövzu haqqında nə bildirdin? Hansı yeniliyi öyrəndin? Başqa nə öyrənmək istərdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı nəticəyə gəldin? Nəticələrinin etibarlılığı/ardıcılığı nə ilə sübut edilir?
- Dərs materialını daha yaxşı başa düşmək üçün hansı üsullardan istifadə etdin?/ Kompleks tapşırığı daha yaxşı yerinə yetirmək üçün?

Tapşırıq üzərində işləyərkən hansı maneələrlə qarşılaşdın? Sənə nə kömək etdi?

- İş prosesində kimin (müəllimin, sinif yoldaşlarının, məhəllə icmasının) qarşısında hesabat verirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində sənənin müəlliminin ümumi məqsədi nə idi?
- Sinif yoldaşlarınla ümumi məqsədlərin var idi mi? Kompleks tapşırıq üzərində iş sənənin üçün maraqlı və xoş oldumu?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində müstəqil olaraq nə etdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı nəyi yaxşı bacardın?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı sənə kim və necə kömək etdi? Kiminlə əməkdaşlıq etdin? Sinif yoldaşlarına/ məhəllə icmasının üzvlərinə/müəllimə hansı köməyi göstərdin? Onlardan hansı köməyi aldın).

KOMPLEKS TAPŞIRIQ 8.

Aralıq məqsədi 4.

Aralıq məqsədinin strukturu

ƏSAS MƏSƏLƏ	MƏHSUL	TƏHLİL EDİLƏSİ HAL/NÜMUNƏ	ƏSAS SUAL	DƏRSLİK/KÖMƏKÇİ RESURSLAR
Təmiz mühitin qorunub saxlanması;	Model	Vəziyyət 2.4. Rəngli urnaların əhvalatı;	Evdə və məktəbdə təmizliyə necə və nə üçün riayət etmək lazımdır?	Şagird dərsliyi: N40. Təmiz və çirkli mühit. səh. 118. Teleməktəb: İnsan mühiti necə dəyişdirir? https://www.youtube.com/watch?v=R-2TkzKHLFE&t=1s Şagird dəftəri. səh. 165-168

HƏDƏF ANLAYIŞI İLƏ BAĞLI ƏSAS TƏSƏVVÜRLƏR	QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	KOMPLEKS TAPŞIRIQLA BAĞLI KONKRETLƏŞDİRİLMİŞ
Şagird dərk etməlidir ki:	Şagird bacarır:	İşdə/işin təqdimatında xüsusilə göstərin:
Ətraf mühitin mühafizəsi 1. İnsanlara və digər orqanizmlərə həyat və sağlamlıq üçün təmiz və təhlükəsiz mühit lazımdır; dəyişmiş, ziyan yetirilmiş mühit onda yaşayan orqanizmlər üçün əlverişsiz olur, bu da onların sayının azalması və ya nəslinin kəsilməsi ilə nəticələnir; 2. İnsan öz fəaliyyəti ilə istər-istəməz ətraf mühitə təsir edir (məşələrin qırılması, nəzarətsiz ov, faydalı qazıntıların həddindən artıq istifadəsi, çirkləndirilmə) və ona ziyan vurur. Bəzən təbii fəlakətlər (yanğınlar, zəlzələlər, vulkanlar, daşqınlar) ətraf mühitə ziyan yetirir. 3. İnsan ətraf mühitə və onun biomüxtəlifliyinə qayğı göstərməyə, ondan rəşional istifadə etməyə və eyni zamanda bütün təbii sərvətləri mümkün qədər qorumağa borcludur.	• Yerli ətraf mühitin (ev, məktəb ərazisi) təmizliyinin qorunmasının zəruriliyini müzakirə etmək; • Təmiz yaşayış mühitinin orqanizmlər üçün əhəmiyyətinin müzakirəsi.	• Tullantıların insanlara və ətraf mühitə nə kimi zərərləri var; (Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs. 2) • Təmizliyi qorumaq üçün hansı tədbirlər görülməlidir; (Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs. 3) • Nə üçün müxtəlif rəngdə zibil qutularını qoymaq lazımdır? (Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs.1) • Ətraf mühiti qorumaq üçün sən nə edə bilərsən? (Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs.3)

Kompleks tapşırığın şərti:

Sən və sinif yoldaşların məktəb ərazisini təmiz saxlamağa qərar verdiniz. Bunun üçün müxtəlif növ tullantıların yığılması üçün rəngli urnalar qoymalısınız. Dörd böyük ölçüdə karton qutu götürün (məs., ayaqqabı qutularını). Hər bir qutunu yaşıl, sarı, göy və qırmızı rəngli kağızlarla örtün (və ya rəngləyin). Onları rəngli urnalara çevirin. Yalnız plastik əşyalar üçün nəzərdə tutulan urnaya müvafiq şəkli yapışdırın. Digərləri üçün uyğun simvollar/loqolar düşünün.

İşində/işin təqdimatında, xüsusilə göstərməlisən:

- Tullantıların insanlara və ətraf mühitə nə kimi zərəri var; (**Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs. 2**)
- Təmizliyi qorumaq üçün hansı tədbirlər görülməlidir; (**Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs. 3**)
- Nə üçün müxtəlif rəngdə zibil qutularını qoymaq lazımdır? (**Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs.1**)
- Ətraf mühiti qorumaq üçün sən nə edə bilərsən? (**Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs.3**)

Kompleks tapşırığın həyata keçirilmə mərhələləri (fəaliyyətlər, resurslar, suallar)

Mərhələ I – Kompleks tapşırığın şərti ilə tanışlıq

Resurslar/təhlil ediləsi vəziyyətlər:

Resurs 1. Şagird dərsliyi. səh. 118-119;

Resurs 2. Şagird dəftəri. səh. 165-168-ə qədər;

Resurs 3. Vəziyyət 2.4;

Resurs 4. Teleməktəb: İnsan ətraf mühiti necə dəyişir? <https://www.youtube.com/watch?v=R-2TkzKHLFE&t=1s>

Kompleks tapşırığın şərtinin dərk edilməsinə yönəlmiş suallar:

Fəaliyyət 1: Vəziyyət 2.4-ün təhlili;

- Məktəbin yanındakı evin həyatında nə qoyulub?
- Zibil urnalarının nə kimi təyinatı var?
- Rəngli urnalar nəyi bildirir?
- Urnalar olmasaydı, nə olardı?
- Uşaqları nə təəccübləndirdi?
- Uşaqlara müxtəlif rəngli urnaların nə üçün olduğunu müəyyən etməyə necə kömək edə bilərik?

Fəaliyyət 2: öncəki bilikləri aktivləşdirmək – məişət reallığı ilə əlaqə. Sual-cavab;

- Urnalar görmüsənmi?
- Rəngli urnalar görmüsənmi?
- Urnalardan istifadə etmişənmi və hansı təyinatla?
- Həyatınızdakı mühitin çirkləli olub-olmadığını yadına sal?
- Ətrafındakı mühiti nə çirkləndirir?
- Təmiz ətraf mühitin necə olduğunu təsvir et?
- Çirklənmiş ətraf mühitin necə olduğunu yadına sal? Sən nə üçün belə fikirləşirsən?
- Çirklənmiş ətraf mühit nə üçün insanlar, bitkilər və heyvanlar üçün təhlükə yaradır?

Fəaliyyət 3: Şagirdlər rəsm albomunun əsas xüsusiyyətlərini ayırd edirlər.

- Kompleks tapşırıq üçün hansı məhsul yaratmalısən?
- Rəngli urnaları görmüsənmi?
- Urnaya bənzər modellər hazırlamısanmı?
- Rəngarəng urnalar hazırlamaq üçün hansı resurslar lazım olacaq?
- Sənə nə mane ola bilər və kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən nələrə diqqət etməlisən?
- Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istəyirsənmi? Nə üçün?
- Məhsuluma başqalarının diqqətini necə çəkə bilərəm?

Kompleks tapşırıq

- Öz sözlərlə formalaşdır ki, bir neçə dərs ərzində üzərində işləməli olduğun bugünkü tapşırıq haqqında nə demək olar?
- Bənzər forma və ya məzmunlu tapşırığı başqa vaxt yerinə yetirmisənmi? Kompleks tapşırığın məhsulunu dəyişdirmək istədinmi? Niyə?

II mərhələ – kompleks tapşırıq üzərində iş

Hədəf anlayışı – ətraf mühitin mühafizəsi;

Ümumi altanlayış: ətraf mühitin çirkləndirilməsi;

Özəl altanlayış: təmiz mühit;

Alt məsələ: təmiz və çirkləndirilmiş mühit;

Addım 1. Tullantıların insanlara və ətraf mühitə nə kimi zərəri var; (**Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs. 2**)

Addım 2. Təmizliyi qorumaq üçün hansı tədbirlər görülməlidir; (**Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs. 3**)

Fəaliyyət 4: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 165. (tullantıları müvafiq qutulara birləşdirin) **Resurs 2.**

- Məktəbinizin həyətinə nəzər salın və məktəb şagirdlərinin onu təmiz saxlayıb-saxlamadığını öyrənin.
- Sinifinizi təmiz saxlamaq üçün nə edirsiniz?
- Niyə şəxsi təmizliyə diqqət yetirmək lazımdır?
- Evinizin təmizlənməsində iştirak edirsinizmi?
- Səncə, evdə və ətraf mühitdə təmizliyin qorunması zəruri və vacibdirmi?

Addım 3. Nə üçün müxtəlif rəngli zibil urnalarını qoymaq lazımdır? (**ə.s.təs.1**)

Ətraf mühiti qorumaq üçün sən nə edə bilərsən? (**ə.s.təs.3**)

Fəaliyyət 5: Ev tapşırığı – Müşahidə et: Şəkil əsasında bu uşaqların fəaliyyəti haqqında qısa hekayə yaz. Şagird dəftəri səh. 167. **Resurs 2.**

Addım 3. Nə üçün müxtəlif rəngdə zibil qutularını qoymaq lazımdır? (**Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs.1**)

Addım 4. Ətraf mühiti qorumaq üçün sən nə edə bilərsən? (**Ətraf mühitin mühafizəsi, əs.təs.3**)

Fəaliyyət 6: Praktiki iş – qruplarda iş “Tullantisız gün”. Qruplarda şagirdlər “tullantisız günü” necə təsəvvür etdiklərinə dair strategiya hazırlayacaqlar. İş bitirdikdən sonra qruplar öz layihə təkliflərini təqdim edir və bir-biri ilə bölüşürlər.

Fəaliyyət 7. Praktiki iş, şagirdlər rəngli vərəqlərdə həmyaşıdları və böyüklər üçün “məsləhətlər daxılı” yaradırlar. Şagirdlər hər hansı ailə üzvünə, dostlarına, tanışlarına, sinif yoldaşlarına verəcəkləri “məsləhətlər daxılı” hazırlayırlar.

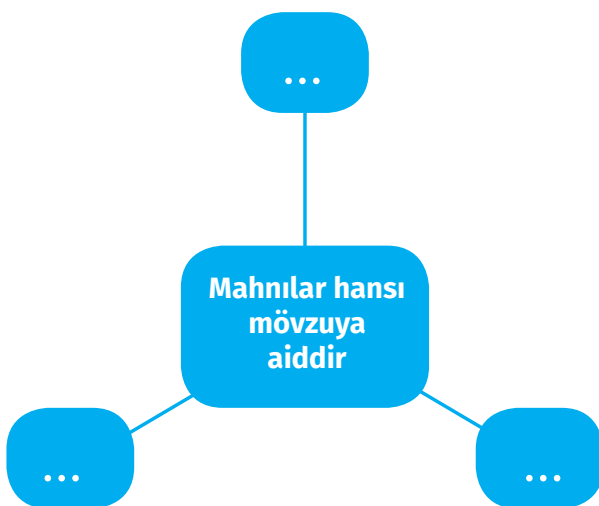
Fəaliyyət 8. Video animasiyaların müzakirəsi. Bizim bir evimiz var; Tullantıları aradan qaldıracağıq; eko klublar; Yer kürəsi yorulub;

<https://www.youtube.com/watch?v=KD91-SlaLWc>

<https://www.youtube.com/watch?v=kGc5IIWRW38>

<https://www.youtube.com/watch?v=3H0aGruo0pU>

<https://www.youtube.com/watch?v=VcW1loQoYik>

Fəaliyyət 10: Şagird dəftərində praktiki iş. səh. 166. (dairəyə al – özün yerinə yetirəcəyin fəaliyyətin şəklini yaşıl rənglə qeyd et) **Resurs 2**

Fəaliyyət 11. Müəllim sinifə “Yerə necə kömək etmək olar?” hekayəsini oxuyur və onlardan qruplarla işləməyi və mətnə uyğun cədvəli doldurmağı xahiş edir. Sxemi tamamladıqdan sonra qruplar işlərini təqdim edirlər. Lazım gələrsə, müəllim kiçik müzakirə aparır.

Yer kürəsinə necə kömək edə bilərik?

Elene və Mate Maşoya otağını təmizləməyə kömək edirlər. Maşo işlənmiş kağız yığını zibil qutusuna atır.

Mate: – Maşo, bu kağızları niyə atırsan?

Maşo: – Köhnə dəftərlər, kağızlardır. Artıq mənə lazım deyil, faydasızdır. Keçən həftə qardaşım da köhnə kağızlarını atdı, atam isə vaxtı keçmiş iş sənədlərini yandırdı.

Elene: – Düz eləmirsən, Maşo! Kağızın yalnız bir tərəfinə yazmısan, digər tərəfi təmizdir və qeydlər üçün istifadə edə bilərsən.

Maşo: Çoxlu yeni vərəqlərim və dəftərim olduğu halda, bunu niyə etməliyəm?! Üstəlik, o qədər də baha deyil ki, valideynlərim ala bilməsin.

Mate: – Maşo, burada pul əsas deyil. Bilirsənmi, hər il dəftər, kitab və kağız hazırlamaq üçün neçə ağac kəsilir? Yer in ehtiyatları tədricən tükənir, meşə sahələri isə azalır. Bəşəriyyət planetimizə çoxlu ziyan vurub, ona görə də hər birimiz onu xilas etmək üçün öz üzərimizə düşəni etməliyik.

Maşo: – Vay! Həqiqətən də Yer kürəsinin belə çətin vəziyyətdə olduğunu düşünmürdüm. Nə etməliyik? Biz nə edə bilərik?

Elene: – Gündəlik həyatda tullantıları azaltmalıyıq. Məsələn, valideynlərim keçən il aldıkları çanta ilə alış-verişə gedirlər və birdəfəlik paketlərdən istifadə etmirlər. Biz də Yer kürəsinə kömək etmək və təmiz mühitdə yaşamaq üçün öz üzərimizə düşəni etməliyik. Qısa məsafələri piyada getsək və ya velosiped sürsək, havanın çirklənməsini azalda bilərik. Eyni zamanda idman edib sağlam olacağıq. Uzun məsafələrə getməli olduğumuz zaman isə ailə avtomobilindən deyil, ictimai nəqliyyatdan istifadə etməliyik.

Maşo: – Mənim də bir fikrim var – tullantıları rəngli urnalara yerləşdirə bilərik;

Mate: – Çox yaxşı ideyalarımız var, amma əvvəlcə Maşonun zibil qutusundan Maşonun atdığı kağızları çıxaraq.

- Çirklənmiş ətraf mühiti harada görmüsən?
- Heç onu təmizləmək istəmişsənmi?
- Təbiətə kömək etmişsənmi? Necə? Nə üçün?
- İnsan təbiətə zərər verirmi? Necə? Praktiki nümunələr göstər.
- Sənə, ətraf mühitin mühafizəsi nə deməkdir?
- Tullantıları hara atırıq?
- Hər gün ən çox hansı tullantı yaranır?
- Ən az miqdarda hansı tullantı yaranır?
- Tullantıları azaltmaq üçün hansı tullantıların yaranmasının qarşısını ala bilərsən?
- Tullantıları azaltmaq üçün hansı əşyaları təmir etmək, bərpa etmək və ya hədiyyə etmək olar?
- Məktəbinizdə kifayət qədər tullantı urnaları varmı?
- Çirklənmiş ətraf mühitə laqeyd münasibət hiss etmişsənmi?
- Məktəbinizin təmiz saxlanması kim diqqət yetirir?
- Rəngli urnalar görmüsənmi?
- Sənə, onların arasında nə fərq var?
- Rəngli urnalar nə üçün hazırlanır?
- Ətraf mühiti qorumaq üçün sən nə edə bilərsən? Şagird kitabı. səh. 102-103. **Resurs 1**

Tapşırıq üzərində iş prosesinin necə getdiyini təsvir et:

- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesini necə planlaşdırırsan? Planlaşdırarkən nələri nəzərə aldın?
- İlkin plan sənə iş prosesində kömək etdimi?
- **Tullantılar modelini** hazırlamaq üçün hansı detallara diqqət yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesi plana uyğun getdimi?
- Əvvəlcə hazırlanmış planlara dəyişikliklər etmək lazım idimi?
- Tapşırığın ilkin variantını yaratmaq nəyə görə lazımdır?
- Yerinə yetirilmiş tapşırığın ilkin variantı son variantdan nə ilə fərqlənir?
- Hansı amillər ilkin nəticələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olub/ ola bilər?
- Kompleks tapşırıq olaraq hansı məhsulu yaratdınız?
- Nə üçün yaratdığın məhsulun **tullantılar modelinin** olduğunu düşünürsən?

Kompleks tapşırıq vasitəsilə hansı məsələ haqqında bilik nümayiş etdirdin?

- Kompleks tapşırığı nə üçün yerinə yetirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı uzunmüddətli və qısamüddətli məqsədləri qarşına qoymuşdun?
- Bu məhsul kimin üçün və nə üçün faydalı və maraqlıdır?
- Öyrənilən mövzu haqqında nə bildirdin? Hansı yeniliyi öyrəndin? Başqa nə öyrənmək istərdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində işləyərkən hansı nəticələrə gəldin? Nəticələrinin etibarlılığı/ardıcılığı nə ilə sübut edilir?
- Dərs materialını daha yaxşı başa düşmək üçün hansı üsullardan istifadə etdin? Kompleks tapşırığı daha yaxşı yerinə yetirmək üçün?

Tapşırıq üzərində işləyərkən hansı maneələrlə qarşılaşdın? Sənə nə kömək etdi?

- İş prosesində kimin (müəllimin, sinif yoldaşlarının, məhəllə icmasının) qarşısında hesabat verirdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində səninlə müəlliminin ümumi məqsədi nə idi?
- Sinif yoldaşlarınla ümumi məqsədlərin var idimi? Kompleks tapşırıq üzərində iş sənin üçün maraqlı və xoş oldumu?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş prosesində müstəqil olaraq nə etdin?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı nəyi yaxşı bacardın?
- Kompleks tapşırıq üzərində iş zamanı sənə kim və necə kömək etdi? Kiminlə əməkdaşlıq etdin? Sinif yoldaşlarına/məhəllə icmasının üzvlərinə/müəllimə hansı köməyi göstərdin? Onlardan hansı köməyi aldın).

6. QIYMƏTLƏNDİRMƏ FORMALARI VƏ TÖVSIYƏLƏR

İbtidai siniflərdə (1-4 siniflər) əsasən inkişafetdirici qiymətləndirmədən istifadə edilir ki, bu da hər bir şagirdin inkişafı dinamikasına nəzarət edir və təlimin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına dəstək verir. İnkişafetdirici qiymətləndirmə şagirdlərin motivləndirilməsinə imkan yaradır, şagirdlərə məlumatı çatdırır ki, təlimin nəticəsini necə yaxşılaşdırmaq olar, onlara uyğun şəkildə özlərini qiymətləndirmək, başqalarını qiymətləndirmək bacarığının formalaşdırılması və nailiyyətin əldə edilməsində yardım edir.

İnkişafetdirici qiymətləndirmə zamanı şifahi şərh, məsləhət-təvsiyə, müşahidə vərəqi, özünüqiymətləndirmə və qarşılıqlı qiymətləndirmə sxemi, sorğu, sözlü (şifahi/yazılı) şərh, bacarığın inkişafı səviyyəsinin təsviri və s. kimi vasitələrdən istifadə olunur; belə ki, inkişafetdirici qiymətləndirmə konkret şagirdin öz nailiyyətlərinə nisbətən irəliləyişi əsasında həyata keçirilir – hansı səviyyəyə malik idi və qiymətləndirmə məqamında hansı səviyyədədir.

Məlumdur ki, inkişafetdirici və yekunlaşdırıcı qiymətləndirmələr arasında əsas fərq qiymətləndirmə prosedurunun keçirildiyi zamandır. Məsələn, yekunlaşdırıcı sınaq testi təlim kursunun sonunda keçirilir, inkişafetdirici test isə – kursun başlanğıcında və onun gedişatında. İnkişafetdirici qiymətləndirmənin vasitələri elə yaradılmışdır ki, təlim prosesi və təlim materialı ilə sıx əlaqədədirlər, buna görə də onlardan daha tez-tez və dinamik istifadə edirlər. İnkişafetdirici qiymətləndirmə proseduru elə vaxt həyata keçirilməlidir ki, müəllim onun əsasında tədris prosesinə müvafiq dəyişiklər daxil edə bilsin; şagird isə təlim prosesinə uyğun dəyişikliyi daxil edə bilsin və ya qiymətləndirmədən alınan əks əlaqə onun motivasiyasını gücləndirə bilsin.

İnkişafetdirici qiymətləndirmənin məqsədi ondan ibarətdir ki, şagirdə bacarıqlarını təkmilləşdirməkdə, müxtəlif məsləhət, təvsiyə və ya problemin həlli yollarını işləyib hazırlamaqda yardım etsin. Şagird bu növ qeydlər zamanı müəllimdən ayrı-ayrı vaxtda və müxtəlif formada aldığı şərhlərin vasitəsilə hər zaman ona yaxşı oxumaqda, öz təlim prosesini dərk etməkdə yardım edən məlumatı alır. Müəllim inkişafetdirici qiymətləndirmənin vasitəsilə dərs prosesini və tədris tempini elə planlaşdırır ki, onun əməlləri şagirdin inkişafına doğru yönəlmiş olsun.

Milli Tədris Planına əsasən, inkişafetdirici qiymətləndirmə vasitələridir: sözlü (şifahi/yazılı) şərh; özünü/ bir-birini qiymətləndirmə rubrikası; sorğu. Onlardan hər birini qısaca icmal edək: İnkişafetdirici qiymətləndirmənin formalarından biri şifahi və ya yazılı şərhlərdir. Bunlar semestr ərzində və ya onun sonunda edirlər. Şərhlər şagirdin güclü və zəif tərəflərini təsvir edir və təlimin yaxşılaşdırılması barəsində təvsiyələri əhatə edir. Tədqiqatçıların fikrincə, şərhlərin edilməsi tədrisin ən effektiv metodlarından biridir. Tədqiqatçı Con Het (1992) 8000-ə yaxın tədqiqatı nəzərdən keçirərək nəticəyə gəlmişdir: şagirdlərin akademik davamiyyətini yaxşılaşdıran ən güclü metod – şərhlərin edilməsidir. Müvafiq olaraq, təhsilin səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasının ən sadə resepti olacaqdır – “mümkün qədər tez-tez şərhlər edin”.

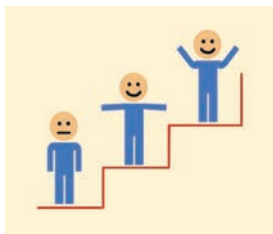
Tədqiqat nəticəsində şərhlərin edilməsinin növbəti metodları tövsiyə olunur:

1. Müəllim tərəfindən edilən şərhlər şagirdin nəticələrinin yaxşılaşdırılmasına yönəldilməlidir. Şərh, şagirdə nəyi yaxşı edib-etmədiyini ətraflı şəkildə açıqladıqda, fayda verir. Şagirdə yalnız cavabının səhv olduğunu işarə etmək mənfi təsir göstərir. Şagirdə müəyyən nəticələri əldə edəcəyinə qədər tapşırıq üzərində çalışmasını göstərmək onun akademik irəliləyişinin amillərindən biridir.
2. Müəllimin şərhləri vaxtında edilməlidir. Məsələn, testi tam başa çatdıran kimi edilən şərh ən effektiv hesab edilir, nəinki testin hər hansı bir hissəsini başa çatdırdıqdan sonra edilən şərh. Eləcə də nəzərə almaq lazımdır ki, gec edilmiş şərhlər şagirdə və onun akademik davamiyyətinə az təsir göstərilir.
3. Müəllimin şərhləri konkret kriterilərlə bağlı olmalıdır. Konkret səviyyədə biliyin və bacarıqların inkişafına yönəldilmiş kriteri müəyyən edilməlidir. Şərhlər məhz bu müəyyən edilmiş kriterilərlə əlaqədar olmalıdırlar. Bu şəkildə edilən şərh daha önəmlidir. O, şagirdin müxtəlif önəmli bacarığının inkişafına xidmət edir.
4. Şagirdlər də effektiv şərhləri edə bilirlər. Tədqiqatlar göstərir ki, şagirdlər də öz tərəqqilərinin effektiv monitorinqini keçirə bilirlər (Tramel, Şlos və Alfer, 1994). Şagirdlər təlim prosesində öz nailiyyətlərini işarə edir, özlərini qiymətləndirirlər. Bu onlara konkret bacarıqlara sahib olmaqda, eləcə də yüksək akademik nəticələri əldə etməkdə yardım edir.

Müəllim tərəfindən edilmiş vaxtında, nəticələrin yaxşılaşdırılmasına və konkret bacarıqlara sahib olmaya yönəlmiş şərhlər dərs prosesini daha maraqlı və nəticələrə yönəlmişdir. Şərhlərdən qeyri-müvafiq tezlikdə istifadəyə gəldikdə isə, bu amil tədrisin effektivliyinə və çevikliyinə mənfi təsir göstərir.

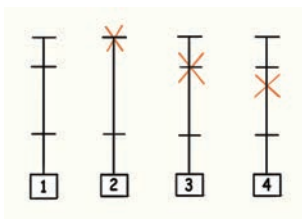
Nailiyyət pillələri

Şagirdlər pillələrdə hər hansı bir işarə ilə materialı necə başa düşdüklerini qeyd etməlidirlər: aşağı pillə başa düşmədim mövqeyinə uyğundur; orta pillə – yardıma ehtiyacım var, dəqiqləşdiriləsi məsələlərim, suallarım var; yuxarı pillə – materialı yaxşı başa düşdüm, işi müstəqil yerinə yetirə bilərəm.

Sehrli xətlər:

Şagirdlər vərəqdə şaquli xətlər çəkir və onların fikrincə, tapşırığı hansı səviyyədə yerinə yetirdikləri mövqeni onlarda xaçlarla qeyd edirlər. Müəllim işləri yoxlayır və razılaşmadığı halda düzəlişlər edir və özü aşağıda və ya yuxarıda xaç işarələrini qoyur; razılaşdığı halda isə dəyişməz saxlayır və altından xətt çəkir.

Toplama-çıkma

Müəllim lövhədə cədvəl şəklini çəkir. Şagirdlər tək-tək lövhəyə yaxınlaşır və cədvəlin “+” işarəsi yazılan qrafasına dərstdə ən çox yadlarında qalan faktları yazırlar; “-” işarəsi ilə qeyd edilən qrafaya isə onlara qaranlıq qalan, dəqiqləşdirməyə ehtiyacı olan və ya yerinə yetirə bilmədikləri məsələləri yazırlar; “maraqlı” qrafasında isə (“?” işarəsi ilə qeyd edilə bilər) şagirdlər haqqında daha çox öyrənmək istədikləri, onları maraqlandıran məsələləri yazırlar.

+	-	MARAQLI?

Cümləni başa çatdır

Müəllim şagirdlərdən xahiş edir ki, cümlələri başa çatdırsınlar, məsələn:

SUAL	XEYR	ÇƏTİNLİK ÇƏKİRƏM	QIYMƏTLƏNDİRMƏ
Bu gün öyrəndim ki...			
Bu gün... etdim			
Bu gün hiss etdim ki...			
Mənə maraqlı idi...			
Bu mövzu (məsələ) barəsində düşünürəm ki...			
Məni təəccübləndirdi...			
Daha bir dəfə dinləyirdim...			
İstəyim baş qaldırdı ki...			
Mütləq istifadə edəcəyəm...			

Müəllif stulu

Şagirdlər sıra ilə b.a. müəllif stulunda əyləşirlər, dərş prosesində bir-birinin işini qiymətləndirir və keçilən dərş çüün bir-birinə və müəllimə təşəkkür edirlər. Dərşin müsbət tərəfləri haqqında öz fikirlərini söyləyirlər.

Anketləşdirmə

Müəllim şagirdlərə suallarla vərəqləri paylayır və ya lövhədə sualları yazır və şagirdlərdən onları cavablandırmağı xahiş edir. Anketin ehtimal sualları:

Dərşdən razısanmı və ya yox, nə üçün?

Maraqlı idi və ya yox və ən çox səni nə maraqlandırdı?

Yeni bilik əldə etdinmi və ya yox? Misal gətir.

Dərşdə nə dərəcədə aktiv idin? Nədə iştirak etdiyini təsvir et.

Qatar

Hər bir şagirdin partası üzərinə iki yapışqanlı kağızı qoyulmuşdur: biri yaşıl, digəri – qırmızı. Lövhədə vaqonları ilə qatar şəkli çəkilmişdir. Hər bir vaqon dərstdə həyata keçirilən hər hansı bir fəallığa uyğundur və müvafiq yazıları var. Şagird ən çox bəyəndiyi fəallığın adı yazılan vaqona yaşıl stikeri yapışdırır, qırmızı stikeri isə nisbətən az bəyəndiyi və ya çətin olan, yaxud da yerinə yetirə bilmədiyi fəallıqların adı yazılan vaqona bərkidir.

Göyqurşağı

Müəllim lövhədə göyqurşağı şəklini çəkir və ya fotosəklini yapışdırır. Göyqurşağının hər bir rənginə müəyyən yazı uyğundur, məsələn, yasəmən rəngi – mən bu gün başa düşdüm; göy – mənə təəccübləndirdi; mavi – maraqlı idi; yaşıl – məndə alındı; sarı – çətin idi; narıncı – öyrəndim və qırmızı – indi artıq bacarıram. Şagirdlər öz vərəqlərində göyqurşağı çəkməli və hər rəngin yanında öz cavablarını yazmalıdırlar.

Şagirdlərə eləcə də keçirilən dərslər haqqında anketi doldurtdura bilərik və bu da eyni zamanda müəllim üçün gələcək işi planlaşdırdıqda önəmli bir indikator olacaqdır:

SUAL	HƏ	YOX	QIYMƏTLƏNDİRİMƏKDƏ ÇƏTİNLİK ÇƏKİRƏM
Dərs yaxşı təşkil edilmişdi?			
İstifadə edilən material maraqlı idi?			
Dərs onda istifadə edilən əlavə materialla maraqlı idi?			
Müəllim şagirdyönümlü idi?			
Müəllimin qiymətləndirməsi ədalətli idi?			
Müəllim sərt idi və bu da dərslərin mövzunu öyrənməkdə mane oldumu?			
Dərsə yüksək qiymətləndirmə verirəm.			

Növbəti dərslərdə nəyi düzəltmək istərdiniz? (qısa şərh)

Yarımçıq cümlələr

Müəllim özünüqiymətləndirmə bacarığını inkişaf etdirmək üçün “yarımçıq cümlələr” texnikasından da istifadə edə bilər. Müəllim hər bir şagirdə vərəq paylayır və bunda yarımçıq cümlələr yazılmışdır:

Mövzu ətrafında bilirəm....

Mənim üçün maraqlıdır

Mən daha çox bilmək istəyirəm.....

Müəllim vərəqləri toplayır, dərstdən kənar vaxtda nəticələri analiz edir və onlara əsaslanaraq növbəti dərsi planlaşdırır.

Sınıf yoldaşlarının qiymətləndirməsi şagirdlərə yardım edir ki, başqalarını qiymətləndirən zaman özləri də müəyyən məsələlərdə biliklərini möhkəmləndirsinlər. Qarşılıqlı qiymətləndirmənin müsbət tərəfi odur ki, şagirdlər başqalarının işlərində güclü və zəif tərəfləri qiymətləndirməyi öyrənir və bununla öz tərəqqilərini də analiz edirlər. Qarşılıqlı qiymətləndirmə üçün növbəti texnikalardan istifadə edə bilərik: işlərin mübadiləsi/ qiymətləndirmə; plana əsasən qarşılıqlı sorğu; şərhlərin əlavə edilməsi.

İki ulduz və istək

Müəllim şagirdləri cütlüklərə bölür və bir-birinin tapşırığında düzəlişlər etməyi xahiş edir. Prinsip belədir: şagirdlər tapşırıqda iki müsbət tərəfi və bir istəyi tapırlar ki, yaxşılaşdırılmalı nədir (şagirdlərin şərhləri həm şifahi, eləcə də yazılı ola bilər). Şagirdlərə “arzularını” seçmək və işlərində düzəlişlər etmək üçün müəyyən vaxt verilir.

Qiymətləndirmə vasitəsi kimi eləcə də dərsin məqsədinə istinad edərək işlənilmiş rubrikadan istifadə edə bilərik və şagirdin özü qeyd edə bilər ki, tapşırığı nə dərəcədə yaxşı yerinə yetirmişdir:

TAPŞIRIQ 1	Çox yaxşı yerinə yetirdim	Yaxşı yerinə yetirdim	Tapşırığı qismən yerinə yetirdim	Əlavə işləmək lazımdır
İLİN FƏSİLLƏRİNİ VƏ ONLARIN XÜSUSİYYƏTLƏRİNİ SADALA	İlin dörd fəslini adlandırıram. 3 və ya artıq xüsusiyyəti sadalaya bilərəm.	İlin dörd fəslini adlandırıram. 1 və ya 2 xüsusiyyətin, faktın adını çəke bilərəm.	İlin dörd fəslini də sadaladım.	İlin dörd fəslini də adlandıra bilmirəm.

Eləcə də inkişafetdirici qiymətləndirmənin müxtəlif rubrikasından istifadə etmək olar. Bir neçə belə rubrikanı təklif edirik.

Yuxarıda sadalanan vasitələr müəllim üçün hədəfə çevrilməməlidirlər. Bunlar məlumatın əldə edilməsi üsullarıdır ki, növbəti dərslər necə davam etməlidirlər. Müəllim qiymətləndirmə nəticələrinin analizi ilə şagirdlərin xüsusilə yaxşı mənimsədikləri məsələləri, şagirdlərin artıq yaxşı inkişaf etmiş bacarıqlarını və əlavə iş tələb edən məsələləri, o cümlədən hələ formalaşmayan bacarıqları ayırd edir. Təlim prosesi və onun nəticələri nəinki müəllim tərəfindən, eləcə də şagirdlər tərəfindən analiz olunmalıdır. Öz işinin güclü və zəif tərəflərini aşkar etməyə çalışan şagird onların inkişafı üçün daha çox səylər göstərəcəkdir.

SOLO TAKSONOMİYASI RUBRİKASININ ÜMUMİ NÜMUNƏSİ

Rubrikanın təcrübədə istifadəsi üçün tövsiyələr

Birinci dörd səviyyə (prestruktur, unistruktur, multistruktur, nisbi) bütün anlayışlarla müqayisədə praktiki olaraq identikdir, beşinci mücərrədlik səviyyəsi isə bütün hədəf anlayışları üçün ümumdür.

Fənn çərçivəsində rubrikanın istifadəsi bütün hədəf anlayışları ilə münasibətdə mümkündür.

Müəllim inkişafetdirici qiymətləndirmə şərhini yalnız şagirdin hansı səviyyədə olduğu və yoxladığı hədəf anlayışı qrafasında yazır.

Bu rubrika testlərin yoxlanılması üçün deyil, inkişafetdirici qiymətləndirmə üçün nəzərdə tutulmuşdur və burada diqqət “təsvir et-izah et-qiymətləndir” terminlərinə yönəlidir.

Mövzu _____			
Məsələ _____			
Kompleks tapşırığın şərti _____			
HƏDƏF ANLAYIŞI	COĞRAFİ TƏBƏQƏ	ƏHALİ VƏ TƏSƏRRÜFAT	DAYANIQLI İNKİŞAF
MEYAR			
Mücərrədlik səviyyəsi Şagird məsələnin mahiyyətini/mahiyyət xüsusiyyətlərini dərinlikdən başa düşür və bu da ona bu biliyini cəmləşdirmək və onu dekontekstuallaşdırmaq/başqa oxşar misallarla müqayisə etmək imkanını verir. Təhlil ediləsi məsələləri öz təcrübəsi ilə əlaqələndirir.	Şagird kompleks tapşırıq vasitəsilə ayrılmış misallara istinad edərək qarşılıqlı əlaqəli şəkildə fənn çərçivəsində ayrılmış bütün hədəf anlayışını müzakirə edir. Kompleks tapşırıq vasitəsilə ayrılmış məlumatı (biliyin ümumiləşdirilməsi, şəxsi təcrübə ilə paralellərin aparılması) (Gürcüstanın misalında və ya bunun harada mümkün olduğunda) və başqa həyat vəziyyətləri ilə əlaqələndirir. Milli Tədris Planının makroanlayışını/makroanlayışlarını kompleks tapşırığın şərtinə istinad edirik müzakirə edir.		

Nisbi səviyyə Şagird təhlil ediləsi məsələnin mahiyyətini başa düşür; məsələ ilə bağlı əsas struktur vahidləri arasında qarşılıqlı yanaşmaları görür.	Şagird coğrafi təbəqə ilə bağlı məsələləri ardıcıl ötürür. Kompleks tapşırığın qiymətləndirmə meyarlarının/hədəf anlayışının əsas təsəvvürləri vasitəsilə müəyyən edilmiş incəlikləri ayırır.	Şagird əhali və təsərrüfatla bağlı məsələləri ardıcıl ötürür. Kompleks tapşırığın qiymətləndirmə meyarlarının/hədəf anlayışının əsas təsəvvürləri vasitəsilə müəyyən edilmiş incəlikləri ayırır.	Şagird sabit inkişaf ilə bağlı məsələləri və prosedurları ardıcıl ötürür. Kompleks tapşırığın qiymətləndirmə meyarlarının/hədəf anlayışının əsas təsəvvürləri vasitəsilə müəyyən edilmiş incəlikləri ayırır.
Multistruktur səviyyəsi Şagirdin təhlil ediləsi məsələ ilə bağlı yalnız bir neçə, bir-biri ilə əlaqəsiz, systemsiz assosiasiyası/təqdimatı var.	Şagirdin öyrəniləsi məsələ ilə münasibətdə bir neçə assosiasiyası var, amma həmin məsələ ilə bağlı ötürdüyü məlumatların ardıcıl şəkli yoxdur.	Şagirdin öyrəniləsi məsələ ilə münasibətdə bir neçə assosiasiyası var, amma həmin məsələ ilə bağlı ötürdüyü məlumatların ardıcıl şəkli yoxdur.	Şagirdin öyrəniləsi məsələ ilə münasibətdə bir neçə assosiasiyası var, amma həmin məsələ ilə bağlı ötürdüyü məlumatların ardıcıl şəkli yoxdur.
Unistruktur səviyyəsi Şagirdin təhlil ediləsi məsələ ilə bağlı yalnız bir qeyri-strukturlaşdırılmış assosiasiyası/təsəvvürü var.	Şagirdin öyrəniləsi məsələ ilə bağlı müzakirəsi əsas sözlərə/başlığa sadə və məntiqi refleksiya ilə əhatə olunur.	Şagirdin öyrəniləsi məsələ ilə bağlı müzakirəsi əsas sözlərə/başlığa sadə və məntiqi refleksiya ilə əhatə olunur.	Şagirdin öyrəniləsi məsələ ilə bağlı müzakirəsi əsas sözlərə/başlığa sadə və məntiqi refleksiya ilə əhatə olunur.
Prestruktur səviyyə Şagirdin məsələ ilə bağlı relevant informasiyası yoxdur.	Şagird məsələ ilə bağlı sualları/kompleks tapşırığın şərtini dəqiqliklə başa düşə bilmir.	Şagird məsələ ilə bağlı sualları/kompleks tapşırığın şərtini dəqiqliklə başa düşə bilmir.	Şagird məsələ ilə bağlı sualları/kompleks tapşırığın şərtini dəqiqliklə başa düşə bilmir.

Şagird kitabında verilən yekunlaşdırıcı kompleks tapşırığın qiymətləndirmə rubrikaları – SOLO taksonomiyası sxemləri

Birinci dörd səviyyə (prestruktur, unistruktur, multistruktur, nisbi) bütün anlayışlarla müqayisədə praktiki olaraq identikdir, beşinci mücərrədlik səviyyəsi isə bütün hədəf anlayışları üçün ümumidir.

Fənn çərçivəsində rubrikanın istifadəsi bütün hədəf anlayışları ilə münasibətdə mümkündür. Müəllim inkişafetdirici qiymətləndirmə şərhini yalnız şagirdin hansı səviyyədə olduğu və yoxladığı hədəf anlayışı qrafasında yazır.

MÖVZU: EV VƏ MƏKTƏB, MÜHİT KİMİ

Məsələ: Məktəbimin həyatında canlı orqanizmlər

Kompleks tapşırığın şərti:

Şagirdlər tez-tez öz məktəb həyətlərini öyrənirlər. Yəqin sənə də maraqlıdır ki, məktəbinizin həyatında nə baş verir, orada hansı canlı orqanizmlər yaşayır?

Məktəbin həyatına baxsan, müxtəlif bitki və heyvan görə bilərsən. Məktəbin həyatının sakinlərini – bitki və heyvanları öyrən. Müşahidə cədvəlini hazırla və cavabları + işarəsi ilə qeyd et. Cədvəl əsasında nəticə çıxar: məktəbinizin həyatında hansı canlı orqanizmlər yaşayır?

Məktəbimizin həyatında...	Bəli	Xeyr
Məktəbin həyatında ağac-bitkilər varmı?		
Məktəb həyatında kollar varmı?		
Məktəb həyatında güllər varmı?		
Quşlar yaşayırmı?		
Heyvanlar yaşayırmı?		
Göbələklər varmı?		
Məktəb həyatında ot varmı?		

Cədvəli təqdim etdikdə, xüsusilə göstərməlisən:

- Məktəbinizin ərazisində hansı orqanizmlər yaşayır? (**ə.s.təs.1**)
- Canlı orqanizmlər hansı yaşayış mühitində yaşayırlar? (**ə.s.təs. 1.4.**)
- Məktəbinizin ərazisində yaşayan orqanizmlərin yaşayış mühitinə necə qayğı göstərirsen? (**ə.s.təs. 4**)

HƏDƏF ANLAYIŞI	COĞRAFİ TƏBƏQƏ	ƏHALİ VƏ TƏSƏRRÜFAT	DAYANIQLI İNKİŞAF
MEYAR			
Müərrədlik səviyyəsi Şagird məsələnin mahiyyətini/mahiyyət xüsusiyyətlərini dərinlikdən başa düşür və bu da ona bu biliyini cəmləşdirmək və onu kontekstuallaşdırmaq/başqa oxşar misallarla müqayisə etmək imkanını verir. Təhlil ediləsi məsələləri öz təcrübəsi ilə əlaqələndirir.	Şagird tapşırığın mahiyyətini düzgün başa düşdü, cədvəli tam doldura bildi; şagird məktəbin həyatında hansı canlı orqanizmlərin yaşadığını düzgün müəyyənləşdirir və adlandırır. Canlı orqanizmləri uyğun yaşayış yerləri ilə əlaqələndirir, canlı orqanizmləri qorumaq üçün necə və niyə, hansı addımların atılmalı olduğunu müzakirə edir. Cədvəldə təsvir edilən canlı orqanizmlərlə digər yaşayış yerlərində rastlaşıb-rastlaşmayacağını da müzakirə edə bilər. O, öyrəniləcək mövzu ilə öz təcrübəsini praktiki nümunələrlə əlaqələndirə bilər; canlılar aləminin müxtəlifliyini və onların yaşayış yerlərini müzakirə edir.		
Nisbi səviyyə Şagird təhlil ediləsi məsələnin mahiyyətini başa düşür; məsələ ilə bağlı əsas struktur vahidləri arasında qarşılıqlı yanaşmaları görür.	Şagird tapşırığın mahiyyətini düzgün başa düşdü, cədvəli tam doldura bildi. Şagird məktəbin həyatında hansı canlı orqanizmlərin yaşadığını düzgün müəyyənləşdirir və adlandırır. Canlı orqanizmləri uyğun yaşayış yerləri ilə əlaqələndirir, canlı orqanizmləri qorumaq üçün necə və niyə, hansı addımların atılmalı olduğunu müzakirə edir.		
Multistruktur səviyyəsi Şagirdin təhlil ediləsi məsələ ilə bağlı yalnız bir neçə, bir-biri ilə əlaqəsiz, sistemli assosiasiyası/təqdimatı var.	Şagird tapşırığın mahiyyətini başa düşdü, cədvəli qismən doldura bildi. O, yalnız məktəbin həyatında hansı orqanizmlərin yaşadığını adlandırmaqla kifayətlənir. Canlı orqanizmləri müvafiq yaşayış mühiti ilə əlaqələndirə bilmir, canlı orqanizmləri qorumaq üçün necə və niyə, hansı addımların atılmalı olduğunu müəyyən edə bilmir.		
Unistruktur səviyyəsi Şagirdin təhlil ediləsi məsələ ilə bağlı yalnız bir qeyri-strukturlaşdırılmış assosiasiyası/təsəvvürü var.	Şagird tapşırığın mahiyyətini başa düşdü, yalnız canlı orqanizmlərin sadələndirilmiş cədvəli bənzər bir abzasdan ibarət iş yaratdı. Görünür, şagird məktəb həyatında canlı orqanizmlərin yaşayış mühiti haqqında heç nə bilmir. Hər bir orqanizmin öz yaşayış mühitinə ehtiyacı olduğunu dərk etmir. O, canlı orqanizmlərin əhəmiyyətini və onların niyə qorunmalı olduğunu başa düşə bilmir.		
Prestruktur səviyyə Şagirdin məsələ ilə bağlı relevant informasiyası yoxdur.	Şagird tapşırığı yerinə yetirə bilmədi, tapşırığın canlı orqanizmlər və onların yaşayış mühiti ilə bağlı şərtini başa düşmədi (yara bilmədi, müşahidə cədvəlini doldura bilmədi).		

MÖVZU: İNSAN

Məsələ: Təmiz və çirkləndirilmiş mühit;

Kompleks tapşırığın şərti:

Təsəvvür edin ki, siz məktəb mühitinə qayğı göstərən klubun üzvüsünüz. Qrupun ümumi tapşırığı müxtəlif növ tullantıların toplanması üçün məktəb ərazisində rəngli urnalar yerləşdirməkdir. Məktəbin həyatına yerləşdirəcəyiniz urnanın maketini hazırlamalısınız. Üç qutu götürün (məsələn, ayaqqabı qutuları), üstünə müxtəlif rəngli yaşıl, sarı və göy vərəqləri yapışdırın (və ya rəngləyin) və onları rəngli urnalara çevirin. Müvafiq şəkli təkcə plastik əşyalar üçün olan bir urnaya yapışdırın. İkinciylə, yalnız kağız tullantılarını toplayacağınız urnaya və bütün digər tullantılar üçün nəzərdə tutulmuş üçüncüyə yapışdırın, həmçinin müvafiq simvollar/loqolar düşünün.

Modeldə/modelin təqdimatında xüsusilə göstərməlisən:

- Tullantıların insanlara və ətraf mühitə nə kimi zərəri var; (**ə.s.təs. 2**)
- Təmizliyi qorumaq üçün hansı tədbirlər görülməlidir; (**ə.s.təs. 3**)
- Nə üçün müxtəlif rəngdə zibil qutularını qoymaq lazımdır? (**ə.s.təs.1**)
- Ətraf mühiti qorumaq üçün sən nə edə bilərsən? (**ə.s.təs.3**)

HƏDƏF ANLAYIŞI	COĞRAFİ TƏBƏQƏ	ƏHALİ VƏ TƏSƏRRÜFAT	DAYANIQLI İNKİŞAF
MEYAR			
Müərrədlik səviyyəsi Şagird məsələnin mahiyyətini/mahiyyət xüsusiyyətlərini dərinlikdən başa düşür və bu da ona bu biliyini cəmləşdirmək və onu dekontekstuallaşdırmaq/başqa oxşar misallarla müqayisə etmək imkanını verir.Təhlil ediləsi məsələləri öz təcrübəsi ilə əlaqələndirir.	Şagird tapşırığın mahiyyətini düzgün başa düşdü, rəngli tullantı urnaları hazırlaya bildi. Tullantıların insanlara və ətraf mühitə hansı zərər yetirdiyini, ətraf mühitin təmizliyini qorumaq üçün hansı tədbirlərin görülməli olduğunu; nə üçün müxtəlif rəngli urnaların qoyulmalı olduğunu müzakirə edə bilər. O, öz həyatından, gördüyü işlərdən, ətraf mühitin mühafizəsi üçün hansı addımları atacağından praktiki nümunələr gətirir.		
Nisbi səviyyə Şagird təhlil ediləsi məsələnin mahiyyətini başa düşür; məsələ ilə bağlı əsas struktur vahidləri arasında qarşılıqlı yanaşmaları görür.	Şagird tapşırığın mahiyyətini başa düşdü, rəngli urnaları hazırlaya bildi. O, tullantıların insanlara və ətraf mühitə hansı ziyan vurduğunu, təmizliyin qorunması üçün hansı tədbirlərin görülməsi lazım olduğunu; nə üçün müxtəlif rəngli urnaların qoyulmalı olduğunu müzakirə edə bilər. Öz həyatından, gördüyü işlərdən, ətraf mühiti qorumaq üçün hansı addımları atacağından praktiki nümunələr gətirməkdə çətinlik çəkir.		
Multistruktur səviyyəsi Şagirdin təhlil ediləsi məsələ ilə bağlı yalnız bir neçə, bir-biri ilə əlaqəsiz, sistemli assosiasiyası/təqdimatı var.	Şagird tapşırığın mahiyyətini başa düşsə də, rəngli urnaları yarada və uyğun təyinatla birləşdirə bilmir. O, nələrin ətraf mühiti çirkləndirdiyini sadalaya bilər, lakin onlar arasında məntiqi əlaqə yarada bilmir. Tullantıların insanlara və ətraf mühitə vurduğu zərər haqqında az təsəvvürü var, təmizliyi qorumaq üçün hansı tədbirlərin görülməli olduğunu; nə üçün müxtəlif rəngli urnaların qoyulmalı olduğunu deyə bilmir.		
Unistruktur səviyyəsi Şagirdin təhlil ediləsi məsələ ilə bağlı yalnız bir qeyri-strukturlaşdırılmış assosiasiyası/təsəvvürü var.	Şagird tapşırığın mahiyyətini qismən başa düşdü, yekun məhsulu yaratmaqda çətinlik çəkdi; o, təmiz və çirklənmiş ətraf mühitin yalnız bir aspektini tanıya bilər. Ətrafdakı mühiti nəyin çirkləndirdiyini, ətraf mühitin qayğısına qalmağın nə üçün vacib olduğunu, çirklənmiş mühitin nə üçün bitki və heyvanlar üçün təhlükə yaratdığını anlaya bilmir.		
Prestruktur səviyyə Şagirdin məsələ ilə bağlı relevant informasiyası yoxdur.	Şagird tapşırığı yerinə yetirə bilmədi, rəngli urnalar ilə bağlı yekun məhsulun yaradılması təlimatını başa düşmədi (rəngli urna modelini yarada bilmədi).		

7. MÜƏLLİMLƏR ÜÇÜN ƏLAVƏ TÖVSIYƏLƏR

Əlavə fəaliyyətlər şəklində 2 layihə də təklif edirik, istəyiniz olduğu halda, mövzuları tamamladıqdan sonra həyata keçirə bilərsiniz.

Layihə 1.

Şagirdin variantı

Köhnə əşyalardan yenisini hazırla

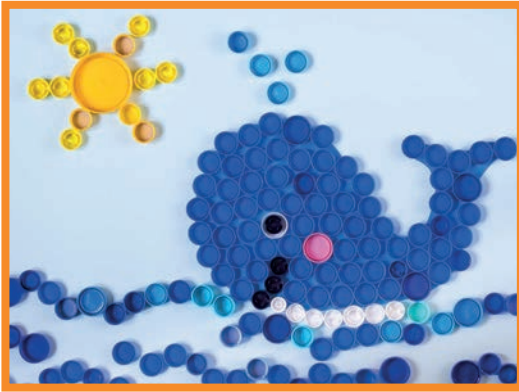
Layihənin məqsədi

- ▶ Ətrafdakı əşyaları araşdırmaq
- ▶ Onları müxtəlif əlamətlərə görə ayırmaq
- ▶ Bu əşyalardan yeni əşyalar hazırlamaq
- ▶ Ətraf mühitdə tullantıları azaltmaq
- ▶ Ətraf mühiti çirklənmədən qorumaq

Ətrafınızda artıq istifadə etmədiyiniz, lakin təkrar istifadə oluna bilən çoxlu əşyalar var.

İstifadə olunmuş əşyalardan müxtəlif maraqlı əşyalar hazırlamaq olar.

İndi müxtəlif məqsəd üçün istifadə edə biləcəyiniz bir dibçəyi özün hazırlaya bilərsiniz.

Resurslar və köməkçi materiallar

Bunun üçün sənə lazım olacaq:

İstifadə olunmuş konserv qutusu və ya plastik şüşə, yapışqan, qayçı, xərtə, rəngli kağızlar və flomasterlər.

Layihə 2.

Plastilindən insan bədənini hazırla

Layihənin məqsədi

- ▶ Plastilindən insan bədəninin hissələrini hazırlamaq;
- ▶ İnsan bədəninin modelini yaratmaq.

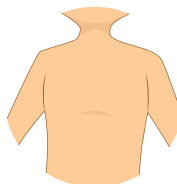
Resurslar və köməkçi material

Sənə lazım olacaq:

Plastilin, Plastilin kəsən

Addım 1.

Plastilindən insan bədəninin hissələrini hazırla;

Addım 2.

Hazırlanan hissələri bir-birinə yapışdır və insan bədəninin modelini yarat.

Addım 3.

İzah et ki, bədənənin hər bir hissəsinin nə kimi təyinatı var?

Layihəni qiymətləndir

Sənəin layihəni hansı plastilin rəngindədir? Bu rəngi nə üçün seçdiyini izah et.

Şən eksperimentlər

Şən eksperimentlər şagirdlərin tədqiqat bacarıqlarının formalaşmasına və inkişafına dəstək verən əlavə materialdır.

Hər bir eksperiment təbiətşünaslıq standartı ilə nəzərdə tutulan hədəf anlayışlarına uyğundur. Eksperiment aparmaq asandır və minimum vəsait tələb edir.

Müəllim Müəllim kitabının elektron variantından lazımı sayda eksperiment kartlarını çap edib (bərk olması üçün onları kartona yapışdırı bilər) şagirdlərə paylaya bilər.

Eksperimentlər həm sinifdə, həm də evdə aparıla bilər.

1. Donmuş yol təhlükəsiz necə olar?

Hədəf anlayışı: Hadisə

Eksperimentin gedişi

Eksperiment üçün lazımdır:

- 1 süfrə qaşığı duz
- 1 stəkan su
- buz kubiklərini hazırlamaq üçün formalar
- qaşığı və ya çöp
- iki dəfə boşqab

Addım 1. Buz kubiklərini hazırlayın: suyu formaya töküüb dondurucuya yerləşdirin.

Addım 2. İki boşqaba 3-4 ədəd buz kubikini qoyun.

Addım 3. Birinci boşqaba qoyulmuş buz kubiklərinin üzərinə duz səpin.

Təxmin edin:

Hansı boşqabda buz daha tez
əriyir?

**Təxmininiz özünü
doğrultdumu?**

Eksperimenti yekunlaşdırın:

Qışda donmuş yollarda təhlükəsiz hərəkət etmək üçün eksperiment nəticəsindən
necə istifadə edəcəksiniz?

2. Qar topasını necə hazırlayaq?

Hədəf anlayışı: Hadisə

Eksperimentin gedişi

Eksperiment üçün lazımdır:

- 1 stəkan xörək sodası
- yarım stəkan qarğıdalı nişastası
- 1 süfrə qaşığı duru yağ
- yarım stəkan + 1 xörək qaşığı su

Addım 2. Alınan kütləni tavaya tökün, böyüklərin köməyi ilə sobaya qoyun (vam odda) və davamlı qarışdırın. Təxminən 5 dəqiqədən sonra tavadakı kütlə qatılaşmağa başlayacaq. Maye qatılaşana qədər qarışdırmağa davam edin.

Addım 1. Bütün ingredientləri birlikdə qarışdırın. Kütləni şirəli maye halına gələnə qədər qarışdırın.

Addım 3. Alınan kütləni ehtiyatla taxtanın üzərinə qoyun. Soyuduqdan sonra istədiyiniz formanı verin.

Təxmin edin:

Hazırladığınız qar həqiqi qar kimi
əriyəcəkmi?

**Təxmininiz özünü
doğrultdumu?**

Eksperimenti yekunlaşdırın:

Yeni il əhval-ruhiyyəsini yaratmaq üçün qardan necə istifadə edə bilərsiniz?

3. Dörd dadı necə kəşf etmək olar?

Hədəf anlayışı: Orqanizm

Eksperimentin gedişi

Eksperiment üçün lazımdır:

- su
- 1 və artıq xörək qaşığı duz
- 1 xörək qaşığı kakao tozu
- 1 ədəd limon
- 4 kiçik stəkan
- qaşığı və ya çöp
- marker

Addım 1. Dörd eyni stəkan götürün. Stəkanları markerlə nömrələyin. Bütün stəkanları yarıya qədər isti su ilə doldurun. Birinci stəkana 1 xörək qaşığı duz əlavə edin və qarışdırın.

Addım 2. İkinci stəkana bir xörək qaşığı kakao əlavə edin.

Addım 3. Üçüncü stəkana yarım limonun suyunu əlavə edin.

Addım 4. Dördüncü stəkana 1 xörək qaşığı şəkər tozu əlavə edin.

Addım 5. Növbə ilə çay qaşığı ilə hazırladığınız kokteyllərin dadına baxın.

Təxmin edin:

Hazırladığınız hər bir kokteylin dadı necə olacaq?

Təxmininiz özünü doğrultdumu?

Eksperimenti yekunlaşdırın:

Duz, kakao, limon və şəkərin köməyi ilə hansı dadları kəşf etdin?

4. Şarı necə hərəkətə gətirək?

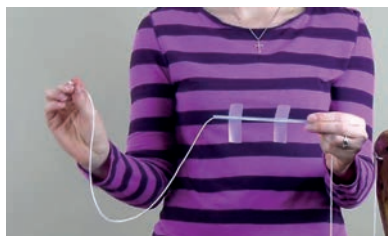
Hədəf anlayışı: məkanda səmtləşmə

Eksperimentin gedişi

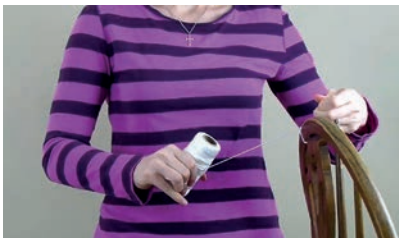
Eksperiment üçün lazım olacaq:

- 2,20 m kəndir
- şirə borusu
- şişirdilən şar
- 2 stul
- yapışqanlı lent
- paltar şpilkası

Addım 1. kəndiri şirə borusundan keçirin.

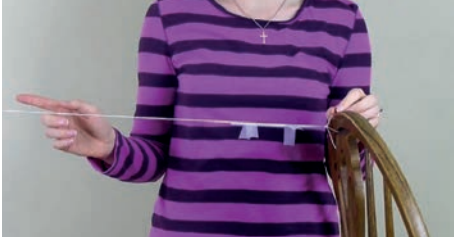
Addım 2. Kəndirin uclarını stulların arxalarına bərkidin. Stulları elə yerləşdirin ki, onların arasındakı kəndir dartılsın.

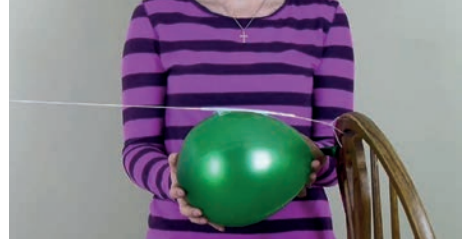
Addım 3. Şarı doldurun və şpilka ilə elə bərkidin ki, hava buraxmasın.

Addım 4. Şirə borusuna lent ilə doldurulmuş şarı bərkidin.

Addım 5. Şarı ikinci stula sürüşdürün və şpilkəni çıxardın.

Təxmin edin:

Şar hərəkətə gələcəkmi?

**Təxmininiz özünü
doğrultdumu?**

Eksperimenti yekunlaşdırın:

Şar hansı istiqamətdə hərəkətə başladı: yuxarı, aşağı, sağa, sola?

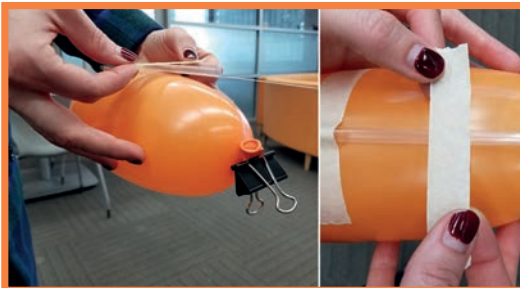

Müəllimə tövsiyə:

1. Məktəbin həyətidəki ağacların arasına kəndir çəkmək olar. İpi qeyri-bərabər hündürlükdə bağlamaq olar.

2. Paltar şpilkasının əvəzinə kağız tutucudan istifadə etmək olar.

Əlavə material: baxın Eksperiment linki:

<https://coolscienceexperimentshq.com/balloon-rocket/>

5. Sabunu necə hazırlayaq və təmizliyə necə riayət edək?

Hədəf anlayışı: Orqanizm

Eksperimentin gedişi

Eksperiment üçün lazım olacaq:

- 1 stəkan nişasta
- yarım stəkan rəngli duru sabun
- 2 süfrə qaşığı uşağa qulluq üçün duru yağ

Addım 1. nimçəyə nişasta tökün, duru sabun əlavə edib qarışdırın.

Addım 2. 2 süfrə qaşığı uşağa qulluq üçün duru yağ əlavə edin və qarışdırın.

Addım 3. Alınan sabun plastilinə çox bənzəyir. Ona istədiyiniz formanı verin və əllərinizi yuduqda istifadə edin.

Təxmin edin:

Hazırladığınız sabun necə olacaq?

**Təxmininiz özünü
doğrultdumu?**

Eksperimenti yekunlaşdırın:

Hazırladığınız sabun necədir və nədə yardım edəcək?

EV VƏ MƏKTƏB, MÜHİT KİMİ

Səh. 11 – “Bizim həyatımız” mahnısına qulaq asın.

<https://www.youtube.com/watch?v=JUjNP4BLBDA>

Səh. 15 – Nəqliyyat növləri ilə tanış olun.

https://www.youtube.com/watch?v=8pGnU_yaoG0

Səh. 17 – Animasiya filmi ilə tanış olun – „Təhlükəsiz hərəkət qaydaları“.

https://www.youtube.com/watch?v=Q4bhWokj_Pw

Səh. 33 – “Üç donuz balası” cizgi filminə baxın və hansı donuz balasının ən təhlükəsiz ev tikdiyini öyrənin.

<https://www.youtube.com/watch?v=v47btkyG1k>

Səh. 37 – Əldə düzəldilmiş təyyarənin və paraşütün necə hərəkət etdiyini görmək istəyirsinizsə, videolara bax.

<https://www.youtube.com/watch?v=JV2aMbGtmZE>

<https://www.youtube.com/watch?v=6RA9x4wlnW8>

Səh. 43 – Cizgi filmlərinə bax – gecə və gündüz necə dəyişir.

<https://www.youtube.com/watch?v=80KE500bXqY>

<https://www.youtube.com/watch?v=FdPzO8Vlp2U>

<https://www.youtube.com/watch?v=JprxwnvnP8c>

Səh. 45 – İlin fəsilləri haqqında öyrənmək istəyirsinizsə, animasiya videolarına bax.

<https://www.youtube.com/watch?v=-IWBwiXGpEw&t=9s>

https://www.youtube.com/watch?v=M_jlwwBLr7Q&t=57s

Səh. 55 – “Böyük fermada birlikdə yaşayırıq” mahnısına qulaq as.

<https://www.youtube.com/watch?v=xiE13gQwEyA>

Səh. 59 – “Əllərimizi nə vaxt yuyuruq” mahnısını dinlə.

<https://www.youtube.com/watch?v=dP5tthxCSP4>

Səh. 61 – Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında animasiyaya baxın – “Botso və Qvantsanın macərası”.

<https://www.youtube.com/watch?v=XYsbDdunG5g>

Səh. 63 – “Zürafə Joze – Yerin qayğısına qalaq” cizgi filminə bax.

<https://www.youtube.com/watch?v=dvZNGOn6BNM>

İNSAN

Səh. 67 – Videoya bax, sinif yoldaşlarının necə əyləndiyini gör və sinif oyunu haqqında düşün.

<https://www.youtube.com/watch?v=5qzYqYMuGdY>

Səh. 69 – Videoalara bax və məktəbdə davranış qaydaları ilə tanış ol.

<https://www.youtube.com/watch?v=MIRyFm5zgWk>

<https://www.youtube.com/watch?v=3peZj3IZFCk>

Səh. 75 – İakob Qoqebaşvilinin “Bədən hissələrinin mübahisəsi” hekayəsini dinlə.

<https://www.youtube.com/watch?v=fkU1YdpUsb4>

Səh. 77 – Həmyaşıdlarınla birlikdə idman et. “Zürafə Joze və idman” cizgi filminə bax.

<https://www.youtube.com/watch?v=h4eueDYPTIg>

<https://www.youtube.com/watch?v=KXOs11VjZNY>

Səh. 79 – Dişlərinə necə qulluq edəcəyini bilmək istəyirsənsə, videoya bax. Zürafə Jozenin mahnısına qulaq as.

<https://www.youtube.com/watch?v=SdPFZIQywo4&t=2s>

<https://www.youtube.com/watch?v=TZddQn2dlVU>

Səh. 83 – Videoya bax və hiss orqanları ilə tanış ol.

<https://www.youtube.com/watch?v=xiUt6bvHEjw>

Səh. 85 – Görmə qabiliyyətini yoxlamaq üçün əyləncəli test.

<https://www.youtube.com/watch?v=AmpxMCExFIg>

Səh. 89 – Bədən hissələri haqqında mahnını dinlə və həm də idman et.

<https://www.youtube.com/watch?v=C3e8fzbsfOE>

Səh. 97 – Nə vaxt və hansı paltar geyinəcəyini bilmək istəyirsənsə, videoya bax.

<https://www.youtube.com/watch?v=PTuUzZpddUc>

Səh. 99 – Videoya bax və sən də qış papağı və əlcəklər hazırla.

<https://www.youtube.com/watch?v=rRZmjtYJJB4>

Səh. 109 – Cizgi filminə bax və gör ki, zürafə Joze sağ və sol tərəfi necə öyrənir.

https://www.youtube.com/watch?v=ri3p66aumJc&list=PLeo3-CyF5iHqg_OYGgG1mFGbZCpwzhdT4

Səh. 113 - Cizgi filminə bax və gör ki, zürafə Joze evi necə təmizləyir.

<https://www.youtube.com/watch?v=pFTPTmDZxT0>

Səh. 119 – Yerin qayğısına qalmağın vacibliyi ilə maraqlanırsansa, o zaman Zürafə Jozeyə qulaq as.

<https://www.youtube.com/watch?v=dvZNGOn6BNM>

9. MÜƏLLİMLƏR ÜÇÜN ƏLAVƏ MATERIAL

1. M. Bliadze, G. Xatisaşvili, G. Çxenkeli, G. Qaxeladze və başqaları. İbtidai pillə müəllimləri üçün metodik vəsait, Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Milli Mərkəzi, Tb., 2010-cu il;
2. T. Mosiaşvili, M. Bliadze, M. Ratiani, M. Sexniaşvili, N. Inqoroxva, c. Barbakadze. “Müəllim kitabı – birbaşa səriştələr”, 2017-ci il;
3. Q. Nozadze, T. Kobaxidze, M. İnasaridze, M. Boçorişvili. “Müəllim kitabı – Qiymətləndirmə”, 2017-ci il;
4. A. Canelidze, V. Kvirikaşvili, N. Labartkava, K. Kobaliya. “Müəllim kitabı - ibtidai təhsil pilləsinin müəllimləri üçün: birinci və ikinci hissə”, 2017-ci il;
5. S. Qorqodze, “Effektiv inkişafetdirici qiymətləndirmə”, 2016-cı il. <http://mastsavlebeli.ge/?p=11953>
6. N. Labartkava, “İnkişafetdirici qiymətləndirmə vasitələri”, 2014-cü il. <http://mastsavlebeli.ge/?p=1869>
7. M. Kapanadze, “Təbiət fənlərində inkişafetdirici qiymətləndirmə” 2016-cı il, <http://mastsavlebeli.ge/?p=12461>
8. M. Bliadze, “Təbiətsünaslığın tədris metodları” http://tpdts.ge/images/stories/_tsompatibilitk_mode.pdf
9. M. Bliadze, T. Şubladze və başqaları; “Məktəbdə ətraf mühit və aqrar təhsil”, İbtidai pillə müəllimləri üçün metodiki vəsait:
Kitab 1 – <https://elibrary.mepa.gov.ge/Ge/Library/Details/6010>
Kitab 2 – <https://elibrary.mepa.gov.ge/Ge/Library/Details/6008>
Kitab 3 – <https://elibrary.mepa.gov.ge/Ge/Library/Details/6012>
Kitab 4 – <https://elibrary.mepa.gov.ge/Ge/Library/Details/6011>
Kitab 5 – <https://elibrary.mepa.gov.ge/Ge/Library/Details/6013>
Kitab 6 – <https://elibrary.mepa.gov.ge/Ge/Library/Details/6009>
Kitab 7 – <https://elibrary.mepa.gov.ge/Ge/Library/Details/6014>
Kitab 8 – https://elibrary.mepa.gov.ge/Ge/Library/Details/7038?fbclid=IwAR0Wfl0lzdeXfkFYIpUeAD_fyp4dbDP-IWwcB4CHIZpblW32ua939O_yuGw
10. Ekoloji təhsil proqramı – <https://zerowastebsb.net/EEP/Index?lang=ka>

Faydalı linklər:

- Teleməktəb; dərs: “İlin fəsilləri”
<http://tssts.qyoutube.tsom/tsattsh?v=tssttsDdzHjIbU&t=1s>
- Teleməktəb; dərs: “Heyvanlar aləmi”
https://tssts.qyoutube.tsom/tsattsh?v=_HK6BVφUKeg&t=1s
- Teleməktəb; dərs: “Heyvanlar aləmi”
http://tssts.qyoutube.tsom/tsattsh?v=v2jj_6qtsG1g&t=2s
- Kompleks tapşırıq: “Evdən məktəbə qədər yol”
<http://mastsavlebeli.ge/?p=28513>
- Avtobusda təhlükəsiz yolçuluq – videoçarx
http://tssts.qyoutube.tsom/tsattsh?time_continue=19&v=e1chN4B8j9UY&feature=emb_logo
- Teleməktəb, dərs: “Hiss orqanları”
http://tssts.qyoutube.tsom/tsattsh?v=v2jj_6xtsG1g&t=1s

- Eksperiment: “Rəngləri kəşf et”
<https://tssts.giftofsuriositk.tsom/tsss-learning-women-and-shapes-is-so-important-for-young-children/>
- Eksperiment: “Bədənin xassələri haqqında”
<https://tssts.giftofsuriositk.tsom/tsategorq/subject-areas/steam/>
- Videoçarx: “Necə hərəkət edirik” (ingilis dilində)
<http://tssts.qyoutube.tsom/tsattsh?v=nIvePkFzaMts>
- Rəqəmsal oyun: “İtirilmiş coğrafi obyektləri və canlı orqanizmləri tapın” (İngilis dilində)
<https://tsontrib.pbslearningmedia.org/chGBH/buats17/buats17-int-landsatergame/indekh.html>
- İdrak xarakterli oyunlar: “National geography for kids”
<http://tssts.natgeokids.tsom/uk/tsategorq/plaq-and-tsin/games/>
- “Suda 45 eksperiment” (ingilisdilli resurs)
<http://taminglittlemonsters.tsom/10-tsaqs-to-plaq-tsith-chater/>
- İdrak oyunu: “Sualtı aləm” (ing. resurs)
http://pbskids.org/plumlanding/games/ekhplore/chater_safar.html
- Kviz: “Suda və ya quruda yaşayıram” (ingil.resurs)
<http://tssts.tinqtap.tsom/activities/g3hf9/plaq/land-or-sater-animals>
- Video resurs: “İlin fəslı” (gürcü dilində)
http://tssts.qyoutube.tsom/tsattsh?v=_m0MaN0FDdY
- Hiss orqanları (gürcü dilində)
<http://tssts.qyoutube.tsom/tsattsh?v=-KkkcejeOtsU>
- Videoçarx: “Bukipediya” küçədə təhlükəsiz hərəkət qaydaları
http://tssts.qotube.tsom/tsattsh?v=Q4bhchokj_Pts

Qəribə məktəblər

- Plastik şüşələrdən tikilmiş məktəb
<http://insteadng.tsom/blog/plastic-bottle-schools/>
- Kambocada qəribə “kokos” məktəbi
<http://tssts.dts.tsom/en/tsambodian-school-made-of-rubbish/a-39776>
- “Yaşıl məktəb” Bali adaları
<https://beautiful-places.de/en/green-school-bali-theinnovativeschoolmade-from-bamboo-john-hardt/>
- “Qum məktəbi” səhrada
<https://tssts.thebetterindia.tsom/247342/rajkumari-rathnavati-girls-school-no-ats-thar-jaisalmer-kellots-sandstone-tso-man-empotserment-him16/>
- Sinqapurda “Göyqurşağı məktəbi”
<https://inhabitat.com/this-crazy-school-in-singapore-looks-like-its-made-from-rainbow-lollipops/>

Təbiətşünaslığın tədris strategiyaları haqqında məqalələr:

<http://mastsavlebeli.ge/?s=%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90>

Komiksi necə yaradaq

<http://mastsavlebeli.ge/?p=26391>